

105257
Timoteu Cipariu.

Compendiū
de
Gramatica română
pentru
scólele primari și secundari.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Edițiunea a șeptea

de

Silvestru Nestor
profesor.

Prețul 35 cr. v. a.

Blaș

Tipografia Seminariului gr.-cat.

1897.

Timoteu Cipariu.

Compendiū

de

Gramatica română

pentru

scólele primari și secundari.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Edițiunea a șeptea

de

Silvestru Nestor
profesor.

Blaș

Tipografia Seminariului gr.-cat.

1897.

Cuprinsul.

	pag.
Întroducere	1
	Partea I.
Etimologica	2
CAP I. Articul.	3
	4
	4
CAP II. Substantive	5
	7
	8
	9
	10
	10
	12
	13
	14
	15
CAP III. Adiective.	18
	21
	22
CAP IV. Numerele.	24
	25
CAP V. Pronumele	29
a) Pronumele personale și reflexive	32
b) Pronumele posesive	35
c) Pronumele demonstrative (arătătoare)	37
d) Pronumele relative și întrebătoare	39
e) Pronume nedeterminate	40
CAP VI. Verbul	41
	42
	43
	44
	45
	49
A) Conjugățiunea I. în a	50
B) Conjugățiunea II., în é (lung)	60
C) Conjugățiunea III., în e (scurt)	67
D) Conjugățiunea a IV-a în i	73
E) Conjugățiunea a V-a în i	77

	pag.
§. 52. Conspect asupra formelor celor patru conjugățiunii	79
§. 53. Forma pasivă	82
§. 54. Conjugarea reflexivă	84
§. 55. Verbele impersonali	86
§. 56. Verbe defective	87
CAP VII. Despre părțile	88
§. 57. Adverbul	89
CAP VIII. Prepozițiuni	90
CAP IX. Conjuncțiuni	92
CAP X. Interjecțiuni	93
Partea II.	
Formarea cuvintelor	95
CAP I. Flexiune	95
CAP II. Derivațiune	95
I. Substantive derivate	96
II. Adiective derivate	97
III. Verbe derivate	98
IV. Adverbiu derivate	99
CAP III. Compunerea cuvintelor	100
I. Substantive compuse	100
II. Adiective compuse	101
III. Verbe compuse	101
IV. Părțile compuse	102
CAP IV. Despre afinitatea cuvintelor	103
Ortografia I. Semnele scrierei	105
II. Regulii generali de scriere	107
III. Despărțirea cuvintelor	108
Bucăți de citire cu litere cirile.	
1. Крѣзъ ѿгрѣшенѣа	109
2. Десре сѣмѣнѣтѣрѣѣ	110
3. Десре чѣѣ зѣкѣ талѣнѣѣ	111

Introducere.

§. 1. Cuvintele și literele.

Gramatica e știința, prin carea învățăm a ne cunoaște *limba* după natura și legile ei, — a vorbi și a scrie bine și fără smintele.

Limba stă din *propozițiuni*; aceste stau din *cuvinte*, iară cuvintele din *sunete*, care scriinduse se numesc *litere*.

Exemple: Ómenii viețuesc. Economul lucră. Pruncii ámbălă la scóla. Scóla e de zid. Ea are păreți, uși și ferestă. (Să se aréte *propozițiunile*, *cuvintele*, *silabele*, *sunetele* și semnele acestora *literele*).

Literele, cu care scriem românesce sunt următoarele:

A a, Á á, Â â, B b, C c, D d, Đ đ, E e, É é, (ea) F f, G g, H h, I i, J j, L l, M m, N n, O o, Ó ó (oa), P p, R r, S s, Ș, ș, T t, Ț ț, U u, V v, Z z.

Semnele aceste înse nu sunt de ajuns, spre a poté esprima tóte sunetele limbei românesce. Pentru sunetele κ , υ ne folosim de combinarea alor *câte două litere*. C înainte de a, o, u, sună cași κ ; iară înainte de e și i cá υ . Spre ex.: Car, corb, corn, curg; cer, cal, acest, ace; cine, cir, ciur, arici.

G înainte de e și i sună ca υ ; pr. ger, géne, muge, fuge; fugi, fagi șcl. Á á, sună ca α , pr. casă, mătură. Tot ca α sună și ă, (mai ales când îi premerg b, m, v, f, s, și nu îi urmăzeá alt e saú i. Spre ex.: bătrân, pěr, păcat, mărunt, vėd, fėt, sėlbatic, sėmn.

Sunetul α se însėmnă prin â, ê, î. ô, û, din cari s'a și format; precum cânt, bătrân, blând, luând, sânge; vėnėt, vėnd, vėrtos, mormėnt; a urí, omorí, riú, rid, audínd, mintínd, lătínd; főtúnă, vőtóre, șcl.

Sunetele derivate \acute{c} și ω se însemnă prin \acute{e} (ea), și \acute{o} , (oa) precum *gână, fërbe, diminéță, fétă; móră, scólă, pórtă, códă, plóia, tómnă, șcl.*

Numele propriu și cuvintele străine (neologismii), se scriu după limba, din carea sunt luate; pr. *Peking, Quirin, Xerxe, York, exemplu, flexibil, sex, șcl.* Și astfel, pot se vină înainte și literele **k, q, z** și **y**.

Literele se împart în *vocali*, pentru că se pot pronunța de sine, pr. *a, e, i, o, u, ă, â, é, ó*; altele *consonante*, pentru că nu dau sunet, decât împreunate cu vreo vocală, pr. *b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, v, și z.*

Vocalele **i** și **u** se pronunță acum întregi, pr. *aspru, aspri*; acum de jumătate, pr. *mai nou*. Celelalte vocali se pronunță totdeauna întregi, de nu cumva se schimbă în **i** sau **u** jumătățiți.

Vocala întregă împreună cu una sau cu două jumătățițe, face numai o silabă, și se chiamă *diftong* când stă din două vocali, sau *triftong* când stă din trei vocali, pr. *mai nou, iam dat; noue, voue, mîi spus, ai miei, etc.*

Gramatica se împarte preste tot în partea *etimologică* sau *formariă*, carea tracteză despre *formele cuvintelor*, și în *syntactică*, sau despre împreunarea aceloră.

Partea I.

Etimologica.

Despre formele cuvintelor.

§. 2. Părțile cuvântării.

Părțile cuvântării în limba românească sunt 10, și anume: *articolul, substantivul, adiectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepozițiunea, conjuncțiunea și interiecțiunea.*

Dintre acéste, unele au formă *schimbătoare* (flexibilă), altele *neschimbată* (neflexibilă):

Forme schimbătoare au cele de *ântâiu șese*: *articolul, substantivul, adiectivul, numeralul, pronumele și verbul.*

Iară cele alalte *patru* din urmă: adverbul, prepozițiunea, conjunțiunea și interiecțiunea nu se schimbă nici odată.

Flexiunea sau schimbarea celor de ântâi cinci părți ale cuvântării se chiamă *declinațiune*, — iară în verb se numesce *conjugatiune*.

§. 3. Declinațiune.

Declinațiunea se face schimbând terminațiunea, câte odată și trupina cuvintelor, după *genuri*, *numeri* și *casuri*.

Gen se numesce forma deosebită, ce o au numele după sexul, însemnarea sau terminațiunea lor; precum *domn*, *dómnă*, *bun*, *bună*.

Genuri mai de frunte sunt *dóue*: *bărbătesc* (masculin) și *femeiesc* (feminin), precum: *tată*, *mamă*, *frate*, *soră*. Al treilea gen se numesce *neutru*, adecă nici bărbătesc, nici femeiesc; pentrucă sunt unele nume, ce nu se țin strins de nici unul, ci acum urmază genul cel bărbătesc, acum cel femeiesc (eterogene); precum *ou*, în singular are formă bărbătéscă, iară în plural *oué*, are formă femeiescă; *lemn*, *lemne*; *scaun*, *scaune*; *deget*, *degete*; *pecior*, *pecióre*, șcl.

Numeri sunt doi: *singular*, când e vorbă numai de un obiect ori ființă, și *plural*, când e vorbă de mai mulți; precum *om* și *ómení*, *boú*, *boi*; *lemn* și *lemne*, *carte*, *cărți*.

Casuri pot fi mai multe, sau mai puține; preste tot însă sunt cinci, și anume: 1. *Nominativ* sau numitor, la întrebarea *cine?* *ce?*; 2. *Genitiv* sau născător, la întrebarea *a cui?*; 3. *Dativ* sau dătător, la întrebarea *cui?*; 4. *Acusativ* sau arătătoriu, la întrebarea *pre cine?* *pre ce?*; 5. *Vocativ* sau chiamător.

Note 1. *Numeri* tot atâta se află și în conjugățiunea verbelor.

2. *Cas* se numește schimbarea cuvântului în declinațiune, arătând relațiunea lui față de alte cuvinte.

3. Casurile sunt numite după limba latină, în carea mai fiă-care cas are forma sa deosebită de a altuia; iară în limba românească mai multe casuri au tot aceeași formă.

Cap I.

Articulul.

§. 4. Articii.

Articulul e o parte a cuvântării, carea adaugându-se la nume substantive sau adiective, hotărăsește mai de aproape lucrurile înseminate. Spre ex. domn (înțeleg: oricare), domnul (înțeleg: pre unul anumit).

Articulul e de două specii: *primar* și *secundar*. Primar e: **l (ul)** și **le** pentru singular, **i** și **le** pentru plural. Articii secundari sunt: **al, a**; **ai, ale**; și **cel, cea**; **cei, cele**.

Genul articilor e *masculin* și *feminin*. *Numeri* sunt doi, ca și la alte cuvinte. Iară *casuri* sunt *cinci*, în fiă-care număr; unele inse fiind asemeni, se pot reduce la câte *două*.

Genul *neutru* în singular se suplinesce cu cel masculin, iară în plural cu cel feminin.

§. 5. Articulul primar.

Formele sau terminațiunile articolului primar sunt:

	Masculin.		feminin.
	<i>Singular</i>		
N. (codru)	l (ul)	(câne) le	(carte) a
G. (codru)	lui (ului)	(câne) lui	(carte) ei (ii)
D. (codru)	lui (ului)	(câne) lui	(carte) ei (ii)
A. (codru)	l (ul)	(câne) le	(carte) a
V. (codru)	le (ule)	(câne) —	(carte) —

Masculin.	<i>Plural</i>	feminin.
N. (codri) î	(câni) î	(cărți) le
G. (codri) lor	(câni) lor	(cărți) lor
D. (codri) lor	(câni) lor	(cărți) lor
A. (codri) î	(câni) î	(cărți) le
V. (codri) lor	(câni) lor	(cărți) lor.

Note 1. Articolul primar se pune totdeauna *după* nume, fiă acela substantiv, ori adiectiv, și se *împreună* cu acela într'un cuvânt, precum: om, câne, minte, articulate vor fi *omul, cânele, mintea*.

2. Articolul **l** se pune la substantivele terminate în **u** (fiă **u** întreg, sau jumătățit **iū**) pr.: so^{cr}u, articulat so^{cr}ul; codru, codrul; bo^ū, bo^{ul}; pui^ū, puiul, ochi^ū, ochiul; adeca după ce se articulează **ū** și **i** (jumătățiti) devin întregi pr.: bo^ū, va fi bo^{ul}; boⁱ, boiⁱ. Iară **ul** se pune la numele terminate în consonantă, pr. om, omul, bun, bunul, semn, semnul. Tată se dice articulat tată-**l** și tata.

Articolul **le** în numărul singular se pune după numele masculine și neutre, terminate în **e**, precum: munte (masculin) munte-**le**, nume (neutru) nume-**le**.

Articolul **a** se pune mai ales după numele feminine terminate în **ă** sau **e**; înse așa, că **ă** din finea numelui se lapedă, precum: dóm^{nă} articulat va fi dóm^{na}, în loc de dóm^{nă}-**a**. Iară cu **e** dela finea cuvântului se împreună în diftong; precum: minte va fi articulat mintea. Sunt înse și unele nume masculine terminate în **ă** sau **e**, care se împreună cu articolul **a**, precum tată, popă, tété, néne; articulate vor fi: tata, popa, tétéa, nénea, precum și unele nume proprii, spre es. Luca, Toma, cari apoi în Gen. și Dat. singular se declină ca numele feminine.

§. 6. Articii secundari.

Articii secundari cel, cea și al, a sunt compuși din articolul primar **l** și **a**, — cu ajutoriul silabei **ce** și **a** puse înaintea aceloră; de unde se și declină întru toate ca articolul cel primar, după genuri, numeri și casuri, precum:

Cel, cea.

Masculin

Singular

N. cel	(bun)
G. celui	(bun)
D. celui	(bun)
A. cel	(bun)
V. cel	(bun)

Feminin

cea	(bună)
celei	(bune)
celei	(bune)
cea	(bună)
cea	(bună)

Plural

N. cei	(buni)
G. celor	(buni)
D. celor	(buni)
A. cei	(buni)
V. cei	(buni)

cele	(bune)
celor	(buni)
celor	(bune)
cele	(bune)
cele	(bune)

Al, a.

Masculin

Singular

N. al	(nostru)
G. al	(alui) (nostru)
D. al	(alui) (nostru)
A. al	(nostru)
V. al	(nostru)

Feminin

a	(noastră)
a (ai)	(noastre)
a (ai)	(noastre)
a	(noastră)
a	(noastră)

Plural

N. ai	(nostri)
G. alor	(nostri)
D. alor	(nostri)
A. ai	(nostri)
V. ai	(nostri)

ale	(noastre)
alor	(noastre)
alor	(noastre)
ale	(noastre)
ale	(noastre)

Note 1. Articlii secundari se deosebesc mult de articolul primar. Pentruca, ei se pun *inaintea* numelui, precum: **al meu**, **celui bun**. Afara de acesta, ei nu se pun la substantive, ci numai la adiective, pronume si numerale, si cu aceste nu se impreuna intr'un cuvânt, ci raman despártiti.

2. Al, a, dupa usul de astadi se pune in trei casuri;

a) inaintea genitivului unui substantiv, cand lipsesce substantival, la care se referesce: **al** cui? **al** lui Domneđu (om); **al** ceriului (imperat); **ai** vecinului (boi).

b) înaintea pronumelor posesive **meu, teu, său, nostru, vostru**, şcl. când substantivul lipseşte, sau urmăze; precum: **al meu, ai nostri; al vostru părinte**.

c) înaintea adiectivelor numerale, precum **al doile, a treia, al decelea**.

3. **Cel, cea** se pune numai înaintea adiectivelor şi a participiilor.

a) când aceste se pun *în loc de substantiv*, precum: **cei vii, cei morţi**; unde *vii* şi *morţi* sunt adiective *substantivisate*.

b) când adiectivul sau participiul e împreunat *cu substantiv articulat*, precum: **domnul cel bun, casa cea mare**, în loc de: *domnul bun, casa mare*.

4. În loc de **al, ai** şi *ale* pre multe locuri se dice numai scurt **a**, în toate genurile, numerii şi casurile; ceea ce înse e greşelă.

C a p. II.

Numele substantive.

§. 7. Speciile substantivelor.

Numele se împarte: în *substantiv, adiectiv* şi *numeral*.

Substantiv se chiamă numele, carele însemnă vre-o fiinţă ori lucru, şi ea atare dă înţeles deplin.

Substantivele după însemnarea lor sunt: *concrete*, şi *abstracte*, după cum exprim fiinţe ori lucruri în substanţă şi reali, ce cad sub simţirile noastre (concrete); sau numai lucrări ori stări ideale ale substanţei, pre cari ni le cugetăm numai (abstracte); pr.: om, casă, scólă, sóre, nópte; bucuriă, jale, somn, fericire, fóme, şcl.

Între cele concrete sunt unele, cari se cuvin *tuturor* lucrurilor sau fiinţelor de aceeaşi natură şi specie, precum: **om**, (prin care numire însemnăm *tóte fiinţele* de aceeaşi specie); **domn, carte scaun**, şcl.; şi aceste se numesc: *comune* sau *apelative*. Altele înse se cuvin numai unor persoane şi lucruri singuratece, şi se dice nume *proprie*; precum: **Petru, Ana, Roma, Dunărea**.

Note 1. Numele proprii au numai singular (ori numai plural), pentruca fiu-care individ ori loc numai unul este.

2. Numele comune inse, au amendoii numerii, pentruca fiinte de același gen, și obiecte de aceeași specie sunt nu numai unul, ci mai multe; precum: *omeni, lemne, cărți* șcl.

3. Unele apelative au numai câte un număr, singular ori plural, precum *rouă, meduă, nea, fόμε, sête, lene, ceta*, (usitate numai în singular); iară *bale, creri, dori* (de di), *clește* șcl. au numai plural. Tote aceste se numesc *defective*.

4. Altele iarăși, chiar și în numărul singular însemneză la un loc *mai multe* persoane sau obiecte de același gen sau specie; precum: *popor, turmă, ceta, oste*, și aceste se chiamă *colective*.

§. 8. Genul substantivelor.

Substantivele sunt de trei *genuri*: *masculine, feminine și neutre*.

Genul substantivelor se cunosce după *doue* semne: după *însemnare*, și după *terminațiune* sau voçala finală a numelui.

După *însemnare* se cunosc numele ființelor vețuitoare, cari au doue sexe deosebite: bărbătesc și femeiesc, precum: *Petru m., Maria f.; bărbat m., muiere f.; bou, vacă; domn, domnă*, șcl.

După *terminațiune* se cunosc din us numele de lucruri neînsuflețite, după cum se termină în *ă*, în *u*, *u* (jumetățit) sau *consonantă* și în *e*.

Cele terminate în *u*, *ă* sunt tote de genul *feminin* (afară de numele bărbaților); precum: *apă, ceapă, cină, masă, casă*, șcl.

Cele terminate în *u*, *u* și în *consonante* sunt *masculine și neutre*, pr.: *socru, ochiă, puiă, pom, prun, nap, nor, fag*, cu pl. în *i*, *soeri, ochi, pui, pomi, pruni, napi, nori, fagi* (*masculine*); cele ce nu au pluralul în *i* sunt

neutre, precum: deget, vas, fus, paiă, vis, cerc, loc, joc, foc, lucru, fiindcă aŭ pluralul: degete, vase, fuse, paie; *visuri*, *cercuri*, *locuri*, *jocuri*, *focuri*, *lucruri*.

Cele terminate în e sunt de tôte *trele genurile* (*masc.*, *fem. neutre*), cari se pot cunósce din us; pr.: munte, șerpe, câne, pesce, lapte (*masculine*); cruce, minte, carte, pasere, pace (*feminine*); nume, sânge, pântece (*neutre*).

Substantive terminate în alte vocale sunt fôrte puține; și anume în i, pr.: đî, Luni, Marți, Miercuri, Joi și Vineri, cari înse se đic și cu a la fine, precum: điuă, Luniă, Joiă șcl. cu artichu: điuă, Luniă, Joiă. De asemenea ocură și în ó, precum ró; cu ă, róa și róa.

No tă. Numele proprii și apelative ale ființelor deosebite după sex, se țin de *genul sexului*, fără considerare la terminațiune; pr. *tată*, *popă*, sunt masculine, cu tôte-că se termină în ă, și în singular ieaŭ artichul femeiesc a, precum: tata (și tată-1), popa; Lucă, Tomă, cu artichu: Luca, Toma.

§. 9. Declinarea numelor proprii.

Numele *proprii*, unele se declină *cu artichu*, precum: Clușul, Sibiu, Luca, Maria; altele *fără artichu*, precum: Petru, Ioan, Georgi, șcl.

Numele proprii cu artichu se declină regulat, ca numele apelative, precum:

N. Clușul	Maria
G. ——lui	—ei
D. ——lui	—ei
A. ——l	—a
V. ——le	—a,

iară cele fără artichu ieaŭ înaintea lor în Gen. Dat. lu, lui, și în -Acusativ numai prepozițiunea pre. Spre exemplu:

N.		Petru (masculin)
G. D. (lu)	lui	Petru
A.	pre	Petru
V.		Petre.

Note 1. Numele proprii feminine nu ieau de cât articolul **a**, precum: Maria, Sofia, Susana; iară cele masculine l-sau **a**, după cum e vocala finală, precum: Onul, Luca, Oprea.

2. În Gen. Dat. **lu** se dice numai pre puține locuri.

3. Cuvântul *Dumnezeu*, când se pune în loc de nume propriu, încă se declină fără articolu, ca cele alalte nume proprii nearticulate, precum: Gen. Dat. lui Dumnezeu, Acus. **pre** Dumnezeu.

4. Unele nume proprii masc., câte adeca nu însemneză persoane, își perd articolul după prepozițiunii, precum **în** Blaș, **la** Sibiiu, **în** Carpați, **pre** Mureș, chiar și când prepozițiunea e lăsată afară, precum: Blaș, Cluș (pre titlul cărții).

§. 10. Declinarea numelor comune.

Numele comune sau *apelative* se declină în două moduri: *cu* articolu, sau *fără* articolu, precum: domnul și domn; omul, om; mamă, mama, șcl.

Declinarea numelor apelative se face după *terminațiune*, adecă după vocala sau consonanta de pre urmă **a** numelor, și după gen. De aci deosebim trei declinațiuni.

§. 11. Declinațiunea I.

De declinațiunea *ântâiă* se țin tôte numele terminate în **ă**, precum: dómna, mamă, casă.

Tôte substantivele acéstea se pot declina *cu* articolu și *fără* articolu.

Formele terminațiunei casurilor *fără* articolu, sunt două: **ă** pentru N. A. V. singular, precum: dómna, și **e** pentru G. D. singular și pentru tôte casurile din plural, precum: dómne. Spre exemplu:

Neararticulat.

	<i>Singular.</i>	<i>Plural.</i>
N.	(o) dóm ⁿ ă	(unele) dóm ⁿ e
G.	(unei) —e	(unor) —e
D.	(unei) —e	(unor) —e
A.	(o) —ă	(unele) —e
V.	—ă!	—e!

Declinarea *articulată* se face adăugând articlii femininei la formele terminative ale numelor, în ambii numeri și în toate casurile, precum:

	<i>Singular.</i>	<i>Plural.</i>
N.	dóm ⁿ (ă)-a=dóm ⁿ a	dóm ⁿ e-le
G.	dóm ⁿ (e)-ei=dóm ⁿ ei (i)	dóm ⁿ e-lor
D.	dóm ⁿ (e)-ei=dóm ⁿ ei (i)	dóm ⁿ e-lor
A.	dóm ⁿ (ă)-a=dóm ⁿ a	dóm ⁿ e-le
V.	e dóm ⁿ (ă)-a=dóm ⁿ o	o dóm ⁿ e-lor.

Note 1. Numele *întregi*, în declinațiunea articulată lapădă pre ă dinaintea articolului *a*, precum: dómⁿa, în loc de dómⁿ(ă)-a, fiia în loc de fii(ă)-a.

2. În G. D. sing. doi *e* se contrag întrunul, respective *e* dela finea numelui se lapădă; precum: dómⁿei în loc de dómⁿ(e)-ei, fiiei, stelei în loc de fii(e)-ei ștel(e)-ei, șel(e)ei. Contragerea într'un *i* (întreg) e prea vulgară și rea, precum: dómⁿi, mami, sócri, în loc de: dómⁿei, mamei, sócrei.

3. În Voc. sing. încă se lapădă ă dinainte de *o*, carea e interiecțiunea *o!* adausă în capet, đicându-se: dómⁿo! în loc de *o!* dómⁿă.

4. Fórte multe nume în casurile terminate cu *e* se pronunță acum cu *i* (jumătătit), schimbat din *e*, precum: scriptură, scripturi; lună, luni; nucă, nucí; lumină, lumini; în loc de: scripture, lune, nuce, lumine.

5. Ci numele adiective, și substantivele *mobile*, cari adecă aű dóue terminațiuni (în *u*, sau în consonantă pentru genul masc. și în ă pentru genul fem.), țin regulat pre *e* mai tóte, pr.: dómⁿă, sócră, fată, bună, șcl. vor fi dómⁿe, sócre, féte, bune.

6. *Fată* în casurile cu *e* se pronunță cu *é* (lat) în silaba *fa*, ca féte. Spată are spate și spéte.

7. Numele masculine *tată, popă* în singular ieaă articolul *a*, ca cele feminine, și se declină regulat, precum: *tata, popa*, G. *tatei, popei*, șcl. Ci *tată* se dice și *tatăl*, G. *a tatălui*, șcl. În plural ambele schimbă pre *ă* în *i*, precum *tați, popi*, și primesc numai articolul masculin *i*, precum: *tații, popii*, Gen. *taților, popilor* șcl. În declinațiunea nearticulată înse, rămân în singular neschimbate, precum: *acestui tată, acelu popă*. În loc de pluralul *tați* se dice și *tătâni*; cu articlu *tătâni*, Gen. *tătânilor*, șcl. De asemenea se usită și în singular, precum: *tătânelui*, și mai ales forma nearticulată, când se împreună cu adiectivele posesive *meu, tău, său*, precum: *tătâne-meu, tătâne-tău*, șcl. (După forma aceasta se dice și *număni, frățini*).

8. Numele proprii terminate în *ca* și *ga*, când ieaă articolu în G. D. singular, nu schimbă pre *a* în *e*, și ast-fel îl formeză în *ăi*, precum: *Luca, Veronica, Oniga*, G. *Lucăi, Veronicăi, Onigăi*, scurtat: *Luki, Veroniki, Onighi*, în loc de *Lucă-ei, Veronică-ei, Onigă-ei*.

Exemple: *Ață, alviă, alună, apă, ariă, arenă; babă, barbă, beșică, bătrăneță, blăndeță, brumă; capră, clacă, casă, cină, cEPă, cODă, cOmă, cOPsă, cORDă, cOSTă, cupă, cursă; édERă, iEPă, iERbă; frunđă, furcă; gEnă, gură; iERNă; laudă, limbă, lumină, luptă; masă, mură, muscă, mustată; nalbă, nucă; oLă, oRă; palmă, pEnă, plăcintă, potință, pORTă, pulpă; rađă, rImă; săgEtă, scamă, scrOFă, sEmântă, spată, sprâncEnă, sapă; talpă, tEmplă, tindă, tinerEță, tORTă, tOmă, turmă, umbră, undă, urmă; vacă, vadră, vEDuă, vEnă, viiă, vită, verigă, vară.*

§. 12. Numele feminine scurtate.

De I-ma declinațiune se țin și numele *scurtate*, terminate în *ea*, precum: *stea, șea, măsea, păserea*, cari în nominativ singular și-au perdut pre *l* din silaba de pre urmă, dicându-se, *stea* în loc de *ste-l-ă* (din *stella*), *șea*, în loc de *șe-l-ă* (din *sella*) șcl., și cari în casurile terminate cu *e* ale declinațiunei nearticulate, iarăși capetă pre *l* înapoi, precum: G. D. singular și tóte casurile din plural *sté-l-e, șé-l-e, măsé-l-e, păsaré-l-e*.

Acestea când se articuléză, primesc în N. A. și V. între terminațiune și articlu semivocala *u* (eufonic), precum: *stea-u-a*,

șea-u-a, sau sté-u-a, șé-u-a, contopinduse la din terminațiunea cuvântului într'un é (lat).

De asemenea se pronunță ea ca diftong sau ca é (lat), și totdeauna cu ton, și în Nom. Acus. Voc. singular nearticulat.

Substantivele feminine terminate în ea, scurtate din é-lă, se declină regulat cu l, în casurile cu e, pr.:

Nearticulat:		Articulat:	
Singular	Plural	Singular	Plural.
N. (o) stea	(unele) stéle	sté-u-a	stéle-le
G. (unei) stéle	(unor) stéle	sté-l(e)-ei	stéle-lor
D. (unei) stéle	(unor) stéle	sté-l(e)-ei	stéle-lor
A. (o) stea	(unele) stéle	sté-u-a	stéle-le
V. stea	stéle	sté-u-a	stéle-lor

Note 1. După forma aceasta se declină și adiectivele posesive feminine *mea, ta, sa*; adiectivele feminine *grea, rea* (dela greú, răú), și substantivul *đi* (điua), precum: *mele, tale, sale, grele, đile*, și cu artícul: *grélele, rélele, đilele*.

2. Tot după aceasta formă se declină și formele feminine:

a) dela tóte substantivele și adiectivele deminutive (micșorătóre) terminate în *el* și *ea*, cu terminațiune masculină și feminină, precum: *porcel* (masculin), *porcea* (feminin); *mișel, mișea*; *subțirel, subțirea*.

b) dela pronumele formate din artículul primar *l* (*ul*) și *a*, ca *cel, cea*; *acel, aceea*, Gen. *celel, acelei*, șcl.

3. Alte nume scurtate, cu ton în silaba din urmă, se declină reținând pre *u* înaintea artículului în tóte casurile, precum: *róuă* în loc de *ró*, sau *roa*, artículat *róua*, Gen. *róuei*, sau *róuái*, șcl. *Né* sau *nea* în loc de *néuă*, artículat *néua*, Gen. *néuei*; *áuă* (strugure) G. D. *áuái* sau *áuiei*; *měduă*, Gen. *měduái* sau *měduei*; și adiectivul feminin *nóuă* (dela *noă*) *nóuái* (haine), pl. (haine) *nóue*.

Example. Substantive: *Cărticea, cățea, curea*; *mărgea, măsea, miea*; *nuea*; *olcea* sau *ulcea*; *părțicea, păsěrea, porcea, porumbea*; *rândunea*; *sěmcea, surcea*; *turturea*; *vălcea, vergea, viorea*. Adiective: *mișea, puținea, subțirea, ușorea*, șcl.

§. 13. Declinațiunea II.

De declinațiunea a dóua se țin tóte numele terminate în *consonante*, în *u* (întreg) și *ú* (jumătățit), sau *iú* pr.: *domn, pom*; *socru, cuscru, aspru*; *ochiú, puiú* șcl.

Numele de aceasta declinațiune sunt mai tôte de genul *masculin* sau *neutru*, și prea puține de genul *feminin*.

Deci, declinațiunea a două se imparte în două părți regulări: a *masculinelor*, și a *neutrelor*. Femininele sunt numai în excepțiune.

Notă. Feminine de declinațiunea aceasta sunt numai *nor*, *sor* și la cei vechi *mână*, cari tôte se dic mai mult cu *ă*, pr.: *noră*, *soră*, *mână*. Formele vechi în *ă* se mai aud numai, când se împreună cu posesivele *mea*, *ta*, șcl. precum: *noru-mea*, *soru-tă*. Ele se declină luând artichul feminin *a* în tôte casurile, precum: *nora*, *sora*; Gen. Dat. *norei*, *sorei*, și *nurorei* *sororei*; plural: *nurori*, *sorori*; cu artichul: *nurorile*, *sororile*. *Mână* avea la cei vechi *mânule* și *mânuri*, *mânurile*; acum urmăză întru tôte declinațiunea *I-ă*, precum: *mână*, plur. *mâne* sau *mâni*; cu artichul *mâna*, *mânei*, *mânele* sau *mânile*, șcl.

§. 14. Declinarea masculinelor.

Masculinele terminate în consonantă, când se declină fără artichul, rămân în singular neschimbate, iară în pl. primesc *i*. Unele (mai ales luate ca viețuitore) primesc în Vocativ singular *e*. Cele terminate în *u* (intreg) și unele în *ă* (pr. *boă*, *leă*), mută pre *u* în plural în *i*, iară cele terminate în *ă* (jumătătit), și în diftongul *iă* în plural pierd pre *ă*. Spre exemplu:

Nearticulat.

	<i>Singular.</i>	<i>Plural.</i>
N.	(un) <i>domn</i> , <i>socru</i> , <i>ochiă</i> ,	(unii) <i>domni</i> , <i>socri</i> , <i>ochi</i> ,
G. (a unui)	<i>domn</i> , <i>socru</i> , <i>ochiă</i> ,	(a unor) <i>domni</i> , <i>socri</i> , <i>ochi</i> ,
D. (unui)	<i>domn</i> , <i>socru</i> , <i>ochiă</i> ,	(unor) <i>domni</i> , <i>socri</i> , <i>ochi</i> ,
A.	(un) <i>domn</i> , <i>socru</i> , <i>ochiă</i> ,	(unii) <i>domni</i> , <i>socri</i> , <i>ochi</i> ,
V.	— <i>domne</i> , <i>socre</i> , <i>ochiă</i> ,	— <i>domni</i> , <i>socri</i> , <i>ochi</i> ,

Când se declină articulat se adauge la nume, în ambii numerii și în tôte casurile, artichul masculin *l* (sau *ul*). Spre ex.:

Articulat:

Singular.

Plural.

N.	domnul	soĉrul	ochiul	domnii	socrii	ochii
G. a	domnului	socerului	ochiului	a domnilor	socerilor	ochilor
D.	domnului	socerului	ochiului	domnilor	socerilor	ochilor
A. pre	domnul	socerul	ochiul	pre domnii	socrii	ochii
V.	domnule	socerule	ochiule	domnilor	socerilor	ochii

Note 1. La substantivele, ce aŭ Vocativul singular nearticulat în e, Vocativul articulat se forméază dela Nominativul articulat, iară nu dela Vocativul nearticulat, precum: Domnule, pomule, socerule!

2. Substantivele terminate în iŭ, dară cu i întreg și lung, se declină regulat, mutând pre ũ în i precum: viŭ, târĉiŭ pl. vii, târĉii.

3. Numele terminate în l, precum: cal, mișel, vițel, porcel, în plural l înainte de i se înmóie și cade, precum: cal pl. ca(l)i = cai; mișel pl. mișe(l). va fi mișei; porcel pl. porcei; vițel pl. viței. *Sol* și *sobol* își rețin pre l și în plural, precum: soli, soboli.

4. Numele terminate în d, s, t, ca și cele în o, g, în plural urmând i, conșonantele aspre se înmóie în d, ș, ț, șcl. pr.: surd pl. surđi; urs, urși; mut muți; sac, saci; fag, fagi, șcl.

5. *Om* în plural are *ómeni*, după forma latină; homo, homines. Měr are pl. meri, (pomul), și mere (rodul).

Exemple: Alun, an, armăsar, ariciŭ, arin, asin; bărbat, boar, boŭ; cariŭ, carpin, caș, cuscu, codru, cățel, cerb, cercel, cireș, corb, crap; ied; fag, fagur, faur, fecior, ficat, frasin, fur, (hoț), gutăiŭ; împérat, junc; leŭ, lup; mănunchiŭ, martur, mascur, miel, metru, muschiŭ; nap, nor; paltin, pas, pėcurar, pěr, pin, plop, pom, porc, porcel, pumu; rug; sac, socru, soc; stejar; taur, trunchiŭ; urs, unchiŭ, vėduv, vițel.

§. 15. Declinarea neutrelor.

Numele *neutre* în singular se declină ca *masculinele*, iară în plural ca *femininele*; adecă în singular rămân neschimbate (cași masculinele), iară în plural primesc terminațiunile *ě*, saŭ *ri* (*uri*).

A) Neutre cu pluralul în *ș* sunt:

a) cele terminate în *r* și *s*, precum: fier, fiérě; car, carě; vas, vasě; os, ósě; și óű, ouě.

b) cele terminate în *iű* precum: maiű, maiě; călcăiű, călcăiě șcl.

c) cele terminate în *d*, *ș*, *ț*, precum: ord, ordě, stupuș, stupușě; negoț, negoțě.

d) cele terminate în *ec*, *er*, *et*, *ent*, *n*, *or*, *pr*.: cântec, cântecě; fulger, fulgerě; âmblet, âmblete; cuvânt, cuvântě; semn, semně; pecior, pecióre; și multe altele, ce se învătă numai din us, și se declină astfel:

Nearticulat:

	<i>Singular.</i>			<i>Plural.</i>		
N.	os,	cuiű,	negoț	osě,	cuiě,	negóțě,
G.	os,	cuiű,	negoț	osě,	cuiě,	negóțě,
D.	os,	cuiű,	negoț	osě,	cuiě,	negóțě,
A.	os,	cuiű,	negoț	osě,	cuiě,	negóțě,

Declinarea articulată se face adaugând la nume în sing. articolul **masculin**, în plural cel **feminin**; precum:

Articulat:

	<i>Singular.</i>			<i>Plural.</i>		
N.	osul,	cuiul,	negoțul,	ósele,	cuielē,	negóțelē
G. a	osului,	cuiului,	negoțului,	a óselor,	cuielor,	negóțelor
D.	osului,	cuiului,	negoțului,	óselor,	cuielor,	negóțelor
A.	osul,	cuiul,	negoțul,	ósele,	cuielē,	negóțelē
V.	osule,	cuiule,	negoțile,	óselor,	cuielor,	negóțelor

Exemple: a) Car, popor, ogor, odor, hotar, amar, fus, os

b) Paiű, genunchiű; buboiű, călcăiű, căpătăiű; altar, amnar, brățar, celar, cuier, cuptor, degetar, piețtar, tăier, umbrar, verđar, vestier; vlăstar șcl.

c) albuș, căuș, împărătuș, ospet, cotet, băț, judet. șcl.

d) Întunerec; fluer, fulger, șúer; capet, crescet, déget, suflet, sunet, tunset, acoperemânt, vestmânt; in-

demn, lemn, scaun, corn, horn, suspin, fuior, pecior, ulceor. spic, cuțit, minut, sat, căpăstru șcl.

Note 1. Multe nume în *ent* se aud declinate în pl. cu *enturi*, precum: mormânt, mormânturi; jurământ, jurământuri, ceea-ce e reu; în loc de: morminte, jurăminte. Inse *vânt* și *pământ* au plural numai în *uri*, precum: vânturi pământuri.

2. Mai rea este întrebuițarea formei din pl., cu înțeles de singular, dela unele nume terminate în *ent*, pr.: îmbrăcăminte, rogăminte, în loc de îmbrăcământ, încălțământ, rogământ.

3. *Ușor* e masculin și se declină cu *i* în plural, precum: ușori. *Pecior* are pluralul *peciore*; prin urmare, reu se dice *picere* (mai ales în România). *Măr* (ca fruct) are pluralul *mére*. *cap* are pl. *capete*, *grâu*, *frâu*, *brâu*, au pluralul mai mult cu *n*, precum: grâne, frêne, brâne.

4. Unele au pluralul în două sau trei forme, cu însemnare diferită, pr.: loc, plural *locuri*; mijloc *mijloce* și *mijlocuri*, arc, pl. *arce* și *arcuri*; vis pl. *visă* și *visuri*; suspin pl. *suspine* și *suspunuri*; cot pl. *coți* (măsură), *côte* (la mână) și *coturi* (unghiuri); corn, pl. *córne* (la vite), *cornuri* (de pâne), *corni* (arbori).

B) Neutre cu pluralul în *uri* sunt

cele mai multe, și cari se pot cunoște numai din us. Ele forméză pl. nearticulat în *uri*, (cele terminate în consonantă) și în *ri* (cele terminate în *u* și *iă*); iară articulat se declină adăugând la nume în singular articolul masculin, în plural cel feminin. Spre ex.

<i>Singular.</i>		Nearticulat:		<i>Plural.</i>	
N.	(un) piept, lucru	(unele)	piepturi,		lucruri
G. (a unu)	piept, lucru	(a unor)	piepturi,		lucruri
D. (unu)	piept, lucru	(unor)	piepturi,		lucruri
A.	(un) piept, lucru	(unele)	piepturi,		lucruri
V.	(o!) piept, lucru	(o!)	piepturi,		lucruri
<i>Singular.</i>		Articulat:		<i>Plural.</i>	
N.	pieptul, lucrul		piepturile,		lucrurile
G.	a pieptului, lucrului	a	piepturilor,		lucrurilor
D.	pieptului, lucrului		piepturilor,		lucrurilor
A.	pre pieptul, lucrul	pre	piepturile,		lucrurile
V.	o! pieptule, lucrule		piepturilor,		lucrurilor

Notă Pre lângă terminațiunea din plural **uri** se mai aude pre unele locuri și **ure**, pr. **piepturi** și **piepture**.

Exemple: Câmp, cerc, cer, crâng, coif, coș, dos, drum; foc, fund, fân, frig, gol, gât, gând, gard, iaz, in; joc, jug: lac, laț, loc, lucru; nod; plug, pod, ram, respuns; scut, sîn, somn, steag; strat, timp, țest; vin, vipt, vânt, plaiu, unghiū, junghiū, temeiu, traiū, șcl.

§. 16. Declinațiunea III.

De declinațiunea a treia se țin numele terminate în **e**, cari sunt de trei genuri: *masculine*, *feminine* și *neutre*.

Cele mai multe nume de aceasta declinațiune sunt *feminine*, mai puține *masculine*, iară *neutre* foarte puține, și cari mai vartos numai din us se pot învăța.

A) Numele feminine în *e*:

Femininele de a treia declinațiune, în declinarea nearticulată au două forme terminative: **e** pentru singular, și **i** pentru plural. Spre exemplu:

		Nearticulat:	
		<i>Singular.</i>	<i>Plural.</i>
N.	(o) pâne		(unele) pâni
G.	(a unei) pâne	său pâni	(a unor) pâni
D.	(unei) pâne	său pâni	(unor) pâni
A.	(pre o) pâne		(unele) pâni
V.	(o!) pâne		(o!) pâni

		Articulat:	
		<i>Singular.</i>	<i>Plural.</i>
N.	pânea		pânile
G.	a pânei	său pâni-i	a pânilor
D.	pânei	său pâni-i	pânilor
A.	pre pânea		pre pânile
V.	pânea		pânilor

Note 1. Substantivele, ce au în silaba dinainte de capet vocala **a**, pre aceasta în casurile cu **i** o schimbă în **ă**, precum: **carte**, **cărți**; **bunătate**, **bunătăți**; **mare**, **mări**; **vale**, **văi**; **cale**, **căi**.

2. Genitivul și Dativul articulat din singular se poate forma în două moduri: sau pâne-ei=pânei, în loc de pâneeii, unde doi e s'au contras întrunul; sau dela pâni, Gen. pâni ei sau pâni, unde e a căzut afară.

3. Consonantele l, d, t, în casurile cu i se înmôie, ca în decl. II; l înmôindu-se se pierde, precum: cale, vale vor fi în plural că(l)i, vă(l)i, adică căi, văi; iară d și t se mută în Ț și ț, precum: ghinde, va fi în plur. ghinȚi; carte, cărți.

4. Chiae, are în casurile cu i: chiăi, după pronunță chiei, sau chei. Sete nu are plural.

Exemple: a) după terminațiune în are, ere, ire, ore: Stare, avere, facere, scire, lucire, strălucire; nare, sare, fiere, miere, muiere, secere, pădure, durere, flóre, putóre, sudóre; -- ime: grăsime, intunecime, mărimé, mulțime; — în te: bunătate, dreptate; vîrtute, sănătate, servitute;

b) după us: Oe, pasere, vulpe; salce, ghinde; pace, cerbice, cruce; lege; cale, piele, culme, lume; carne, margine, pecingine, funingine; vespe, vulpe; lature, pulvere, parte, minte, frunte, punte, luntre; nópte, óste; carte, mórte, sórte, curte, cute, ureche, pârêche, ridiche, poveste, lespede, liniste, șcl.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

B) Numele masculine în e.

Masculinele de a treia declinațiune încă au două forme terminative, în e și i: e pentru întreg numărul singular, și i pentru întreg numărul plural. Spre ex.:

Nearticulat:

	<i>Singular.</i>		<i>Plural.</i>
N.	(un) părinte, frate	(unii)	părinți, frați
G.	(a unui) părinte, frate	(a unor)	părinți, frați
D.	(unui) părinte, frate	(unor)	părinți, frați
A.	(un) părinte, frate	(unii)	părinți, frați
V.	(o!) părinte, frate	(o!)	părinți, frați

Articulat:

	<i>Singular.</i>		<i>Plural.</i>
N.	părintele, fratele	părinții,	frații
G.	a părintelui, fratelui	a părinților,	fraților
D.	părintelui, fratelui	părinților,	fraților
A.	pre părintele, fratele	pre părinții,	frații
V.	o părintele, fratele	o părinților,	fraților

Note 1. Numele masculine nu mută ca femininele pre a în ă, precum: frate, are pl. frați, (nu frăți), lapte pl. lapți.

2. *Frate* și *tată* au Gen. Dat. singular și *frăține*, când se împreună cu *meu*, *teu*, șcl. fără artichu, precum: frăține-meu, frăține-teu, frăține-seu. *Jude* are pl. *juđi* și *judeti*; iară *ospe* are plural *ospeți*.

3. Schimbarea consonantelor **l**, **d**, **t**, se face ca la numele feminine, precum: môle pl. mo(l)i, se dice: moi.

Example: a) după sex: Ariete, berbece, mire, ginere.

b) după us: Câne, iepure, pesce, purece, șerpe, șórece, vierme; arbore, burete, pépene; fóle (de suflat, orí de brânză), dinte, munte; sóre, lapte, părete, pieptene, tăciune, cărbune, abure (și abur), vulture (și vultur), fluture (și flutur), strugure (și strugur), simbure, șcl.

C) Numele neutre în e.

Numele neutre de a treia declinațiune sunt fôrte puține, și au *numai* o terminațiune în e, pentru ambii numerii (singular și plural), și pentru tóte casurile. Spre exemplu:

		Neararticulat:	
<i>Singular.</i>		<i>Plural.</i>	
N.	(un) nume	(unele) nume	
G.	(a unui) nume	(a unor) nume	
D.	(unui) nume	(unor) nume	
A.	(un) nume	(unele) nume	
V.	(o!) nume	(o!) nume	
		Articulat:	
<i>Singular.</i>		<i>Plural.</i>	
N.	numele	numele	
G.	a numelui	a numelor	
D.	numelui	numelor	
A.	pre numele	pre numele	
V.	o numele	o numelor	

Notă. Artichul din singular e ca la masculine: **le**, iară în plural ca la feminine (le). — *Nume* în pl. la cei vechi se dicea: numene și numere. *Sânge* are pl. sângiuri.

Example: Fóle, pântece, ventre.

Cap III.

§. 17. Numele adiective.

Adiectiv se numesce cuvântul, care se pune lângă substantiv, spre a-î arăta mai de aproape însușirea saŭ calitatea acestuia. Spre ex. om *bun*, carte *frumósă*. (Aci, *bun* și *frumósă* sunt adiective, pentrucă arată mai de aproape cum este *omul* și *cartea*).

Adiectivul se îndreptă totdeauna după substantivul, lângă care stă, și se unesce cu el în *gen*, *număr* și *cas*, (concordare); precum: domn *bun*, domni *buni*; carte *frumósă*, cărți *frumóse*.

Unele adiective aŭ terminațiuni diferite; în consonantă saŭ *u* (pentru masculin), și în *ă* (*a*) pentru feminin, pr.: *bun*, *bună*; *reă*, *rea*; *noă*, *nouă*; *aspru-ă*; *negru-ă*; *alb-ă*, șcl. Iară altele aŭ numai o terminațiune în *e*, pentru toate trele genurile; precum: *mare*, *verde*, *dulce*, *limpede*, șcl. precum: om *mare*, (m.), *casă mare*, (f.), *lemn mare*, (n.).

Adiectivele stând lângă substantive (*ca atribut*), se pot pune imediat *după* substantiv, ori *înaintea* lui. Când se pun *după* substantiv, adiectivele rămân *nearticulate*, ori primesc articolul secundar *cel*, *cea*; precum: om *bun*, *casă frumósă*, *câmpul verde*; omul *bun* saŭ *cel bun*, *casa cea mare*, *câmpul cel verde*. — Când adiectivele se pun *înaintea* substantivului, atunci acesta (substantivul) rămâne nearticulat, iară adiectivele primesc articolul primar *l*, (ul), *le* saŭ *a*; pr.: *bunul om*, *frumósa casă*, *verdele câmp*.

Iară când adiectivele se împreună cu substantivul

prin verbele *sum, a fi, (ca predicat)*, rămân totdeauna *nearticulate*; pr.: *ómenii sunt buni*; *casele vor fi frumoase*.

§. 18. Declinarea adiectivelor.

Adiectivele se declină ca substantivele, urmând terminațiunea și genul lor în număr și casuri. Și anume, cele terminate în consonantă sau *u*, după declinațiunea *a dóua*; cele terminate în *ă* după declinațiunea *primă*; iară cele terminate în *e* după *a treia*. Spre exemplu:

Nearticulat:

Singular.

N.		bun	(o casă s.	bună	(munte s.	mare
G.	(un om	bun	casă)	bune	muntele)	mare
D.	saŭ omul	bun		bune		mare
A.		bun		bună		mare
V.		bun		bună		mare

Plural.

N.		buni	(case s.	bune	(munți s.	mari
G.	(ómeni s.	buni	casele)	bune	munții)	mari
D.	ómenii	buni		bune		mari
A.		buni		bune		mari
V.		buni		bune		mari

Articulat.

Singular.

(cu adiectivul înainte).	N.	bunul	om	saŭ	omul	cel	bun
	G.	a bunului	om		a omului	celui	bun
	D.	bunului	om		omului	celui	bun
	A.	pre bunul	om	pre	omul	cel	bun
	V.	bunule	om		omule	(cel)	bun

Plural.

N.	bunii	ómeni	saŭ	ómenii	cei	buni
G.	a bunilor	ómeni	a	ómenilor	celor	buni
D.	bunilor	ómeni		ómenilor	celor	buni
A.	pre bunii	ómeni	pre	ómenii	cei	buni
V.	o! bunilor	ómeni		ómenilor	celor	buni

Singular.

N.	alba pâne	saŭ	pânea cea albă
G.	a albei pâni	a	pânei celei albe
D.	albei pâni		pânei celei albe
A.	pre alba pâne	pre	pânea cea albă
V.	o! alba pâne		pânea cea albă

Plural.

N.	albele pâni	saŭ	pânile cele albe
G.	a albelor pâni	a	pânilor celor albe
D.	albelor pâni		pânilor celor albe
A.	pre albele pâni	pre	pânile cele albe
V.	o! albelor pâni		pânilor albe

Să se decline: scolar vesel, cer senin, lemn putred; serbătore sântă, ȃi frumósă, sarcină ușoră; pomul verde; mărul cel roșu; cartea cea mică, valea cea largă, șcl. apoi, și cu adiectivele dinainte.

Asemenea se declină și adiectivele formate din participii. Acestea aŭ terminațiunile, *-or* saŭ *-tor* (m.), *-tore* (fem.); *-t* (m.), *-tă* (fem.); saŭ *-s* (m.), *-să* (fem.); precum: moritor, moritóre, dela a *mori*; venitor, venitóre dela a *veni*; lădat, lădată, dela a *lăda*; portat-tă, (a porta); ales aleasă (dela a *alége*).

Unele participii aŭ luat însemnare cu totul adiectivală ori substantivală, precum: *mort-ă*, *înțelept-ă*, *ajutor*, *cuptor*, șcl.

Adiectivele și participiile luate ca substantive, urmază întru tóte declinațiunea substantivelor.

Note 1. Declinațiune adiectivală deosebită aŭ:

a) adiectivele formate din *pronumele posesive*, precum: *meŭ*, *tăŭ*, *săŭ*, cari nu primesc decât articolul *al* dinainte pr.: lucrul *tăŭ*, și *al* tăŭ lucru. Iară femininele *mea*, *ta*, *sa*, și *grea*, *rea* urmază declinațiunea substantivelor scurtate; precum: cartea *mea*, cărțile *mele*, șcl.

b) adiectivele *numerali*, precum: *unul*, *una*, *doi*, *dóue*, *trei* șcl., cum și cele derivate de ací; cari în loc de articolul *cel*, ieaŭ pre *al* și *a* dinainte; pr.: *doi* ómení, *al* doile, *ȃia* a *treia*, șcl.

c) adiectivele, cari înseamnă o *cantitate* nehotărîtă (nedeterminată), precum: *mult, tot, atât*, şcl.

2. Unele adiective declinate regulat, după usul de acum aŭ în genul feminin Gen. şi Dat. singular şi în plural **i** în loc de **e**, şi anume:

a) cele terminate în **esc, éscă**, în **că** şi **gă**, precum: *domnesc, domnescă*; *ceresc, cerescă* vor fi: haină *domnescă*, Gen. şi Dat. hainei *domnesci*, şi pl. haine *domnesci*; lucrare *cerescă*, lucrării *ceresci*, pl. lucrări *ceresci*, în loc de: *domnesce, ceresce*; casă *mică*, întregă, vor fi: *mici, întregi*, în loc de *mice, întregi*.

b) cele terminate în **iu**, precum: *viu, viă*, *târziu-ă, vechiu-ă* vor fi: fapte *vi*, *târzii*, *vechi*, în loc de *vechie, vie, târdie*.

3. *Sânt, sântă*; *sânţi, sante*, după usul de acum se pronunţă mai mult cu **f** după **s**, ca sfânt, iar silaba **an** urmând **e** sau **i**, se pronunţă ca **in** curat, pr.: *sânţi, sante*, ca *sfinţi, sfinte*. Cu toate acestea în numirea sărbătorilor *Sân-Petru, Sântă-Mărie, Sân-Georgiă*, s'a păstrat pronunţarea curată fără **f**.

Exemple: a) terminate în **u** şi consonante: alb, aspru, negru, cald, crud; des; gras, gros; mişel, mut; avut, ager, blând, orb, plin, rar, surd; tinăr, trist; fraged; ranced, umed, frumos; vartos; curat, sêrac, slab, sănêtos, spurcat; drept, deşert, înțelept; cărun, mărunt, şcl.

b) în **e**: asemenea, fierbinte, june, mare, môle, rece, subţire, turbure, limpede, repede, dulce, iute, şcl.

c) **Participii**: âmblător, beutor, vênător, fierbêtor, mângăitor, scriitor, orbitor, începêtor, țesêtor, iubitor, şcl. — fiert, mângăiat, scris, orbit, început, țesut, iubit, lucrat, împlut, făcut, rupt, dus, născut, şcl.

§. 19. **Comparațiunea adiectivelor.**

Când se face asemănare între două sau mai multe ființe ori obiecte, atunci se pôte întâmpla, ca însuşirea unei ființe ori a unui obiect se fie a) tocmai în aceeaşă măsură sau grad cu alta (grad *positiv*), b) mai mare, sau mai mică ca a altora (grad *comparativ*), sau c) se întrécă pre toate celealalte (grad *superlativ*). Spre ex.: Cartea mea e *frumôsă* (caşi a ta); alui Petru e *mai frumôsă* (decât a ta); şi alui Ioan e *cea mai frumôsă* (dintre toate).

Asemnarea aceasta se numește *comparațiune*, și are prin urmare *trei* graduri: *positiv*, *comparativ* și *superlativ*. Adiectivul în gradul pozitiv nu ia nici un adaus; în comparativ primesce înainte părțicéua *mai*; iară în superlativ *cel* sau *cea mai*. Spre exemplu:

Positiv:	Comparativ:	Superlativ:
(om) bun	<i>mai</i> bun	<i>cel mai</i> bun
(casă) înaltă	<i>mai</i> înaltă	<i>cea mai</i> înaltă
(foc) mare	<i>mai</i> mare	<i>cel mai</i> mare.

Când se anumesc lucrurile, între cari se face asemnarea, atunci după adiectivul din comparativ se pune *ca*, sau *de cât*; iară după superlativ *din*, *dintre* sau *între*; precum: Casa noastră e *mai frumoasă ca* (sau *decât*) a voastră. Iară, scóla e *cea mai frumoasă dintre* toate.

Notă 1. Superlativul format cu *cel* sau *cea mai* și *dintre*, fiindcă arată însușirea unui lucru, în raport cu altele anumite, se numește și superlativ *relativ*. Când înse exprimă o însușire preste tot, fără de a aduce în legătură și asemnare lucruri anumite, se numește superlativ *absolut*. Acesta se forméză, punând înaintea adiectivului părțicelele *fórte*, *prea*, *de tot*, *preste mészură* șcl. precum: Cartea aceasta e *fórte* frumoasă. Om *prea* bun. Bucate *de tot* rele, șcl.

2. Adiectivele luate *ca adverbii* încă se pot compara; pr.: Ioan merge *încet*, Petru *mai încet*, iară George *fórte încet*; *de tot*, orî *preste mészură* încet.

3. Adiectivele înse, ce arată o stare, orî însușire deplinită, cum și multe participii, rămân necomparate; precum: *mort*, *omnesc*, *domneșesc*, *ceresc*, *părinșesc* șcl. moritor, lucrat, făcut, rupt, născut șcl.

Cap IV.

§. 20. Numerale.

Cuyintele, cari arată numărul sau cantitatea ființelor și a lucrurilor, se numesc *numerale*. Ele se pun lângă substantive, de aceea se numesc și *adiective nu-*

merale; și se împart în determinate (*hotăritóre*) și nedeterminate (sau *nehotăritóre*); precum: *doi, trei, zece, o sută; mulți, puțin, câțiva* (omeni).

Numeralele **determinate** arată un număr *anumit* de ființe ori lucruri, și se subîmpart în a) *cardinale*, b) *ordinale*, c) *distributive*, d) *proporționale*, și e) *multiplicative* sau *adverbiale*.

a) **Cardinale** se numesc numerele, cu cari numărăm de comun, arătând numărul ființelor ori lucrurilor, la întrebarea *câți? câte?* Spre ex. unul, doi, trei, patru, zece, o sută, o miă, șcl. *un om, doi școlari, zece case, șcl.*

Ele sunt *originale*; parte *simple*, parte *compuse*.

1. *Simple* sunt: unul, doi, trei, patru, cinci, șese, șapte, opt, nouă, zece, sută, miă, șcl.; — iară *compuse*: unspre-zece, două-deci, trei-deci și unul, șcl.

Dintre aceste, unele se declină, altele înse rămân nedecinate. Declinabile sunt cele simple, adecă dela *unul* până la *zece*; *sută, miă, milion*. Declinarea lor e neregulată și defectivă. Spre exemplu:

Unul.

Nearticulat:

Singular.

Articulat:

	masculin	feminin		masculin	feminin
N.	un (om)	o (femeie)		unul	una
G.	a unui	a unei		a unui(a)	a unei(a)
D.	unui	unei		unui(a)	unei(a)
A.	pre un	pre o		pre unul	pre una

Plural.

N.	(uni)	(une)		unii	unele
G.	a unor	a unor		a unor(a)	a unor(a)
D.	unor	unor		unor(a)	unor(a)
A.	(uni)	(une)		pre unii	pre unele

Note. *Unul* ăre mai multe înțelesuri. Ca numeral *determinat* (în numărare) *nu are plural*. Ca numeral *nedeterminat* însă, în înțelesul de *orecare, oricine*, are amândoi numerii.

Cu *artichu* se usită: a) când stă *singur*, spre ex. Căți aū venit? *Unul!* În numărare: unul, doi, șcl. b) în înțelesul de *unic*, spre ex. *Unul* Ddeū scie! (adeca *unicul* și *singurul* Ddeū). c) când stă în *plural* ca adiectiv nehotărit, fie lângă substantiv, orî fără substantiv: *Unele* cărți sunt frumóse. *Unii* nu lucră nimic.

Dela *unul, o (una)*, cu ajutorul unor părțicele se forméază compusele *câte unul, câte una, vre-unul, vre-una, vre-o*; *nicî unul, nicî una, nicî o*; *ună-dată* saū *odată*; *de unăđi, una-dată*, șcl.

Doi.

Doi are terminațiuni pentru genul masc. și fem., dară nu are forme pentru tóte casurile, decât pentru Nom. și Acus., iară în Gen. și Dat. se declină cu prepozițiunea *a* precum:

N. (masc.)	doi ómenî	(f. și n.)	dóue femei, ajutóre
G.	a doi ómenî		a dóue " "
D.	a doi ómenî		a dóue " "
A.	pre doi ómenî		pre dóue " "

Note 1. Din *doi* se compune *amëndoi*, cu trei terminațiuni, înse cu G. D. deosebit în *or*, și cu reduplicațiune în silaba *or*, cu *a* în capăt, orî fără *a*; precum: Gen. *amëndoror*, saū *amëndorora*.

2. *Doi* și *amëndoi* niciodată nu ieau *artichu*. Ci substantivul după *amëndoi* e articulat, precum: *amëndoi frați*; iară după *doi*, nearticulat, precum: *doi frați*.

3. În loc de *amëndoi* se đice și *ambi* (m), *ambe* (f), ce se pot declina cu *artichu*, pr.: *ambi*, *ambele*, *ambilor* și *ambelor*, șcl. Când se usită în forma nearticulată, atunci substantivul de lângă ele póte se priméscă *artichu*, precum: *ambe părți*, saū *ambe părțile*; mai des se đice *ambi* ómeni, *ambele* părți.

Trei are dóue terminațiuni pr.: *trei* (m.), *trele* (f.), *ci trele* se usită numaî în compuse. *Patru, cincî, șese, șapte, opt, nóue* sunt declinabile, fără genuri și casuri.

Dece în singular e *adiectiv*, iară în plural e *substantiv*. *Sută, miiă și milion* sunt substantive declinabile, ca numele de I-ma și a II-a declinațiune, pr.: sute, mii, milióne.

Din *tot* și *trei* se compune: *toți-trei* (m.) și *tóte trele* (f.), ce se pronunță și *tustrei, tustrele*, sau *tute-trele* în N. A.; iară în G. D. cu prep. **a** precum: **a** *toți-trei a* *tóte-trele*; de asemenea și *câte-trei, câte-trele, câte-patru, câte-dece* șcl.

2. Numeralesle compuse se forméză:

a) dela 10 până la 20, din numărul unităților și din *dece*, punând în mijloc prepozițiunea *spră* sau *sprě*, pr.: un-*sprě-dece*, doi-*sprě-dece*, etc.

b) între *đeci* (20—30—40 șcl.), se forméză din numărul *đecilor și al unităților*, întrepunând conjunțiunea *și*, pr.: *dóue-đeci și un*, *cinci-đeci și trei*, șcl.

Notă. *Adiectivele* numerales se împreună cu substantivele lor după gen, număr și cas, ca alte adiective, pr.: *doi ómeni, aměndóue mánile*; Iară substantivele numerales cu alte substantive se împreună prin prepozițiunea *de*, pr.: *trei-đeci de đile, o sută de mii, o miiă de ómeni*, șcl.

b) Numeralesle ordinale arată locul său ordinea, în carea se află lucrurile; răspund la întrebările *al câtu-lea* sau *a câtea?* și sunt *tóte derivate* din cele cardinali, primind înainte artículul *al, a*, iară înděrăt *le* sau *lea* și *a*. Spre exemplu:

al doi-le(a)	(m.) a dóua	(f.) al șepte-le(a)	(m.) a șepte(a)	(f.)
al trei-le(a)	a treia	al optu-le(a)	a opta	
al patru-le(a)	a patra	al đece-le(a)	a đecea	
al cinci-le(a)	a cincia	al sută-le(a)	a suta	
al șése-le(a)	a șesa	al miiă-le(a)	a miiă	șcl.

Pentru numeralul ordinal dela început se întrebuintéză *ântăiü, ântăiă*, cu artículu: *ântăiul, ântăia*, și *prim, primă*.

c) **Numeralele distributive** arată o împărțire a lucrurilor în părți egali, și răspund la întrebările: *câte-câți? câte-câte?* Ele se derivă dela numeralele cardinale, prin adaugerea dinainte a părțicelei *câte*, pr.: Ei merg *câte trei, câte zece, câte o sută, șcl.*

d) **Proporționale** se numesc numeralele, ce arată un raport de mărime a lucrurilor, față cu unitatea, pr.: *simplu, îndoit, (sau dublu), întreit (sau triplu), îndecit, însutit* și altele puține. Spre exemplu: ostenelă *îndoită*, lucru *îndecit*.

e) **Numeralele multiplicative sau adverbiale** arată repețirea unei lucrări sau stări, și se derivă tot dela cardinale prin prepozițiunea *de* pusă înainte, și *ori* înapoi; precum: *de două-ori, de trei-ori, de zece-ori, de sute și mii de ori, șcl.*

§. 21. **Numerale nedeterminate.**

Ele arată un număr, sau o cantitate oarecare *nehotărîtă și nelimitată* de ființe, ori lucruri de aceeași specie. Spre ex.: *mult, puțin, destul, câtva, orecât, atât, tot, șcl.*, pr.: aū venit *mulți* (dară nu se spune, *câți* anume).

Tote acestea, fiindcă se pun și ele lângă substantive, arătând mai de aproape cantitatea acestora, se numesc și *adiective cantitative* nedeterminate. Unele se declină regulat și primesc artichu, iară altele se declină neregulat. Și anume:

Mult.

Singular:

Tot.

	masculin	feminin	masculin	feminin
N.	mult	multă	tot	tótă
G. a	mult	a multă	a tot	a tótă
D. a	mult	a multă	a tot	a tótă
A.	mult	multă	tot	tótă

Plural.

	masculin	feminin	masculin	feminin
N.	mulți	multe	toți	tóte
G. a	multor(a)	a multor(a)	a tuturor(a)	a tuturor(a)
D. a	multor(a)	a multor(a)	a tuturor(a)	a tuturor(a)
A.	mulți	multe	toți	tóte

Note 1. *Mult* se pune înainte și după substantive. Când se pune înainte primește articolul primar, întocmai că celealalte adiective, precum: *multa* dorere, *multele* necasuri; iară când se pune îndărătul substantivelor, ori stă singur, iea articolul secundar *cel, cea*, pr.: dorerile *cele multe*, *cei* mulți, *celor* multe șcl.

2. *Tot*, asemenea se póte pune și înainte, și după substantiv. Când se pune înainte, se articuléză substantivul, pr.: *tot* omul, *tótă* casa, *tot* binele; după substantiv rămâne nearticulat, pr.: sërăcia *tótă*, lipsele *tóte*. Articulul *l* și *a* îl primește numai când stă singur, și are înaintea sa prepozițiunea *cu*, pr.: S'a dus *cu* totul, *cu* tótele, șcl. — În Gen. și Dat. plur. primește reduplicațiunea *or*, cași *amëndoi*, pr.: tuturor, în loc de totor. Punându-se înaintea numeralelor cardinale, forméză compusele *toți* trei, *toți* patru, *toți* dece, scurtat *tustrei*, *tuspatru*, șcl. (v. pag. 28).

Atât.

Cât.

Singular.

	masculin	feminin	masculin	feminin
N.	atât(a)	atâta	cât	câtă
G.	atâtui(a)	atâtei(a)	câtui(a)	câtei(a)
D.	atâtui(a)	atâtei(a)	câtui(a)	câtei(a)
A.	atât(a)	atâta	cât	câtă

Plural.

N.	atâți(a)	atâte(a)	câți	câte
G.	atâtor(a)	atâtor(a)	câtor(a)	câtor(a)
D.	atâtor(a)	atâtor(a)	câtor(a)	câtor(a)
A.	atâți(a)	atâte(a)	câți	câte

Note 1. Amëndouë se declină ca *un, o (ună)*, înse nu primesc articlu. În locul acestuia iaă adausul *a*, și anume la *atât* (masc.) în tóte casurile, ce înse e de prisos; la *atâta* (fem.) *a* din Nom. și Acus. e căși articlu; în Gen. și Dat. înse precum și la *cât* în ambe genurile, încă e de prisos.

2. Din *cât*, prin adaugerea articolului *al* dinainte, și *l* (ul) *le, a*, dinapoi, se forméză *întrebătoriul* numărar: *al* câtu-le(a), sau *a* câta. Iară prin adaugerea părțicelelor *fië, óre, ori, va*,

veri, nes, și, de; cum și prin repetiția lui *cât*, se nascu o mulțime de numerale *nedeterminate compuse*. Spre ex. *fiș-cât*, *ore-cât*, *ori-cât*, *cât-va*, *ver-cât*; *nes-cât*, *cât-de-cât*; *fiș-și-cât*, *ore-și-cât*, *ori-și-cât*, *cātu-și-va*, *ver-și-cât*, *cātu-și-de cât*, șcl.

Alt.

Singular:

masculin		feminin	
N.	alt, <i>art.</i> altul (om)	altă <i>art.</i> alta	
G.	a altui(a)	a altei(a)	
D.	altui(a)	altei(a)	
A.	pre alt, (altul)	pre altă, alta	

Plural:

N.	alți, <i>art.</i> alții (ómeni)	alte, <i>art.</i> altele
G.	a altor(a)	a altor(a)
D.	altor(a)	altor(a)
A.	pre alți, alții	pre alte, altele

Ca *alt* se declină și *alalt*, *alaltă*, înse fără articlu primar; iară în Gen. și Dat. din ambii numeri cu *ă* în a dóua silaba *al*, precum; *aláltui*, *aláltor*.

Altul póte lua din ainte articlul *cel*, *cea*, și atunci în Gen. și Dat. din ambii numeri număi articlul se declină, pr.: *Cel alalt*, *cei alalți*; *celui alalt*, *celor alalți*. *Celalalt* și *cestalalt* sunt și *pronume demonstrative*.

Destul, *puțin* se declină regulat ca adiectivele. *Destul* nu primesce articlu. *Puțin* fără articlu forméză Gen. Dat. plural în *or*; spre ex. *puținor ómeni*.

Nime saũ *nimene* se declină în singular, în tóte casurile cu *a* în capet, saũ fără *a*, precum:

N.	nime, nimene(a)
G.	a nimenui(a)
D.	nimenui(a)
A.	pre nime, nimene(a)

Formele *nimenelea*, *nim* și *nimerea*, cu Gen. și Dat. *nimerui(a)* și *nimului* sunt mai rari și puțin usitate astăzi.

Cap V.

§. 22. Pronumele.

Cuvintele, ce se pun în locul numelor (substantive), se numesc *pronume*. Spre ex.: *Eū* (adecă Ioan) vorbesc; *tu* (adecă Petru) cetesci; *Ei* (adecă pruncii) se jôcă.

Pronumele sunt de mai multe specii:

a) *personale* și *reflexive*, b) *posesive*, c) *demonstrative* (arătătoare), d) *relative* și *întrebătoare* e) *nedeterminate*.

Unele din acestea staū totdeauna *singure*, ținând locul substantivelor, cum sunt pronumele *personale*: *eū*, *tu*, *el*, *ea*, *noi*, *voi ei*, *întrebătoarele cine? care? ce*; spre ex. *El* (Ioan) vine. *Noi* (școlarii) învêțăm. *Cine* vine? *Ce* faci? de aceea se și numesc *pronume substantivale*, Altele înse se pot pune și *lângă* substantive, împreunându-se cu aceste ca și adiectivele; spre ex. *cartea mea*, *acest școlar*, *cărțile nôstre*, *școlarii aceia*, șcl. pentru aceea se numesc *pronume adiectivale*.

După formare, unele sunt *originali*, pr. *eū*, *tu*, *noi*; *cine*, *care* șcl.; iară altele *derivate*, adecă formate din cele originali, pr.: *el*, *însu*, *acel*, *acest*, *cel alalt*, *ceștalalt*, șcl.

a) Pronumele personale și reflexive.

Pronumele personale se împart în trei părți, după *trei* persóne. Și anume, de persóna 1-a, adecă, *care* vorbesce; de persóna 2-a *cătră* *care* se vorbesce; și a 3-a *despre* *care* se vorbesce. Spre ex.: *Eu* (persóna 1-ă) vorbesc; *tu* (persóna 2-a) ascultî; *el* (persóna a 3) dórme.

Pronumele personale se declină, precum urméză:

Singular.

	Persóna 1-ă	Persóna a 2-a	Persóna a 3-a
N.	<i>eū</i> , (io)	<i>tu</i>	<i>el</i> , <i>ea</i>
G.	—, <i>mî</i>	—, <i>ți</i>	—, <i>și</i>
D.	<i>mie</i> , (<i>i</i>) <i>mî</i>	<i>ție</i> , (<i>i</i>) <i>ți</i>	<i>șie</i> , (<i>i</i>) <i>și</i>
A. (pre)	<i>mine</i> , <i>me</i>	<i>tine</i> , <i>te</i>	<i>sine</i> , <i>se</i>

Plural.

N.	<i>noi</i>	<i>voi</i>	—
G.	—, <i>ne, ni</i>	—, <i>ve, vi</i>	—, <i>și</i>
D.	<i>nóue, ne, ni</i>	<i>vóue, ve, vi</i>	<i>șie, (i)și</i>
A. (pre)	<i>noi, ne</i>	<i>voi, ve</i>	<i>sine, se</i>

Pentru persóna a 3-a în locul formelor *originale* (sǔ sǎ) din nominativ, cari astǎđi nu se mai aud, se întrebuintǎzǎ formele *derivate*: *el, ea și îns, însǎ*, cari se declinǎ în modul urmǎtor:

El.

Singular.

	masculin	feminin
N.	<i>el, —</i>	<i>ea, —</i>
G.	<i>lui, i</i>	<i>ei, i</i>
D.	<i>lui, (i)i</i>	<i>ei, (i)i</i>
A.	<i>el, (i)l</i>	<i>ea, o,</i>

Plural.

	masculin	feminin
N.	<i>ei, —</i>	<i>ele, —</i>
G.	<i>lor, le, li</i>	<i>lor, le, li</i>
D.	<i>lor, le, li</i>	<i>lor, le, li</i>
A.	<i>ei, i</i>	<i>ele, le</i>

BCU Cluj / Centre University Library Cluj
Îns.
 Singular.

	masculin	feminin
N.	<i>îns, art. însul</i>	<i>însǎ, art. însa</i>
G.	<i>îns, însului</i>	<i>îNSE, însei</i>
D.	<i>îns, însului</i>	<i>îNSE, însei</i>
A.	<i>îns, însul</i>	<i>însǎ, însa</i>

Plural.

N.	<i>înși, art. înșǔ</i>	<i>înse, art. însele</i>
G.	<i>înși, înșilor</i>	<i>înse, însele</i>
D.	<i>înși, înșilor</i>	<i>înse, însele</i>
A.	<i>înși, înșǔ</i>	<i>înse, însele</i>

Note 1. Casurile Dat. și Acus. din ambiǔ numeri dela pronumele originale, aǔ câte dóuǎ forme precum: *mie, (i)mǐ; ție, (i)ți*, șcl. Formele *mie, ție, șie; nóuǎ, vóuǎ*, șcl. se numesc *întregi* sau *lungi*; iarǎ *(i)mǐ, (i)ți, (i)și; me, te, se; ne, ve*, sunt forme scurtate.

2. Dativii sing. *-mǐ, -ți, -și*, când staǔ singurǐ primesc din ainte rađimul *î*; de ex. *îmǐ pare bine, îți dau bani*. Fǎrǎ rađimul *(i)* se pun înapoia cuvintelor și se împreunǎ cu ele întrun cuvânt; precum: *dǎ-mǐ sǎ-ți scriǔ*, șcl. Când se pun

înainte se numesc *prefixe*, precum: *mî-ai* dat, *ți-am* spus, *mi-se* pare; iară când se pun dinapoî se numesc *sufixe*, precum: *fă-ți* vestminte, *facă-și*, *du-te* în colo șcl. Ca prefixe, împreunându-se cu un pronume începător cu consonantă, se pronunță cu **i** întreg, precum: *mî-se* pare; *dă-mî-le*.

3. Dativii plur. scurți *ne*, *ve*, se pronunță ca *ni*, *vi*, cu **i** întreg, când se împreună cu alt pronume următor, precum: *mi-se* pare, *vi-le* dau.

4. Formele *scurtate* din Dativii și Acusativii din ambii numerii, punându-se lângă Nominativii, sau lângă formele cele lungi, au însemnare **reflexivă**; va se dică, arată că lucrarea, ce iasă dela subiect, nu trece la altul, ci se întorce iarăși asupra subiectului. Spre ex. *Eü mē* silesc. *Noi ne* luptăm. *Ei se* mângăiă (pre *sine*). *Ne* facem *nouē* de lucru. *Mie-mi* fac de lucru. *Ție-ți* faci *nēcas*. Sora *iși* cōse și *șieși* vestmēntul.

Pronumele *el*, *ea*, sunt formate din artichul primar **l** (ul) **a**, prin adaugerea din ainte alui *e* ca rađim; de unde, în casurile Gen. și Dat. din ambii numerii, acest *e* se și lasă afară; precum: în Gen. *el*, Gen. lui; pl. *ei*, Gen. lor; *ele*, Gen. lor, șcl.

Pre lângă forma compusă *el*, *ea*, se mai întrebuinteză și formele simple ale artichului **l** (ul), și **a**, ca pronume *personale* și *relative*, în tōte casurile *afară de nominativ*. Și anume: Gen Dat. sing. *i*; Acus. **l** (*il*) și **o** (întors din *a*); Gen. Dat. plur. *le*, *li*; Acus. *i* și *le*.

Formele acestea scurte se pun, întocmai ca și *mî-*, *ți-*, *și-*, ca *prefixe* și *sufixe*; precum: *i-* dau (lui), *i-am* spus (ei), *il-* vęd, *o* cunosc; (lor) *li-se* pare, *le-* dau pace, *i-* vęd, *le* cunosc; *dă-i* pace (lui), *spune-i* se mērgă (ei), *veđi-o*, *lasă-i* în pace (ei), *pune-le* jos (cărțile), șcl.

Când stau singure, ca cuvinte de *sine*, primesc înainte sunetul închis **i**; precum: *ii* dau (lui sau ei) pace, *il* vęd, *ii* cunosc pre toți, șcl.

Îns, *însă*, sunt formate din *sū*, *să* cu adaugerea dinainte a rađimului *in*. Se declină cu artichu și fără artichu. În declinațiunea nearticulată au numai o formă pentru genuri și numerii.

Îns, însă, pot lua dinainte litera **d**, precum: **dîns**, **dînsa**, sau **dînsul**, **dînsa**, și se declină întru toate ca *îns* sau *însul*.

Forma cea nearticulată *îns, însă*, se poate împreuna cu dativii personali scurtați *-mî, -tî, -șî, -ne, -ve*, înse numai sing. cu sing., și plur. cu plur., precum: *însu--mî, însu--tî, însu--șî; înșî-ne, înșî-ve, înșî-șî* sau *înse-șî*.

Totodată pot se primescă dinainte și pronumele personale *eû, tu, el*, cum și formele lungi din Gen. și Dat. *mîe, tîe, șîe*, și astfel se se decline după genuri și persoane, în ambi numărî și în toate casurile, pr.:

Masculin.

Singular.

	Persóna I.	Persóna II.	Persóna III.
N.	eû însu- <i>mî</i>	tu însu- <i>tî</i>	el însu- <i>șî</i>
G.	— —	— —	lui însu- <i>șî</i>
D.	mîe însu- <i>mî</i>	tîe însu- <i>tî</i>	lui însu- <i>șî</i>
A. pre	mîne însu- <i>mî</i>	tîne însu- <i>tî</i>	el însu- <i>șî</i>

Plural.

N.	noi înșî- <i>ne</i>	voi înșî- <i>ve</i>	ei înșî- <i>șî</i>
G.	— —	— —	lor înșî- <i>șî</i>
D.	nóuë înșî- <i>ne</i>	vóuë înșî- <i>ve</i>	lor înșî- <i>șî</i>
A. pre	noi înșî- <i>ne</i>	voi înșî- <i>ve</i>	ei înșî- <i>șî</i>

Feminin.

Singular.

N.	eû însa- <i>mî</i>	tu însa- <i>tî</i>	ea însa- <i>șî</i>
G.	— —	— —	ei înse- <i>șî</i>
D.	mîe înse- <i>mî</i>	tîe înse- <i>tî</i>	ei înse- <i>șî</i>
A. pre	mîne însa- <i>mî</i>	tîne însa- <i>tî</i>	ea însa- <i>șî</i>

Plural.

N.	noi înse- <i>ne</i>	voi înse- <i>ve</i>	ele înse- <i>șî</i>
G.	— —	— —	lor înse- <i>șî</i>
D.	nóuë înse- <i>ne</i>	vóuë înse- <i>ve</i>	lor înse- <i>șî</i>
A. pre	noi înse- <i>ne</i>	voi înse- <i>ve</i>	ele înse- <i>șî</i>

b) Pronumele posesive.

Ele arată, că lucrurile sau ființele, despre cari e vorbă, sunt posesiune a cutărei persoane (1-e, a 2-a sau a 3-a). Spre ex. degetul *meû*, peciorul *tëu*, vestmîntul *sëu*; cărțile *nóstre*, banii *vostri*, șcl.

Ací, *meū, tēū, sēū, nostru, vostru* sunt pronume posesive, și arată, că obiectele lângă cari staū, sunt posesiune saū a persónei 1-e, saū a 2-a saū a 3-a.

Pronumele posesive se forméză dela cele personale. Se declină regulat ca adiectivele, și anume, cele masculine *meū, tēū, sēū*, ca adiectivele terminate în *u*; femininele *mea, ta, sa* ca substantivele scurtate, iară *nóstră, vóstră* ca femininele de 1-a declinațiune cu terminațiune întregă. Spre exemplu.

Singular.

	Persóna I.		Persóna II.		Persóna III.	
	masc.	fem.	masc.	fem.	masc.	fem.
N.	meū	mea	tēū	ta	sēū	sa
G.	(calu) meū	(mâna) mele	tēū	tale	sēū	sale
D.	(calu) meū	(mâna) mele	tēū	tale	sēū	sale
A.	meū	mea	tēū	ta	sēū	sa

Plural.

N.	mei	mele	tēi	tale	sēi	sale
G.	(cail) mei	(mânile) mele	tēi	tale	sēi	sale
D.	(cail) mei	(mânile) mele	tēi	tale	sēi	sale
A.	mei	mele	tēi	tale	sēi	sale

În persóna a 3-a, pre lângă *sēū, sa*, se mai întrebuintéză și *lui* (masc.) *ei* (fem.) pentru singular, și *lor* pentru plural în amêndouă genurile, mai ales pentru lămurirea înțelesului, când e vorbă despre mai mulți posesori cu mai multe posesiuni; saū când posesiunea se referă la o persónă diferită de subiect.

Spre ex. Ioan și-a pierdut cărțile *sale* (un posesor); iară frații și-aū pierdut pre ale *lor* (mai mulți posesori). Învătătorul a pedepsit pre Petru și pre vecinul *sēū*. Ací nu se pôte scí, al învățatoriului vecin, saū al lui Petru). Învătătoriuil a pedepsit pre Petru și pre vecinul *lui* (adeca pre al lui Petru, ca persónă diferită de subiect).

Tóte pronumele posesive se pun lângă substantive,

ca și adiectivele, de aceea, se numesc *adiective posesive*. Și anume, mai des se folosesc fără artichu, punându-se înapoiia substantivelor articulate; precum: *fratele meu*, *cartea mea*, *baniș meu*, *casele vóstre*, șcl.

Când se pun înaintea substantivelor, primesc artichul secundar *al, a*; precum: *al tǎu frate*, *a ta soră*, *aș vostri părinți*, *ale vóstre cărți*, șcl.

De asemenea primesc artichul *al, a, aș, ale*, și când staū singure, îndreptându-se totdeuna în gen și număr, după substantivul de posesiune subînțeles. Spre ex. *al nostru* (frate), *aș nostri*; *a vóstră* (soră), *ale vóstre*, *ale lor* (sorori, cărți, șcl.).

Notă. Uneori se pun și după substantive nearticulate, și atunci posesivele *meu, tǎu, sǎu*, se pronunță contras în *mio, to, so*; precum: *socru-mio*, *tată-to*, *vǎru-so*, șcl.

De multe-ori în locul posesivelor se pun Dativii personali *-mă, -ți, -și, ne, ve*. Spre ex.: *capu-mă este greu*; *din parte-și a făcut totul*; *ni-s'a dus feciorul*, șcl.

c) Pronumele demonstrative (arătătoare).

Pronumele demonstrative arată mai de aproape cași cu degetul, persoanele sau obiectele, în locul cărora se pun. Spre ex. *Acesta* (școlarul) *e bun!* *cela* *e rău*. *Ómenii aceia* sunt silitori; *acestia* sunt leneși, șcl.

Ele sunt de două specii: unele cari se forméză din răděcina *l*, și altele din *st*, remase din *ille* și *iste* latine.

Améndouă răděcinile aceste ieaū înaintea lor vocala *ă* sau *e*, ori silaba *ce*, sau pre améndouă aceste de odată; precum: *ăl, ăst* sau *el, est*; *cel, cest*; *acel, acest*; pentru feminin: *aea, asta* (*ésta*); *ceea, ceasta aceea, aceasta*, șcl.

Pronumele demonstrative se declină regulat, după genuri, numeri și casuri, fără artichu, înse cu *a* și fără *a* în capăt; precum urméză:

Acel.

Acest.

		<i>Singular.</i>			
	masc.	fem.		masc.	fem.
N.	acel(a)	acea(a)		acest(a)	această(a)
G.	acelui(a)	acelei(a)	(femeia)	acestuî(a)	acestei(a)
D.	acelui(a)	acelei(a)		acestuî(a)	acestei(a)
A.	acel(a)	acea(a)		acest(a)	această(a)
<i>Plural.</i>					
N.	acei(a)	acele(a)		acesti(a)	aceste(a)
G.	acelor(a)	acelor(a)	(femei)	acelor(a)	acelor(a)
D.	acelor(a)	acelor(a)		acelor(a)	acelor(a)
A.	acei(a)	acele(a)		acesti(a)	aceste(a)

Întocmai se declină și *ăl, ăst; cel, cest; pr. : ăluî, ăstuî; celuî, cestuî, șcl.*

Din nedefinitul *alt*, cu articolul secundar *al* dinainte se compune *alalt*, și cu *cest* și *cel* tot dinainte, se formează demonstrativul compus: *ceсталalt, ceсталaltă; cel-alalt, cea-alaltă*; în cari, pronumele *cest* și *cel* se declină regulat, iară *alalt* (ca adiectiv) numai după genuri și numerî; precum: *cestuî alalt*, plural *cestî alaltî; cestei alalte*, pl. *ceste alalte*.

Acel și *acest* având în capet părțicéua *a*, se pot împreuna în ambele genuri, în numerî și casuri cu reflexivul *și*; precum: *același, acestași, aceiași, aceastași; Gen. aceleiași, acesteiași, șcl.*

Note 1. Pronumele demonstrative pot sta singure (ca substantive) sau împreunate cu un substantiv, înainte sau îndărét (ca adiective). Când se pun înainte de substantive, nu primesc adausul *a* în capet, precum: *acest om, această carte; acești ómenî, acestor case, șcl.* Iară când stau singure, sau după substantiv, se întrebuintéază de comun cu *a* în capet, pr. *acesta* e mai mare; *aceia* sunt rîi; *acelora* le-am dat. Ómenîi *acestia*; femeilor *acestora*, șcl.

2. Prin *est, cest, acest, acesta, cest-alalt, acestași* se arată persóne sau lucruri mai apropiate; iară prin *ăl, cel, acel, cel-alalt, același* se arată persóne sau lucruri mai depărtate.

3. În limba literară formele *ăst* (est), *asta* (ésta), *ăl*, *aea* cu celealalte casuri ale lor, se usită mai rar, iară formele cu **h** dinainte, precum: **hăsta**, **hasta**, **hăla**, **haea**; **hălora**, şcl. nu sunt de loc admise.

d) Pronumele relative şi întrebătoare.

Pronumele, ce se referesc la o persoană sau lucru de mai înainte, se numesc *relative*, precum: *care*, *ce*, *cel ce*, *cine*.

Spre ex. *Carele* învaţă, şcie. *Ce* ai făcut, nu e bine. *Cei ce* lucrăză, sunt vrednici de laudă. *Cine* vrea sa înveţe, pôte.

Pronumele relative sunt parte *originali*, pr.: *care*, *ce*; parte *derivate*, pr.: *cel ce*, (format din pronumele demonstrativ *cel* şi din relativul *ce*), şi *cine* (format din relativul *ce* şi silaba *ne*).

Ce rămâne neschimbat, în toate genurile, numerii şi casurile. Când se referesc înse la persoane, are Gen. şi Dat. singular: *cui*.

Care se declină cu artichu şi fără artichu. Iară în Gen. şi Dat. primesce în capăt adausul *a*; precum:

Care.

Singular.

masculin		feminin.	
nearticulat	articulat	nearticulat	articulat
N. care	care le	care	care a
G. a căruî	căruî(a)	cărei	cărei(a)
D. căruî	căruî(a)	cărei	cărei(a)
A. pre care	care le	care	care a

Plural.

N. cari	cari î	cari	cari le
G. a căror	căror(a)	căror	căror(a)
D. căror	căror(a)	căror	căror(a)
A. pre cari	cari î	cari	cari le

În *cel ce* se declină numai *cel*, iară *ce* rămâne neschimbat; precum: Nom. *cel ce*, *ceea ce*; Gen. *celui ce*, *celeî ce*; plural: *ceî ce*, *cele ce*; *celor ce*, şcl.

Cel ce încă pôte lua la fine adausul a; precum: Nom. cela ce, ceea ce; Gen. celuia ce, celeia ce; pl. ceia ce, celea ce; celora ce, şcl.

Cine e nedeclinabil. Ca pronume relativ se întrebuinţază numai când e vorbă de *persóne*, şi când stă *singur*. Spre ex. *Cine* vrea (adecă *carele* vrea), pôte veni.

Pronumele *cine*, *care* şi *ce* se întrebuinţază şi ca pronume întrebătoare, când întrebăm cu ele despre lucruri sau *persóne*. Spre ex. *Cine* vine? *Care* scrie? *Ce* faci?

Notă. Pronumelui *care* (quale), îi corăspunde *tare* (tale). Acest din urmă se usită numai în compusele *atare*, *cutare* şi *acătare*; dintre cari, *cutare* se declină întru tóte caşi *care*. *Atare* se declină numai fără artichu; iară *acătare* rămâne nedeclinat.

Cu *cine* şi *care* se întrăbă numai de *persóne*; iară cu *ce* se întrăbă mai mult despre lucruri; precum: *Ce* lucruri? *ce* vrea? Când se întrăbă despre *persóne*, se pune şi substantivul personal lângă el; pr. *Ce* om a venit?

e) Pronume nedeterminate.

Din pronumele *cine*, *care*, *ce*, împreunate cu pãrticelele: *fiě*, *óre*, *orí*; *verí*, *nes*, *macar*; *ş(i)*, *óre-(şí)*, şcl. dinainte, şi *va* în urmă, se forméză un număr mare de *adiective pronominali*, sau pronume *nehotãritóre* (*nedeterminate*) compuse. Spre ex. cu *cine*: *fiě-cine*, *óre-cine*, *orí-cine*, *ver-cine*, *nes-cine*, *macar-cine*; *cine-va*; *fiě-şí-cine*, *óre-şí-cine*, *orí-şí-cine*, *ver-şí-cine*, *macar-şí-cine*, *cine-va-şí*; *fiě-şí-ce-cine*, *óre-cine-şí*; *óre-cine-va*; *óre-şí-cine-va*.

Care: *fiě-care*, *óre-care*, *orí-care*, *ver-care*, *neş-care*, *macar-care*; *care-va*; *fiě-şí-care*, *óre-şí-care*, *ver-şí-care*, *care-va-ş*; *care-şí*, *care-şí-va*; *fiě-ş-ce-care*. *Care-de-care*, şcl.

Ce: *fië-ce, óre-ce, orï-ce, verï-ce, neș-ce, macar-ce*; *ce-va*; *fië-ș-ce, óre-ș-ce, orï-și-ce, ver-și-ce, macar-și-ce*; *ce-va-și*; *fië-ș-ce-ce*.

Din aceste, *care se declină după genuri, numeri și casuri*; *cine și ce în G. și D. cui*, iară părțile celelalte din compozițiune rămân nedeclicate. Spre ex. *fië-care*, *fië-căruï*, *fië-carï*; *fië-cine*, *fië-cui*; *óre-cine*, *óre-cui*, șcl.

Cap VI.

§. 23. Verbul.

Cuvintele, cari arată o lucrare sau stare a persónelor și a lucrurilor, se numesc *verbe*.

După însemnare, verbele se împart în *active* (lucrătoare), *pasive* (pățitoare) și *neutre*.

Verbele *active*, arată, că subiectul face orï lucră ceva; precum: eü *scriü*, el *ară*, noi *învățăm*, ei *alérgă*, șcl. Lucrarea aceasta, care éșă dela subiect, pôte *trece* la altă persónă sau lucru, și atunci verbele se numesc *active-transitive*; iară persóna sau lucrul, asupra căruia trece lucrarea, se pune în *acusativ* și se numesce *obiect propriü*; precum: eü *véd pre mama*, tu *scriï epistolă*, el *ară pământul*, noi *învățăm prelegerea*, șcl.

Verbele acele înse, ce exprimă o lucrare, carea după natura sa *nu pôte trece* asupra altei persóne orï obiect, ci rămâne numai pre lângă însuși subiectul lucrător, se numesc *active-netransitive*; precum: eü *merg*, tu *fugï*, el *alérgă* noi *venim*, ei *învétă*, șcl.

Verbele *pasive* ne arată, că subiectul *nu lucră*, ci suferé orï pătimesce, sau preste tot, e cuprins de o lucrare străină, ce vine asupra-ï dela o altă persónă;

precum : *mă laud* (de cătră altul) ; *sum bătut* (de altul) ;
tu *ești alungat*, ei *sunt legați*, șcl.

- *Formă proprieă pasivă* în limba românească nu avem. Ci toate verbele pasive se formeză dela cele *transitive*, punându-se înaintea lor la formele active, pronumele *me, te, se, ne, ve* ; ori dela participiul trecut al verbului activ, punându-se înainte verbul auxiliar *sum* sau *a fi*.

Verbele *neutre* arată o stare a subiectului, ce nu se poate considera nici ca lucrare, nici ca pătimire ; pr. : *stai, șed, dorm, mor, aștept, uit*, șcl.

Din verbele transitive se formeză și cele *reflexive*, adecă cari arată că lucrarea, ce iese dela subiect nu trece la alt obiect, ci se întorțe iarăși asupra subiectului ; precum : eū *mă scol*, tu *te speli*, el *se scaldă* ; noi *ne silim*, voi *ve lăudați*, ei *se bat* ; eū *mă-aduc aminte*, tu *ți-întipuesci*, șcl. Aci, întorcerea lucrării se exprime prin pronumele reflexive *me, te, se* ; *ne ve* ; *mă-, ți-, și-*, cari arată, că subiectul lucrător e tot odată și obiectul, la care se referesce lucrarea.

Verbele ce însemnă o lucrare, ce nu se poate ascrie nici unei persoane, se numesc *impersonale* ; precum : *plouă, ningea, fulgeră, tună*, șcl.

§. 24. **Conjugațiunea.**

Verbele și schimbă terminațiunea după moduri, timpuri, numeri și persoane.

Moduri, adecă forme de ale lucrării, sunt de două specii : *finite* și *infinite*. Moduri *infinite*, adecă nemărginite, în cari lucrarea nu se hotăresce mai de aproape după persoane și numeri, sunt două : *infinitivul* și *participiul*, precum : *a scrie*, și *scris*. Iară *finite* sau mărginite, adecă în cari lucrarea sau starea verbului se

hotăresce mai de aproape, după persoane și numeri, sunt trei: a) *indicativul* său modul arătător, carele exprimă o stare reală a lucrării, precum: *scriu*; b) *conjunctivul* său împreunător, carele exprimă lucrarea numai ca ideală și presupusă, pr.: *să scriem*; c) și *imperativ* său poruncitor, prin carele sa poruncește o lucrare; pr. *scrie tu*.

Timpuri principale sunt trei: a) *presentele*, adică de față, carele arată lucrarea, ca una ce se întâmplă acum; precum: *scriu* (acum); b) *trecutul*, carele arată lucrarea ca împlinită; precum: *am scris* și c) *viitorul*, carele arată, că lucrarea se va întâmpla numai de aci înainte; precum: *voi scrie*.

Timpul trecut se subîmparte în alte trei timpuri, precum: *imperfect*, adică nedeplin trecut, precum: *e scrieam*; *perfectul* său deplin trecut, precum: *am scris*, și *prea perfectul* său de mult trecut, precum: *el scrisese* sau *el a fost scris*.

Numeri, ca și în declinațiune sunt numai doi; singular și plural.

Iară *persoane* ca la pronume sunt trei: de întâia persoană *e* și *noi*; de a doua persoană *tu* și *voi*, și de a treia *el*, *ea*; *ei*, *ele*.

§. 25. **Timpuri simple și compuse.**

Timpurile cu privire la formarea lor sunt de două specii: *simple* și *compuse*.

Cele simple se formază dela trupina verbului, sau dela infinitiv, adaugând la acesta terminațiunile personale; precum: cânt, cânt-*î*, cânt-*ă*, cânt-*ăm*, cânt-*ați*, cântă: cânt-*am*, cânta-*î*, șcl.

Timpuri simple sunt: toate *presentele* active, *per-*

fectul I (simplu), prea perfectul I (simplu) din indicativ și participiul.

Timpurile *compuse* se formeză (dela infinitiv și participiū) adaugând dinainte unele verbe ajutătore (*auxiliare*), precum sunt: *sum, am* și *voiū*. Spre ex. *sum* bătut, *eram* bătut; *am* cântat, *aș* cânta; *voiū* cânta, șcl.

Compuse sunt timpurile *trecute* și *viitoare*, pr.: *imperfectul, perfectul II* (compus), *preaperfectul II-le* (compus), *viitorul I* și *al II-le*, din *indicativ* și *conjunctiv*, șcl.

Nota. Sunt unele verbe înse, cari se abat dela regula generale în formarea timpurilor simple, și aceste se numesc *anomale* sau *irregulari*. De aceste se țin și verbele auxiliare: *am, voiū* și *sum*, cu *a fi*.

§. 26. Am.

Verbul auxiliar *am* are numai două timpuri proprii: *presentele indicativ*, și un timp *optativ* sau doritor; și se conjugă după cum urmază:

<i>Presente indicativ.</i>		<i>Presente optativ.</i>
Sing.	1. (eū) <i>am</i>	(eū) <i>aș</i>
	2. (tu) <i>ai</i>	(tu) <i>ai</i>
	3. (el, ea) <i>a</i>	(el, ea) <i>ar</i>
Plur.	1. (noi) <i>am</i>	(noi) <i>am</i>
	2. (voi) <i>ați</i>	(voi) <i>ați</i>
	3. (ei, ele) <i>aū</i>	(ei, ele) <i>ar</i>

Auxiliarul *am* se întrebuințază la formarea timpurilor compuse ale *perfectului*, precum: *am* cântat, *am* fost cântat, șcl. și se deosebește de verbul *a avé*, carele e verb anomal de sine stătătoriu (predicativ), având toate timpurile după conjugățiunea a II-a.

Note 1. Persóna 3-a din sing. Presente indicativ, pre unele locuri se pronunță numai *a* (curat), iară pre alte locuri ca a 3-a persónă din plural *aū*, sau contras în *o*; precum: el a scris, sau: *aū* scris, sau: *o* scris.

2. Persóna a 3-a din sing. optativ, acum se pronunță numai *ar*, cași în plural; ci la cei bătrâni se pronunță și *are*.

§. 27. Voiü.

Verbul auxiliar *voiü* încă are două timpuri, ci *propriü* numai unul: *presentele indicativ*; iară *impropriü*: *imperfectul indicativ*, și se conjugă după cum urmază:

	<i>Presente.</i>	<i>Imperfect.</i>
Sing.	1. (eü) <i>voiü</i>	(eü) <i>vream</i>
	2. (tu) <i>vei</i>	(tu) <i>vreaü</i>
	3. (el, ea) <i>va</i>	(el, ea) <i>vrea</i>
Plur.	1. (noi) <i>vom</i>	(noi) <i>vream</i>
	2. (voi) <i>veü</i>	(voi) <i>vreaü</i>
	3. (ei, ele) <i>vor</i>	(ei, ele) <i>vrea(ü)</i> ,

Voiü se întrebuintează ca auxiliar la formarea timpurilor *viütóre*. De el se deosebesce verbul *a voi*, carele e verb predicativ de a IV-a conjugatiune.

La auxiliarul *voiü* în presente, tóte persónele se aud în limba poporală și fără *v*, precum:

Sing.	(eü) <i>oiü</i>	Plur.	(noi) <i>om</i>
	(tu) <i>ëi</i> saü <i>i</i>		(voi) <i>ëü</i>
	(el, ea) <i>a</i> , saü <i>o</i>		(ei, ele) <i>or</i>

În persóna 2-a sing. și plur. în loc de *i* și *ëü*, se dice și cu *î* (obscur), ca rađim dinainte, pr.: tu *î* merge, voi *îü* merge șcl.

Imperfectul se formază dela infinitivul verbului *a vré*, carele e anomal de conjugatiunea a II-a.

Note 1. *Vream* în sing. la cei vechi se pronunță fără *m*, ca în tóte imperfectele modului indicativ, ceea-ce și astăđi se mai aude pre multe locuri; precum: eü *vrea* scrie.

2. *Vreaü* în a 3-a persónă din plural pre unele locuri se pronunță fără *u*, ca *avea*, și ca tóte imperfectele indicative.

§. 28. Sum.

Verbul auxiliar *sum* are două timpuri proprii în modul indicativ: *presentele* și *imperfectul*, și se conjugă după cum urmază:

Presente.

- S. 1. (eū) *sum, sunt, -s(ă)*
 2. (tu) *ești*
 3. (el, ea) *este, e, i-*
- Pl. 1. (noi) *suntem (sem)*
 2. (voi) *sunteți (seți)*
 3. (ei, ele) *sunt -s(ă)*

Imperfect.

- (eū) *eram*
 (tu) *erași*
 (el, ea) *era*
- (noi) *eram*
 (voi) *erași*
 (ei, ele) *erați*

Sum se întrebuițeză a) ca verb de sine stătător (*predicativ*), pr.: *mama este* afară; b) ca verb împreunător (*copulativ*) între numele substantiv ori adiectiv, luat ca predicat, și între subiectul lor, pr.: *noi suntem* oameni, *voi sunteți* buni, *ei sunt* diligenți; c) ca verb auxiliar la formarea pasivului și a preperfectului compus dela verbele active.

Note 1. Forma *sum* dela persóna 1-ă, pronunțată *sûm*, cu *û* (obscur) e întregă; iară *să* dela persóna 1-ă din sing. și pers. 3-a din plural e formă scurtată, pronunțându-se cu *û* (jumătățit) și formând numai o jumătate de silabă, se pune inapoia cuvintelor, ca *suffix*; precum: *eū-s(ă)* sănătos, *ele-s(ă)* lucrătoare. Când stă singur, se pronunță cu vocala obscură *i* dinainte, ca rașim, precum: *ei i(sû)* sănătoși.

2. La persóna a 3-a, în loc de *este*, saū *e*, mutându-se acesta în *i* (jumătățit), se întrebuițeză ca sufix, pr.: *el-i* morbos; saū cu rașim dinainte, pr.: *el îi* morbos.

3. În persóna a 2-a și a 3-a din plural formele *sem*, *seți*, sunt foarte rare; iară *sunt* din persóna 1-ă din sing și de aci *suntem*, *sunteți* și *sunt* din plural, deși mai puțin regulate, sunt cele mai usitate.

4. Persóna 1-ă din sing. Imperfect, la cei vechi se pronunță fără *m* în capet, ca *erá*. A 3-a pers. din plur. *erași*, se pronunță cu *ă*, în capet, spre a se deosebi de pers. 3-a din sing., dară nu pretotindene, ci pre unele locuri se aude numai *erá*.

5. În loc de *eram*, *erași*, pre unele locuri se pronunță *eredám*, *ereái*, *eredá*, șcl. adecă cu *e* între *r* și *a*, ci reū.

Celealalte timpuri ale acestui verb se forméză dela verbul a fi, carele este anomal de conjugățiunea a IV-a, și se conjugă în modul următor:

Indicativ.

Perfect (I, simplu)

- S. 1. *fuî* sau: (fus \bar{e} i)
 2. *fuşi* (fuseşi)
 3. *fû* (fuse)
- Pl. 1. *furăm* (fuserăm)
 2. *furăţi* (fuserăţi)
 3. *fură* (fuseră)

Perfect (II, compus)

- S. 1. *am fost*
 2. *ai fost*
 3. *a fost*
- Pl. 1. *am fost*
 2. *aţi fost*
 3. *aû fost*

î n t o r s :

- Sing. 1. *fost-am*
 2. *fost-ai*
 3. *fost-a*
- Plur. 1. *fost-am*
 2. *fost-aţi*
 3. *fost-aû*

Preperfect (I, simplu)

- Sing. 1. *fus \bar{e} sem*
 2. *fus \bar{e} seşi*
 3. *fus \bar{e} se*
- Plur. 1. *fus \bar{e} sem* s. *fuseserăm*
 2. *fus \bar{e} s \bar{e} şi* s. *fuseserăţi*
 3. *fus \bar{e} se(r)* s. *fuseseră*

Conjunctiv.

Presente.

- Sing. 1. *s \bar{e} fi \bar{u}*
 2. *s \bar{e} fi*
 3. *s \bar{e} fi \bar{e}*
- Plur. 1. *s \bar{e} fim*
 2. *s \bar{e} fiţi*
 3. *s \bar{e} fi \bar{e}*

Vitor I.

- Sing. 1. *voi \bar{u} fi*
 2. *vei fi*
 3. *va fi*
- Plur. 1. *vom fi*
 2. *veţi fi*
 3. *vor fi*

î n t o r s :

- Sing. 1. *fi voi \bar{u}*
 2. *fi vei*
 3. *fi va*
- Plur. 1. *fi vom*
 2. *fi veţi*
 3. *fi vor*

Vitor II.

- Sing. 1. *voi \bar{u} fi fost*
 2. *vei fi fost*
 3. *va fi fost*
- Plur. 1. *vom fi fost*
 2. *veţi fi fost*
 3. *vor fi fost*

s a ū :

- Sing. 1. *fi voi \bar{u} fost*
 2. *fi vei fost*
 3. *fi va fost*
- Plur. 1. *fi vom fost*
 2. *fi veţi fost*
 3. *fi vor fost*

Perfect.

- Sing. 1. *s \bar{e} fi(\bar{u}) fost*
 2. *s \bar{e} fi(\bar{i}) fost*
 3. *s \bar{e} fi(\bar{e}) fost*
- Plur. 1. *s \bar{e} fi(m) fost*
 2. *s \bar{e} fi(\bar{t} i) fost*
 3. *s \bar{e} fi(\bar{e}) fost*

Imperfect.(s. **Presente Optativ**).

Sing.	1. aș <i>fi</i> sau: <i>fire-aș</i>
	2. ai <i>fi</i> <i>fire-ai</i>
	3. ar <i>fi</i> <i>fire-ar</i>
Plur.	1. am <i>fi</i> <i>fire-am</i>
	2. ați <i>fi</i> <i>fire-ați</i>
	3. ar <i>fi</i> <i>fire-ar</i>

Viitor I.

Sing.	1. voiū sē <i>fiū</i>
	2. vei sē <i>fiū</i>
	3. va sē <i>fiē</i>
Plur.	1. vom sē <i>fim</i>
	2. veți sē <i>fiți</i>
	3. vor sē <i>fiē</i>

Preaperfect I.(s. **Perfect Optativ**).

Sing.	1. aș <i>fi</i> <i>fost</i>
	2. ai <i>fi</i> <i>fost</i>
	3. ar <i>fi</i> <i>fost</i>
Plur.	1. am <i>fi</i> <i>fost</i>
	2. ați <i>fi</i> <i>fost</i>
	3. ar <i>fi</i> <i>fost</i>

întors:

Sing.	1. <i>fire-aș</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>
	2. <i>fire-ai</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>
	3. <i>fire-ar</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>
Plur.	1. <i>fire-am</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>
	2. <i>fire-ați</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>
	3. <i>fire-ar</i> (<i>fi</i>) <i>fost</i>

Viitorul II.

Sing.	1. voiū sē <i>fi</i> <i>fost</i>
	2. vei sē <i>fi</i> <i>fost</i>
	3. va sē <i>fi</i> <i>fost</i>
Plur.	1. vom sē <i>fi</i> <i>fost</i>
	2. veți sē <i>fi</i> <i>fost</i>
	3. vor sē <i>fi</i> <i>fost</i>

Imperativ.**Presente.**

	I.
Sing.	1. sē <i>fi</i>
	2. sē <i>fiē</i>
Plur.	1. sē <i>fim</i>
	2. sē <i>fiți</i>
	3. sē <i>fiē</i>

	II.
Sing.	2. <i>fi</i> (tu)
	3. <i>fiē</i> (el, ea)
Plur.	1. <i>fim</i> (noi)
	2. <i>fiți</i> (voi)
	3. <i>fiē</i> (ei, ele)

Infinitiv.**Presente.***a fi, sau fire.***Perfect.***a fi fost.***Participiū.****Presente.***fiitor sau fiitor***Perfect.***fost.***Participiū gerundiū.***fiend, sau fiind.*

§. 29. Patru conjugățiuni.

După terminațiunea *infinitivului prezente* toate verbele se împart în patru clase, și de aci deosebim patru conjugățiuni.

De conjugățiunea I-ă se țin toate verbele terminate în a accentuat, precum : a cântá; de conjugățiunea a II-a, cele terminate în e lung sau accentuat precum : a tăcé; de conjugățiunea a III-a cele terminate în e scurt, precum : a bate; iară de a IV-a conjugățiune toate verbele terminate în i, precum : a dormí.

Acestea patru vocali dela infinitiv se numesc și vocale *caracteristice*, fiindcă după ele se cunosc verbele, de care conjugățiune se țin.

Dacă lăsăm vocala caracteristică din finea verbului, aflăm rădęcina, sau trupina verbului pr. : dela a cântá, rădęcina e cânt; dela a tăcé rădęcina e : tac; dela a bate, bat; dela a auđí, aud. Dela rădęcina aceasta a verbului, adaugând diferitele terminațiuni personale, se forméză timpurile *simple* ale conjugățiunilor.

Notă. Formele conjugățiunilor au mare asemenare între sine, ceea ce se cunoște, dacă alăturăm terminațiunile timpurilor fiń-cărei conjugățiuni.

§. 30. Modul infinitiv.

Infinitivul *prezente* are două forme: una *scurtă* terminată în vocalele caracteristice a, é, e, și í, precum cântá, tăcé, bate, dormi; — și altă formă *lungă* terminată în silaba re după vocala caracteristică, pr. : cântá-re, tăcé-re, bate-re, dormi-re.

Forma lungă e substantivală, pentrucă infinitivii terminați în re se pun și în loc de nume substantive,

și se declină ca numele feminine terminate în *e* de declinațiunea a III-a cu artichu său fără artichu, precum: Nom. Ac. sing. cântarea; Gen. Dat. cântărei; Nom. Ac. plur. cântările, șcl.

Note 1. Infinitivul scurt totdeuna iea înainteși prepozițiunea *a*, p.: *a* cânta, *a* tăcé, șcl., afară de casurile următore:

a) în formarea timpurilor auxiliare cu *voiă* și *vream*, pr.: voiă *cânta*, *vream dormi*;

b) după espresionile *am ce*, saă *nam ce*, și *aș*, precum: n'am ce *face*, *aș dormi*;

c) după verbele *sciă* și *pot*, pr.: sci *cânta*, *pôte dormi*.

2. Infinitivul lung, ca verb e maă puțin usitat, afară de timpul compus cu *aș* după sine, precum: *dormire-aș*, *facere-aș*.

A) Conjugațiunea I. în **a**.

§. 31. Modul indicativ.

Modul indicativ are patru timpuri simple, precum: prezentele, imperfectul, perfectul (I), și preaperfectul (I); și patru compuse, precum: perfectul (II), preaperfectul (II), viitorul I și al II-le, în cari se conjugă după cum urmază:

<i>Prezente.</i>		<i>Perfect (I, simplu)</i>	
Sing.	1. (eă) cânt	Sing.	1. cântă-ă
	2. (tu) cânt-ă		2. cântă-ăși
	3. (el) cânt-ă		3. cântă
Plur.	1. (noi) cânt-ăm	Plur.	1. cântă-răm
	2. (voi) cânt-ași		2. cântă-răși
	3. (ei) cânt-ă		3. cântă-ră
<i>Imperfect.</i>		<i>Perfect (II, compus)</i>	
Sing.	1. cânt-am	Sing.	1. am cântat
	2. cânt-ai		2. ai cântat
	3. cânt-a		3. a cântat
Plur.	1. cânt-am	Plur.	1. am cântat
	2. cânt-ași		2. ași cântat
	3. cânt-aă		3. aă cântat

î n t o r s :

Sing. 1. cântat-*am*
2. cântat-*aî*
3. cântat-*a*

Plur. 1. cântat-*am*
2. cântat-*aî*
3. cântat-*aî*

Preaperfect (I, simplu)

Sing. 1. cânt-*ăsem*
2. cânt-*ăseşi*
3. cânt-*ăse*

Plur. 1. cânt-*ăsem*
2. cânt-*ăseî*
3. cânt-*ăse(ră)*

Preaperfect (II, compus)

Sing. 1. *am* fost cântat
2. *aî* fost cântat
3. *a* fost cântat

Plur. 1. *am* fost cântat
2. *aî* fost cântat
3. *aî* fost cântat

î n t o r s :

Sing. 1. cântat-*am* fost
2. cântat-*aî* fost
3. cântat-*a* fost, şcl.

şi:

Sing. 1. fost-*am* cântat
2. fost-*aî* cântat
3. fost-*a* cântat, şcl.

Viitorul I.

Sing. 1. *voi* cântă
2. *vei* cântă
3. *va* cântă

Plur. 1. *vom* cântă
2. *veţi* cântă
3. *vor* cântă

î n t o r s :

Sing. 1. cântă-*voi*
2. cântă-*vei*
3. cântă-*va*

Plur. 1. cântă-*vom*
2. cântă-*veţi*
3. cântă-*vor*

Viitorul II-le

Sing. 1. *voi* *fi* cântat
2. *vei* *fi* cântat
3. *va* *fi* cântat

Plur. 1. *vom* *fi* cântat
2. *veţi* *fi* cântat
3. *vor* *fi* cântat

î n t o r s :

Sing. 1. *fi* *voi* cântat
2. *fi* *vei* cântat
3. *fi* *va* cântat

Plur. 1. *fi* *vom* cântat
2. *fi* *veţi* cântat
3. *fi* *vor* cântat

Note 1. *Presentele* se formeză dela rădăcina verbului, adecă lăpădând vocala caracteristică a infinitivului scurt *a*, şi primind în locul ei terminaţiunile personală ale prezentului indicativ, cari sunt pentru

Sing. persóna 1 —
" 2 —*i*
" 3 —*ă*

Plur. persóna 1 —*ăm*
" 2 —*aî*
" 3 —*ă*

Tonul de pre vocala infinitivului, în persoanele cu terminațiunile *scurte*, adeca numai de o vocală, cum sunt 2, 3 sing. și 3-a plur., cade pre rădęcina verbului; precum: *cânt*, *cânt-î*, *cântă*. În persoanele cu terminațiuni *lungi* înse, *întonarea* se face pre terminațiune; precum: *cânt-ăm*, *cânt-ați*.

Multe verbe de conjugățiunea I-a în loc de terminațiunile *scurte* *i*, *ă*, *iea*u alte terminațiuni mai lungi, precum:

Sing. persóna 1	— ez	Plur. persóna 1	—ăm
" 2	—ezi	" 2	—ați
" 3	—eză	" 3	—eză

tóte cu *e* *întonat*; precum: dela *a lumina*, *cuvęnta*, *cerceta*, va fi: *lumin-ez*, *lumin-ezi*, *lumin-eză*; *cercet-ez*, *cercet-ezi*, *cercet-eză*; *cuvint-ez*, *cuvint-ezi*, *cuvint-eză*, șcl.

Imperfectul se formeză tot dela *infinitivul scurt*, adaugęnd la capăt și *întonând* în tóte persoanele *presentele* verbului auxiliar *am*, precum:

Sing. persóna 1	—am	Plur. persóna 1	—am
" 2	—ai	" 2	—ați
" 3	—a	" 3	—ați

precum: *cânt-ăm*, *cânt-ai*, *cânt-a* șcl.; unde cei doi *a* (dela *infinitiv* și *verbul auxiliar*) se contrag întrunul, precum: *cântă-am* = *cânt-ăm*, *cântă-ai* = *cânt-ai*, șcl.

3. *Perfectul I.* (simplu) se formeză asemenea dela infinitivul scurt, adaugęnd terminațiunile personalı:

Sing. persóna 1	—i	Plur. persóna 1	—răm
" 2	—și	" 2	—rați
" 3	—ă	" 3	—ră

La cei vechi se usită în plural și formele *cântăm*, *cântat*, *cântar*; iară în singular formele: (eü) *cântărăm* (tu) *cântărăși*, (el) *cântără*, cari din urmă pe unele locuri se mai aud și astăzi; dară sunt greșite.

4. *Perfectul II.* (compus) se formeză dela *participiul perfect* al verbului, ce se conjugă, și dela *verbul auxiliar am*, pus înainte, ori înderët; precum: *am cântat*, sau *cântat-am*, șcl.

5. *Preaperfectul I.* (simplu) se formeză dela *infinitivul scurt*, adaugęnd silabele:

Sing. persóna 1	—sem	Plur. persóna 1	—sem
" 2	—seși	" 2	—seți
" 3	—se	" 3	—se(ră)

precum: *cântă-sem*, *cântă-seși* șcl. — În plural se aude și cu terminațiunile: *serăm*, *serăți*, *seră*, precum: *cântă-serăm*, *cântă-serăți*, șcl. ci e rău.

6. *Preaperfectul II.* (compus) se formeză ca perfectul compus, mai adaugând lângă auxiliarul *am*, pre *fost* (participiul perf. dela *a fi*); precum: *am fost* cântat, sau întors: cântat-*am fost*, şcl. rămânând amândouă participiile neschimbate.

7. *Viitorul I.* se formeză dela infinitivul scurt, cu verbul auxiliar *voi*, pus înainte, ori înderēt, precum: *voi* cântă, sau întors: cântă-*voi*, şcl.

8. *Viitorul II.* se formeză dela perfectul infinitivului, adecă, dela *participiul perfect* cu *voi* şi *fi*, dinainte; precum: *voi* *fi* cântat, sau *fi-voi* cântat, şcl.

Alte timpuri auxiliare de modul indicativ mai sunt:

a) cu *eram* şi *gerundi*, în loc de imperfect, precum: *eram* cântând, adecă *cântăm*;

b) cu *eram* şi *participiul perfect*, în loc de *preaperfect*, precum: *eram* cântat, adecă *cântasem*;

c) cu *am fost* şi *gerundi*, în loc de *imperfect* şi *preaperfect* mestecat, precum: noi *am fost* cântând;

d) cu *voi* *fi* şi *gerundi* în loc de *viitorul II-le* precum: *voi* *fi* cântând, adecă: *voi* *fi* cântat.

e) *Viitorul III-le* dela *participiul perfect* al verbului, ce se conjugă, cu *voi* *fi* *fost* înainte; precum: *voi* *fi* *fost* cântat, şcl.

Exemple: a) Fără terminaţiunile *ez*: a adună, află, âmbă, ară, arătă, ascultă, asceptă, aşedă; blăstema; cântă, cercă, creştă, cugetă, cumpără, cunună; deceptă; frecă; gustă; închină, îndemnă, indesă, inflă, intră, innecă, învăţă, împacă, imbucă; lăsa, lăudă, legă, iertă, luptă; mişcă, mută, mănca, mestecă, muşcă, innotă; plecă, portă; rogă, resună; schimbă, suflă, superă; tornă, turbă; vĕrsă, vindecă, şcl.

b) Cu *ez* în terminaţiunile scurte: a cercetă, iernă, lăcrimă, serbă, urmă, visă, şcl.

c) cu *ez* şi *fără ez* în aceleaşi: a cuvĕntă, depărtă, încetă, înfrĕnă, întrămă, lucră, şcl.

d) cu *ez* în *tote timpurile* şi persoanele: a boteză, cuteză, răteză, nechieză, şcl.

§. 32. Modul conjunctiv.

<i>Presente.</i>		<i>Imperfect.</i>	
		(s. <i>Presente Optativ</i>).	
Sing.	1. <i>sĕ</i> cânt	Sing.	1. <i>aş</i> cântă
	2. <i>sĕ</i> cânt- <i>i</i>		2. <i>aĭ</i> cântă
	3. <i>sĕ</i> cânt- <i>e</i>		3. <i>ar</i> cântă
Plur.	1. <i>sĕ</i> cânt- <i>ăm</i>	Plur.	1. <i>am</i> cântă
	2. <i>sĕ</i> cânt- <i>aĭ</i>		2. <i>aĭ</i> cântă
	3. <i>sĕ</i> cânt- <i>e</i>		3. <i>ar</i> cântă

Perfect.

- Sing. 1. *sè fi cântat*
 2. *sè fi cântat*
 3. *sè fi cântat*
- Plur. 1. *sè fi cântat*
 2. *sè fi cântat*
 3. *sè fi cântat*

Preaperfect (II-le).

- Sing. 1. *sè fi fost cântat*
 2. *sè fi fost cântat*
 3. *sè fi fost cântat*
- Plur. 1. *sè fi fost cântat*
 2. *sè fi fost cântat*
 3. *sè fi fost cântat*

Vüitor I.

- Sing. 1. *voiü sè cânt*
 2. *vei sè cânti*
 3. *va sè cânte*
- Plur. 1. *vom sè cântăm*
 2. *veüi sè cântaüi*
 3. *vor sè cânte*

Vüitoriul II-le.

- Sing. 1. *voiü fi sè cânt*
 2. *vei fi sè cânti*
 3. *va fi sè cânte*
- Plur. 1. *vom fi sè cântăm*
 2. *veüi fi sè cântaüi*
 3. *vor fi sè cânte*

*Imperfect.**întors:*

- Sing. 1. *cântare-aş*
 2. *cântare-aï*
 3. *cântare-ar*
- Plur. 1. *cântare-am*
 2. *cântare-aüi*
 3. *cântare-ar*

*Preaperfect I.**(s. Perfect optativ)*

- Sing. 1. *aş fi cântat*
 2. *aï fi cântat*
 3. *ar fi cântat*
- Plur. 1. *am fi cântat*
 2. *aüi fi cântat*
 3. *ar fi cântat*

*Preaperfect III-le.**(s. Preaperfect optativ).*

- Sing. 1. *aş fi fost cântat*
 2. *aï fi fost cântat*
 3. *ar fi fost cântat*
- Plur. 1. *am fi fost cântat*
 2. *aüi fi fost cântat*
 3. *ar fi fost cântat*

Note 1. *Presentele* conjunctiv se forméză caşi presentele indicativului, de carele se deosebesce numai în persóna a 3-a sing., avënd *e* în loc de *ă*, şi primind înaintea verbului, în tóte persónele, conjunüiunea condiüională *sè*, precum: *sè cânt*, *sè cânt-ï*, *sè cânte*.

2. *Imperfectul* se forméză dela infinitivul scurt cu auxiliarul *aş*, *aï*, *ar* şcl. dinainte, precum: *aş cântá*, şcl.; sau *întors*:

dela infinitivul *lung* și auxiliarul *aș, ai, ar* înderăt, precum: cântare-aș, șcl.

3. *Perfectul* se formeză dela participiul *perfect* al verbului de conjugat, punënduse înainte infinitivul *fi* cu conjunțiunea *să*, pr.: *să fi cântat*. *Preaperfectul* se formeză de asemenea, mai punënd după *fi* și participiul *fost*, precum: *să fi fost cântat*. *Preaperfectul I.* și *al III-le* primesce în loc de *să*, auxiliarul *aș*, precum: *aș fi cântat*, și *aș fi fost cântat*.

Viitorul I. se formeză dela *presentele* conjunctiv cu auxiliarul *voiă* înainte, precum: *voiă să cânt*. Iară *Viitoriul II-le* primesce după *voiă* și infinitivul *fi*, precum: *voiă fi să cânt*. Pentru *Viitoriul al II.* se întrebunțeză și *voiă să*, cu perfectul infinitivului *fi cântat*, precum:

Sing.	1. <i>voiă să fi cântat</i>	Plur.	1. <i>vom să fi cântat</i>
	2. <i>veți să fi cântat</i>		2. <i>veți să fi cântat</i>
	3. <i>va să fi cântat</i>		3. <i>vor să fi cântat</i>

4. *Imperfectul*, *Preaperfectul I.* și *III-le* sunt timpuri *optative*. Ca imperfectul, se usită ambele *preaperfecte* și în forma *întorsă*, precum: în loc de *aș fi cântat*:

Sing.	1. <i>fire-aș fi cântat</i>	și:	Sing.	1. <i>cântat-aș fi</i>
	2. <i>fire-a-i fi cântat</i>			2. <i>cântat-a-i fi</i>
	3. <i>fire-ar fi cântat</i>			3. <i>cântat-ar fi</i>
Plur.	1. <i>fire-am fi cântat</i>	Plur.	1. <i>cântat-am fi</i>	
	2. <i>fire-ați fi cântat</i>		2. <i>cântat-ați fi</i>	
	3. <i>fire-ar fi cântat</i>		3. <i>cântat-ar fi</i>	

în loc de: *aș fi fost cântat* se usită și:

Sing.	1. <i>fost-ași fi cântat</i> sau:	<i>fire-aș fi fost cântat</i>
	2. <i>fost-a-i fi cântat</i>	<i>fire-a-i fi fost cântat</i>
	3. <i>fost-ar fi cântat</i>	<i>fire-ar fi fost cântat</i>
Plur.	1. <i>fost-am fi cântat</i>	<i>fire-am fi fost cântat</i>
	2. <i>fost-ați fi cântat</i>	<i>fire-ați fi fost cântat</i>
	3. <i>fost-ar fi cântat</i>	<i>fire-ar fi fost cântat</i>

s a ũ: Sing. 1. *cântat-aș fi fost*
2. *cântat-a-i fi fost*
3. *cântat-ar fi fost*

Plur. 1. *cântat-am fi fost*
2. *cântat-ați fi fost*
3. *cântat-ar fi fost*

La acestea timpuri numai auxiliarele se schimbă după număr și persoane, iară participiul rămâne neschimbat.

5. Tóte timpurile conjunctive se întrebuintează și ca *condiționali*, primind înainte conjuncțiunile *să* (ce corăspunde celui latin *și*), sau *de*, *dacă*, *de cumva*. Spre ex.: *Să cânti tu, el ar tăcé*; sau: *de ai cântá tu*; *dacă ar cântá el*; *de cumva ar fi cântat*, sau *dacă ar fi fost cântat*, șcl.

§. 33. Imperativ.

Modul imperativ are numai *un timp*, *presentele*; ci cu trei forme, două *afirmative* și una *negativă*; precum:

<i>Afirmativ I.</i>		<i>Afirmativ II.</i>	
Sing.	2. să cânti 3. (să) cânte	Sing.	2. cântá (tu)
Plur.	2. să cântați 3. (să) cânte	Plur.	2. cântați (voi)

Negativ.

Sing.	2. nu cântá(re) 3. nu cânte	Plur.	2. nu cântá(re)-ți 3. nu cânte
-------	--------------------------------	-------	-----------------------------------

Notă. Modulul imperativ îi lipsesce persoana 1-ă. Afirmativul I. e numai formă ruptă din presentele conjunctiv persoana a 2-a și a 3-a.

§. 34. Infinitiv.

Presente, Forma *scurtă*: a cântá.

„ *lungă*: cântáre.

Perfect. a fi cântat.

Preperfect. a fi fost cântat.

Notă. Forma *scurtă* a *presentelui* se ia ca basă și caracteristică a conjugățiunei. Dela ea se formază rădăcina verbelor, și dela aceasta tóte timpurile simple. Forma *lungă* se usiteză la formarea unor timpuri compuse; dară mai mult se ia ca substantiv de declinațiunea a III-a (veđi pag. 49. §. 30).

Perfectul e timp compus, din participiul perfect al verbului de conjugat, adaugându-se dinainte-î infinitivul verbului *a fi*; precum: *a fi cântat*.

Preperfectul se formază tot dela perfectul participial al verbului aceluiași, mai adaugându-i-se dinainte pre lângă *a fi*, și participiul *fost*; precum: *a fi fost cântat*.

§. 35. Participiū.

Presente: cântă-*tor* (masc.), cântă-*tóre* (fem.).

Perfect: cânta-*t* (masc.), cânta-*tă* (fem.).

Gerundiū: cântă-*nd*.

Notă. *Presentele* se formeză dela infinitivul scurt, adaugându-se terminațiunea -*tor*, -*tóre* cu tonul pre *o*, precum: cântă-*tor*, cântă-*tóre*, care se întrebuintează mai mult ca *adiectiv* (veđi pag. 23).

Perfectul se formeză asemenea dela infinitiv, adaugându-se silaba -*t*, -*tă*, pr.: cânta-*t*, cânta-*tă*. Se întrebuintează la formarea timpurilor *compuse*, la formarea pasivului cu auxiliarul *sum*, și ca *adiectiv*.

Gerundiul e format tot dela infinitivul scurt, prin adaugerea terminațiunei *nd*, și schimbând caracteristica infinitivului din *a* (curat) în *â*, pr.: cântă-*nd*. Se întrebuintează mai mult ca *adverb* de mod, la întrebarea *cum?* pr.: lucră *cântând*, șcl.

§. 36. Verbele anormale în a.

Sunt câteva verbe de I-a conjugățiune, cari se abat într'unele timpuri și persoane dela forma generală a conjugărcii regulate. Aceste se numesc verbe *anormale*, sau *neregulate*; și sunt: *da*ŭ, *sta*ŭ și *iea*ŭ.

Ele se conjugă precum urmază:

1. **a da**(re) 2. **a sta**(re) 3. **a lua**(re)

Indicativ.

Presente.

Sing.	1. da- <i>ă</i>	sta- <i>ă</i>	iea- <i>ă</i>
	2. da- <i>î</i>	sta- <i>î</i>	iea- <i>î</i>
	3. dă —	stă —	iea —
Plur.	1. d- <i>ăm</i>	st- <i>ăm</i>	lu- <i>ăm</i>
	2. d- <i>ați</i>	st- <i>ați</i>	lu- <i>ați</i>
	3. dá- <i>ă</i>	sta- <i>ă</i>	iea- <i>ă</i>

Perfect.

Sing.	1. d- <i>ed-ei</i>	st- <i>t-ei</i>	lua- <i>î</i>
	2. d- <i>ed-eși</i>	st- <i>t-eși</i>	lua- <i>și</i>
	3. d- <i>ed-e</i>	st- <i>t-e</i>	lu- <i>ă</i> —

(regulat)

Plur.	1. d \acute{e} d-er \acute{a} m	st \acute{e} t-er \acute{a} m	lua-r \acute{a} m
	2. d \acute{e} d-er \acute{a} Ńi	st \acute{e} t-er \acute{a} Ńi	lua-r \acute{a} Ńi
	3. d \acute{e} d-er \acute{a}	st \acute{e} t-er \acute{a}	lua-r \acute{a}

Preperfect.

Sing.	1. ded- \acute{e} sem	stet- \acute{e} sem	lua-sem
	2. ded- \acute{e} seŃi	stet- \acute{e} seŃi	lua-seŃi
	3. ded- \acute{e} se	stet- \acute{e} se	lua-se
	1. ded- \acute{e} ser \acute{a} m	stet- \acute{e} ser \acute{a} m	lua-ser \acute{a} m
	2. ded- \acute{e} ser \acute{a} Ńi	stet- \acute{e} ser \acute{a} Ńi	lua-ser \acute{a} Ńi
	3. ded- \acute{e} ser \acute{a}	stet- \acute{e} ser \acute{a}	lua-ser \acute{a}

(regulat)

Conjunctiv.*Presente.*

Sing.	1. s \acute{e} da- \acute{u}	s \acute{e} sta- \acute{u}	s \acute{e} iea- \acute{u}
	2. s \acute{e} da- \acute{i}	s \acute{e} sta- \acute{i}	s \acute{e} iea- \acute{i}
	3. s \acute{e} d \acute{e} -(e)	s \acute{e} st \acute{e} -(e)	s \acute{e} i \acute{e} (a)-e
Plur.	1. s \acute{e} d- \acute{a} m	s \acute{e} st- \acute{a} m	s \acute{e} lu- \acute{a} m
	2. s \acute{e} d- \acute{a} Ńi	s \acute{e} st- \acute{a} Ńi	s \acute{e} lu- \acute{a} Ńi
	3. s \acute{e} d \acute{e} -(e)	s \acute{e} st \acute{e} -(e)	s \acute{e} i \acute{e} (a)-e

Imperativ.*Presente.*

<i>Afirm. I.</i>	S. 2.	s \acute{e} da- \acute{i}	s \acute{e} sta- \acute{i}	s \acute{e} iea- \acute{i}
	3.	(s \acute{e}) d \acute{e} -(e)	(s \acute{e}) st \acute{e} -(e)	(s \acute{e}) i \acute{e} (a)-e
Pl.	2.	s \acute{e} d- \acute{a} Ńi	s \acute{e} st- \acute{a} Ńi	s \acute{e} lu- \acute{a} Ńi
	3.	(s \acute{e}) d \acute{e} -(e)	(s \acute{e}) st \acute{e} -(e)	(s \acute{e}) i \acute{e} (a)-e
<i>Afirm. II.</i>	S. 2.	d \acute{a}	st \acute{a} (st \acute{a} i)	iea
	Pl. 2.	daŃi	staŃi	luaŃi

Celealalte timpuri Ńi moduri se form \acute{e} z \acute{a} *regulat*, precum :

<i>Indicativ</i> }	d \acute{a} m	st \acute{a} m	lu \acute{a} m
<i>Imperfect:</i> }	d \acute{a} m	st \acute{a} m	lu \acute{a} m
<i>Participi\acute{u}</i> }	d \acute{a} tor	st \acute{a} tor	lu \acute{a} tor
<i>Presente:</i> }	s. d \acute{a} t \acute{a} tor	s. st \acute{a} t \acute{a} tor	
<i>Perfect:</i>	dat	stat	luat
<i>Gerundi\acute{u}:</i>	d \acute{a} nd	st \acute{a} nd	lu \acute{a} nd

De asemenea și compusele:

<i>Indicativ</i> } <i>Perfect:</i> }	<i>am dat</i>	<i>am stat</i>	<i>am luat</i>
<i>Preaperfect:</i>	<i>am fost dat</i>	<i>am fost stat</i>	<i>am fost luat</i>
<i>Viitor I.:</i>	<i>voiă dá</i>	<i>voiă stă</i>	<i>voiă luă</i>
„ <i>II.:</i>	<i>voiă fi dat</i>	<i>voiă fi stat</i>	<i>voiă fi luat</i>
<i>Conjunctiv</i> } <i>Imperfect:</i> }	<i>aș dá</i> s. <i>dare-aș</i>	<i>aș sta</i> s. <i>stare-aș</i>	<i>aș luă</i> s. <i>luare-aș</i>
<i>Perfect:</i>	<i>să fi dat</i>	<i>să fi stat</i>	<i>să fi luat</i>
<i>Preaperf. I.:</i>	<i>aș fi dat</i>	<i>aș fi stat</i>	<i>aș fi luat</i>
„ <i>II.:</i>	<i>aș fi fost dat</i>	<i>aș fi fost stat</i>	<i>aș fi fost luat</i>
<i>Viitor I.:</i>	<i>voiă să daă</i>	<i>voiă să staă</i>	<i>voiă să ieaă</i>
„ <i>II.:</i>	<i>voiă să fi dat</i>	<i>voiă să fi stat</i>	<i>voiă să fi luat</i>
<i>Infinitiv</i> } <i>Perfect:</i> }	<i>a fi dat</i>	<i>a fi stat</i>	<i>a fi luat</i>
<i>Preaperfect</i>	<i>a fi fost dat</i>	<i>a fi fost stat</i>	<i>a fi fost luat</i>

Note. Verbele **daă**, **staă** sunt neregulate la formarea prezentului indicativ, fiind-că vocala caracteristică a infinitivului *a*, în persónele cu terminațiuni scurte nu se pierde; spre ex. *da-ă*, *da-î*; *staă*, *sta-î*, șcl., pre când la verbele regulate pier. *da-ă*, *da-î*; *staă*, *sta-î*, șcl., pre când la verbele regulate pier.

2. *Perfectul* și *Preaperfectul* se forméză nu dela infinitiv, ca la verbele regulate, ci după altă normă vechiă, ca la latină. La cei vechi ocure și formele de *perfect*:

Sing. 1. <i>dedi</i> , <i>steti</i>	Plur. 1. <i>dédem</i> , <i>stétem</i>
2. <i>dédeși</i> , <i>stéteși</i>	2. <i>dédet</i> , <i>stétet</i>
3. <i>déde</i> <i>stéte</i>	3. <i>déder(ă)</i> <i>stéter(ă)</i>

În usul de astădi la persóna 1-a Sing. s'a mai vèrit un *e* înaintea lui *i* din terminațiune, dicându-se: în pers. 1-a *dédei*, *stétei*; în a 3-a și *déte*, ca *stéte*; iar formele din plural suplininduse cu terminațiunile *erăm*, *erăți*, *eră*.

În locul formelor acestora înse, pre mai multe locuri se întrebuintéză altă formă mai puțin corectă, imitată după perfectul dela Conjugățiunea a III-a în *uă*, precum:

Sing. 1. <i>dădúă</i> , <i>stătúă</i>	Plur. 1. <i>dădúărăm</i> , <i>stătúărăm</i> ,
2. <i>dădúși</i> , <i>stătúși</i>	2. <i>dădúărăți</i> , <i>stătúărăți</i>
3. <i>dădúă</i> , <i>stătúă</i>	3. <i>dădúără</i> , <i>stătúără</i>

3. În *presente* conjunctiv persóna a 3-a sing., și plural, vocala infinitivului se schimbă în *é* (lat), dîcîndu-se: *sé dé, sté*, sau cu terminațiunea *e*, pr.: *sé déé, sé stée*.

4. În imperativ afirm. II. *dă, stă* cu ton greu; în loc de *stă* se aude mai mult *stăi*. Iară în participiū *presente*: *daū, staū*, primesc reduplicațiunea *tă*, precum: *dătător, stătător*.

5. Verbul *ieaū* e neregulat, încât persónele 1, 2, 3 sing. și 3-a plur. din *presente* indicativ, conjunctiv și imperativ, se forméză dela două rădăcini, *l(i)e* și *lu* (derivate din forma primitivă *leu-are*, rămasă din latinul *levo, levare*).

6. Unele verbe cu infinitivul în *ia(re)*, precum: a *învia*, *deochia*, *tăia*, sufer în pronunță óre-cari schimbări *fonetice*, ce înse nu se pot numi irregularități; și anume: a) În persóna a 3-a pres. indic. *învie, deochie, taie*; imperf., *înviém, tăiém*; infinit. *înviére, deochiére, tăiére*; ca substantive: *învieri, deochieri, tăieri*, șcl. în loc de: pres. indicat. *învia, deochia, taia*; imperf. *înviám, tăiám*; infinit. *înviare, deochiare, tăiare*; și ca substant. *înviări, deochiări, tăiări*.

b) De asemenea se schimbă *ia* în *e* și la mijlocul cuvintelor, precum în verbul *a chemă*, de ex.: Pres. indic. și conj.

Sing.	1. <i>chiám</i>	Plur.	1. <i>chiámám</i>
	2. <i>chiámî</i>		2. <i>chiámăți</i>
	3. <i>chiámă</i>		3. <i>chiamă</i>

pronunțate ca *chem, chemi, cheamă; chemám, șcl. chemător, chemat*. Verbul *a înghiață* se pronunță în toate timpurile și persónele ca *înghetă*.

c) Tot astfel silaba *ân* după *i*, se pronunță ca *in*, pr.: *înviînd, deochînd, tăînd*, în loc de *înviând, deochiând, tăiând*.

B) Conjugațiunea II., în **é** (lung).

§. 37. **Indicativ.**

Are tot atâtea timpuri simple și compuse, ca la conjugațiunea I-ă.

	<i>Presente.</i>		<i>Imperfect.</i>
Sing.	1. <i>tac</i>	Sing.	1. <i>tăce-am</i>
	2. <i>tac-î</i>		2. <i>tăce-ai</i>
	3. <i>tac-e</i>		3. <i>tăce-a</i>
Plur.	1. <i>tăc-em</i>	Plur.	1. <i>tăce-am</i>
	2. <i>tăc-eți</i>		2. <i>tăce-ați</i>
	3. <i>tac</i>		3. <i>tăce-au</i>

Perfect I. (simplu)

- Sing. 1. tăcu-*î*
2. tăcu-*și*
3. tăcu
- Plur. 1. tăcu-*răm*
2. tăcu-*răți*
3. tăcu-*ră*

Preaperfect I. (simplu)

- Sing. 1. tăcu-*sem*
2. tăcu-*seși*
3. tăcu-*se*
- Plur. 1. tăcu-*sem*
2. tăcu-*seți*
3. tăcu-*se(ră)*

Perfect II. (compus)

- Sing. 1. *am* tăcut
2. *ai* tăcut
3. *a* tăcut
- Plur. 1. *am* tăcut
2. *ați* tăcut
3. *au* tăcut

întors:

tăcut-*am*, șcl.*Preaperfect II. (compus)*

- Sing. 1. *am fost* tăcut
2. *ai fost* tăcut
3. *a fost* tăcut
- Plur. 1. *am fost* tăcut
2. *ați fost* tăcut
3. *au fost* tăcut

întors:

tăcut'*am fost*s. *fost'am* tăcut, șcl.*Viitorul I.*

- Sing. 1. *voi* tăcé
2. *vei* tăcé
3. *va* tăcé
- Plur. 1. *vom* tăcé
2. *veți* tăcé
3. *vor* tăcé

întors:

tăcé-*voi*ă,*Viitorul II.*

- Sing. 1. *voi*ă *fi* tăcut
2. *vei* *fi* tăcut
3. *va* *fi* tăcut
- Plur. 1. *vom* *fi* tăcut
2. *veți* *fi* tăcut
3. *vor* *fi* tăcut

întors:

fi *voi*ă tăcut, șcl.

Note 1. Formarea timpurilor e ca la conjugățiunea I-a.

De această conjugățiune se țin foarte puține verbe, și anume, cu terminațiunea în *cé* pr.: a plăcé, tăcé, zăcé; în *dé*, pr.: a cădé, scădé, ședé, vedé; în *lé* pr.: a împlé; în *né*, pr.: a mâné (poposí), rămâné, ținé; în *ré*, pr.: a doré. Nici unul însă nu e, carele să nu sufere în conjugare ceva schimbare fonetică.

2. În *prezente* indicativ cele terminate în **dé** înmăia pre *d* în *q* (*z*), pr.: *cad*, *șed*, *véd*; deasemenea și în timpurile *trecute* pr.: *căd-ui*, *căd-usem*, *cădē-tor*, *cădu-t*, și *cădē-nd*; iară cele terminate în *né*, pierd pre *n* și ieau terminațiunea *iă*, pr.: *țiiă*, *rēmăiă* (în loc de *ți(n)iă*. *rēmă(n)iă*).

3. La cele terminate în **ré** se usită numai persóna a 3-a și formele din modurile infinite. Verbul *a poté* are persóna 1-a din pres. Indic. *pot* și *poțiă*, pronunțat ca *pociă*.

§. 38. Modul conjunctiv.

Prezente.

- Sing. 1. *sě tac*
2. *sě tac-î*
3. *sě tac-ă*
- Plur. 1. *sě tăc-em*
2. *sě tăc-eși*
3. *sě tac-ă*

Perfect.

- Sing. 1. *sě fi tăcut*
2. *sě fi tăcut*
3. *sě fi tăcut*
- Plur. 1. *sě fi tăcut*
2. *sě fi tăcut*
3. *sě fi tăcut*

Preaperfectul II.

- Sing. 1. *sě fi fost tăcut*
2. *sě fi fost tăcut*
3. *sě fi fost tăcut*
- Plur. 1. *sě fi fost tăcut*
2. *sě fi fost tăcut*
3. *sě fi fost tăcut*

Vitor I.

- Sing. 1. *voiă sě tac*
2. *vei sě tacî*
3. *va sě tacă*
- Plur. 1. *vom sě tăcem*
2. *veși sě tăceți*
3. *vor sě tacă*

Imperfect.

(s. *Prezente Optativ*).

- Sing. 1. *aș tăcé*
2. *ai tăcé*
3. *ar tăcé*
- Plur. 1. *am tăcé*
2. *ați tăcé*
3. *ar tăcé*

î n t o r s :

tăcere-aș, șcl.

Preaperfect I.

(s. *Perfect Optativ*).

- Sing. 1. *aș fi tăcut*
2. *ai fi tăcut*
3. *ar fi tăcut*
- Plur. 1. *am fi tăcut*
2. *ați fi tăcut*
3. *ar fi tăcut*

î n t o r s :

tăcutaș fi șcl.

s. *fire-aș fi tăcut șcl.*

Preaperfect III-le.

(s. *Preaperfect Optativ*).

- Sing. 1. *aș fi fost tăcut*
2. *ai fi fost tăcut*
3. *ar fi fost tăcut*

		î n t o r s :
Plur.	1. <i>am fi fost tăcut</i>	<i>fostași fi tăcut, șcl.</i>
	2. <i>ați fi fost tăcut</i>	s. <i>fire-aș fi fost tăcut, șcl.</i>
	3. <i>ar fi fost tăcut</i>	s. <i>tăcutaș fi fost, șcl.</i>

Vituriul II-le.

Sing.	1. <i>voiă fi să tac</i>
	2. <i>vei fi să tacă</i>
	3. <i>va fi să tacă</i>
Plur.	1. <i>vom fi să tăcem</i>
	2. <i>veți fi să tăceți</i>
	3. <i>vor fi să tacă</i>

s a ũ:

voiă să fi tăcut

Note 1. Timpurile se formeză ca la modul conjunctiv din conjugătiunea I-ă.

2. Verbele terminate în **dé, né, ré**, și în presentele conj., mai ales în persóna a 3-a sufer schimbările fonetice dela indicativ (pag. 62 Not. 2. 3.), pr.: *să cadă, să cadă*; *să mâ(n)ă, să mâie*; *să țiuă, să ție*; *să dăie, să paie*, în loc de: *să mâ(n)ă, să ț(n)ă, să dó(r)ă, să pa(r)ă*; sau fără *i*, pr.: *să cadă, să țină, să dóră, să pară*.

§. 39. Imperativ.

Afirmativ I.

Sing.	2. <i>să tacă</i>
	3. <i>(să) tacă</i>
Plur.	2. <i>să tăceți</i>
	3. <i>(să) tacă</i>

Afirmativ II.

Sing.	2. <i>tacă (tu)</i>
	Plur. 2. <i>tăceți (voi)</i>

Negativ.

Sing.	2. <i>nu tăcé(re)</i>	Plur.	2. <i>nu tăcé(re)-ți</i>
	3. <i>nu tacă</i>		3. <i>nu tacă</i>

Verbele *țin, împlu* aŭ Afirm. II. pers. 2. *ține, împle*; formă mai corectă decât în *i*.

Infinitiv.

Presente. Forma scurtă: a tăcé.

" *lungă: tăcére.*

Perfect. a fi tăcut.

Preaperfect. a fi fost tăcut.

Participiū.

Presente: tăcă-tor (m.), tăcă-tóre (f.)

Perfect: tăcu-t (m.), tăcu-tă (f.)

Gerundiū: tăcū-nd și tăcê-nd.

Vocala caracteristică *é* a infinitivului se schimbă la *pre-sentele* participial în *ă*, la *perfect* în *u*, iară la *gerundiū* în *û* (la unele și în *ê*).

§. 40. Verbele anormale în *é*.

Dela forma regulată a conjugățiunei a II-a se abat anormalele *a avé*, *bé*, *vré* și *mâne*, cari se conjugă precum urméză:

a avé(re)

a bé(re)

a vré(re)

Indicativ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presente.

Sing.	1. am	bé-ű	vré-ű
	2. ai	bé-i	vré-i
	3. are	bé —	vré —
Plur.	1. avem	be-m	vre-m
	2. aveți	be-ți	vre-ți
	3. au	bé-ű	vré-ű

Conjunctiv.

Presente.

Sing.	1. <i>sě</i> am	<i>sě</i> bé-ű	<i>sě</i> vré-ű
	2. <i>sě</i> ai	<i>sě</i> bé-i	<i>sě</i> vré-i
	3. <i>sě</i> aibă (aivă)	<i>sě</i> bé-(e)	<i>sě</i> vré-(e)
Plur.	1. <i>sě</i> avem	<i>sě</i> be-m	<i>sě</i> vre-m
	2. <i>sě</i> aveți	<i>sě</i> be-ți	<i>sě</i> vre-ți
	3. <i>sě</i> aibă (aivă)	<i>sě</i> bé-(e)	<i>sě</i> vré-(e)

Imperativ.

<i>Afirm.</i> II. S.	2. aibă	(regulat)	(regulat)
Pl.	2. aveți		

Participiū.*Presente.*

(lipsesce) beutor, beutóre (lipsesce)

Perfect.

(regulat) beut, beută,
s. beat, beată, (regulat)

Gerundiū.

avênd bënd și bînd vrênd

Celealalte timpuri le forméză regulat, precum:

<i>Indicativ</i>)			
<i>Imperfect</i> }	aveam	beam	vream
<i>Perfect:</i>	avûi	beûi	vruî
<i>Preaperf.:</i>	avûsem	beûsem	vrûsem
<i>Perf. II.:</i>	am avut	am beut	am vrut
<i>Preaperf. II.:</i>	am fost	am fost	am fost
	avut	beut	vrut
<i>Viitor I.:</i>	voiû avé	voiû bé	voiû vré
<i>Viitor II.:</i>	voiû fi avut	voiû fi beut	voiû fi vrut
<i>Conjunctiv</i>)	aş avé	aş bé	aş vré
<i>Imperfect:</i> }	s. avére-aş	s. bére-aş	s. vrére-aş
<i>Perfect:</i>	sě fi avút	sě fi beút	sě fi vrút
<i>Preaperf. I.:</i>	aş fi avút	aş fi beút	aş fi vrút
<i>Preaperf. II.:</i>	aş fi fost	aş fi fost	aş fi fost
	avut	beut	vrut
<i>Viitor I.:</i>	voiû sě am	voiû sě beû	voiû sě vréû
<i>Viitor II.:</i>	voiû fi sě am	voiû fi sě beû	voiû fi sě vréû
	s. voiû sě fi	s. voiû sě fi	s. voiû sě fi
	avut	beut	vrut
<i>Infinitiv</i>)			
<i>Perfect:</i> }	a fi avút	a fi beut	a fi vrut
<i>Preaperfect:</i>	a fi fost	a fi fost	a fi fost
	avut	beut	vrut

Note 1. Neregularitatea verbelor *bé(re)* și *vré(re)* stă în păstrarea vocalei caracteristice a infinitivului, la formarea prezentului indicativ și conjunctiv, cum și în formarea timpurilor participială ale lui *bé*.

Verbul **avé(re)** e verb predicativ; sémănă cu auxiliarul *am* (pag. 44) în pers. 1 și 2 sing. și 3. plur. Pres. indic., cum și 1, 2 sing. din Pres. Conj.; celealalte înse sunt neregulate. La cei vechi în Conjunctiv se dicea și:

Sing.	1. sě aib	Plur.	1. sě avem
	2. sě aibî		2. sk aveți
	3. sě aibă		3. sě aibă,

de unde a rămas și astăzi formele persónei a 3-a din sing. și plur. precum și gerundiul *aibënd.*

2. **Vrěú** adeseori sě usită schimbat cu auxiliarul *voiú* (pag. 45) și *a voi* de conjug. IV-a, de unde aú rămas și formele:

Sing.	1. vroiu	Plur.	1. vroim
	2. vroesci		2. vroiiți
	3. vroesce		3. vrór,

precum și formele *va, ver, saú veri, vor, saú vorî* și *vóre*, din cari s'aú făcut părțicelele *óre, orî, va, veri*, usitate la compunerea adiectivelor și pronomelor nedeterminate (pag. 30, Nota 2, și pag. 40, e).

Verbul **a mâné**, (în înțelesul de *poposesc*) se abate dela forma regulată a conjugărei în

Perfect (I) Indicativ și Participiul perfect, pr.:

Sing.	1. máși		
	2. máseși		mas (masc.)
	3. máse		masă (fem.)
Plur.	1. másem s. máserăm		
	2. máseți s. máserěți		și în timpurile derivate de aci.
	3. máser s. máseră		

Formele acestea astăzi sunt puțin usitate. În locul lor se întrebuintează verbul compus *a rămâné*, carele se conjugă întru tóte ca cel simplu; precum: *rěmân, saú rěmâiú, rěmâneam, rěmăseî, rěmăséseam, am rěmas, am fost rěmas, voiú rěmâné, șcl. Participiú presente: remâitor.*

C) Conjugațiunea a III-a în e (scurt).

§. 41. Modul indicativ.

Timpurile modului indicativ sunt aceleași, ca la conjugațiunea I. și II., și în forme puțin se deosebesc de ale conjugațiunei a II-a.

	<i>Presente.</i>		<i>Perfect (II, compus)</i>
Sing.	1. bat 2. baț-î 3. bat-e		Sing. 1. am bătut 2. ai bătut 3. a bătut
Plur.	1. bat-em 2. bat-eți 3. bat		Plur. 1. am bătut 2. ați bătut 3. ai bătut
	<i>Imperfect.</i>		<i>î n t o r s :</i>
Sing.	1. băte-am 2. băte-ai 3. băte-a		Sing. 1. bătut-am 2. bătut-ai 3. bătut-a
Plur.	1. băte-am 2. băte-ați 3. băte-ai		Plur. 1. bătut-am 2. bătut-ați 3. bătut-ai
	<i>Perfect. (I, simplu)</i>		<i>Preaperfect (II, compus)</i>
Sing.	1. bătu-î 2. bătu-și 3. bătu		Sing. 1. am fost bătut 2. ai fost bătut 3. a fost bătut
Plur.	1. bătu-răm 2. bătu-răți 3. bătu-ră		Plur. 1. am fost bătut 2. ați fost bătut 3. ai fost bătut
	<i>Preaperfect (I, simplu)</i>		<i>î n t o r s :</i>
Sing.	1. bătu-sem 2. bătu-seși 3. bătu-se		Sing. 1. bătut-am fost 2. bătut-ai fost 3. bătut-a fost
Plur.	1. bătu-sem 2. bătu-seți 3. bătu-se(ră)		Plur. 1. bătut-am fost 2. bătut-ați fost 3. bătut-ai fost

Viitor I.

Sing.	1. <i>voi</i> bate
	2. <i>vei</i> bate
	3. <i>va</i> bate
Plur.	1. <i>vom</i> bate
	2. <i>veți</i> bate
	3. <i>vor</i> bate

întors:

Sing.	1. bate- <i>voi</i>
	2. bate- <i>vei</i>
	3. bate- <i>va</i>
Plur.	1. bate- <i>vom</i>
	2. bate- <i>veți</i>
	3. bate- <i>vor</i>

Viitorul II-le.

Sing.	1. <i>voi</i> fi bătut
	2. <i>vei</i> fi bătut
	3. <i>va</i> fi bătut
Plur.	1. <i>vom</i> fi bătut
	2. <i>veți</i> fi bătut
	3. <i>vor</i> fi bătut

întors:

Sing.	1. fi <i>voi</i> bătut
	2. fi <i>vei</i> bătut
	3. fi <i>va</i> bătut
Plur.	1. fi <i>vom</i> bătut
	2. fi <i>veți</i> bătut
	3. fi <i>vor</i> bătut

Note 1. Formarea timpurilor e ca și la conjugățiunile de de mai înainte, afară de *perfectul I.* indicativ, carele e de două specii, cu terminațiunile în *ui* și în *săi*.

Perfectul în *ui* îl au puține verbe de conjugățiunea aceasta, și mai ales următoarele: *bat* și compusele *combat*, *desbat*, *resbat*, *substern*, *cern*, *cer*, *cos*, *descos*, *cresc*, *cunosc*, *fac*, *desfac*, *prefac*, *gem*, *încep*, *precep*, *trec*, *întrec*, *petrec*, *nasc*, *renasc*, *pierd*, *screm*, *tem*, *țes*, *vând*, și altele.

La formarea perfectului în *ui*, vocala *e* a infinitivului se schimbă, ca la conjugățiunea a II-a, la toate persoanele în *u*, după carele se adaug terminațiunile pers. *i*, și șcl. precum: *băt-u-i*, *băt-u-și*, *băt-ù*, *băt-ù-răm*, șcl.

2. Unele verbe terminate în *d*, *t*, *n*, *r*, în persoana 1 și a 2-a din sing. *presente* Indic. înmăia consonantele aceste în *d*, *ț* și *iă*, precum: *cred*, *trimit*, *pu(n)iă*, *ce(r)iă*, în loc de: *cred*, *trimit*, *cer*, șcl. unde formele nemoiate sunt mai bune și mai corecte.

Cred înmăia pe *d* și în perfect pr.: *credui*, *creduși*, *credu*, șcl., ci *pierd*, *vând* au perfectul numai în *d* curat pr.: *perdui*, *vându*, șcl.

§. 42. Perfectul I. în săi.

Multe verbe de conjugățiunea a III-a au *perfectul* (I. simplu) în loc de *ui*, în *săi*, și se conjugă pr.: urmază :

Dela verbul a **dice**.

Sing.	1. <i>di-s^{ei}</i>		Plur.	1. <i>di-ser^{ăm}</i>
	2. <i>di-s^{eu}și</i>			2. <i>di-ser^{ăți}</i>
	3. <i>di-s^e</i>			3. <i>di-ser^ă</i>

de aci și *Preaperfectul* (I simplu)

Sing.	1. <i>di-s^{esem}</i>		Plur.	1. <i>di-s^{esem}</i>
	2. <i>di-s^{eseși}</i>			2. <i>di-s^{eseți}</i>
	3. <i>di-s^{ese}</i>			3. <i>di-s^{ese(ră)}</i>

iară *participiul perfect* îl au în *s*, *să*, precum: *di-s*, *di-să*, altele în *t*, *tă*, fără vocala infinitivului dinainte, precum: *sparg*, are perfect: *spărs^{ei}*, participiu: *spart*, *spartă*; altele puține, au într'amendouă formele, pr.: *frâng*, perfect: *frâns^{ei}*, participiu: *frânt*, *frântă* și *frâns*, *frânsă*.

Note. 1. Forma aceasta a perfectului simplu e mai puțin usitată ca cea în *ui*; În locul ei se usită mai mult perfectul compus *am di-s*, șcl.

2. Verbele ce formeză perfectul în *s^{ei}* și participiul perfect în *s*, *să*, sunt:

a) Cele ce au trupina terminată în *c*, pr.: *dic*, *duc*, perfect indic. *di-s^{ei}*, *dus^{ei}*; part. perfect: *di-s*, *dus*.

b) în *d* (sau *đ*), pr.: *ard* (și *arđ*) *rid* (și *riđ*), *tund*, *respund*; *descind*, *inchid*, *deschid*, *aprend*, *cuprind*, *deprind*, *desprind*; *intind*, *purced*, *pétrund*, *ucid*, *rad*, *rod*; în *perfect indicativ* vor fi *ars^{ei}*, *ris^{ei}*, *tuns^{ei}*, șcl. participiū perfect: *ars*, *tuns*, *ris*, șcl.;

c) în *g*, precum: *adaug*, *ating*, *ajung*, *incing*, *descing*, *disting*, *imping*, *ling*, *merg*, *plâng*, *sterg*, *sting*, *trag*; perfectul indicativ va fi: *adaus^{ei}*, *atins^{ei}*, *ajuns^{ei}*, șcl. participiū perfect: *adaus*, *atins*, *ajuns*, șcl.

d) în *t* (sau *ť*), pr.: *scot* (sau *scotť*), *trimit*, *submit*; perfectul indic. *scos^{ei}*, *trimis^{ei}*; participiū perf. *scos*, *trimis*, șcl.

e) altele, precum: *scur* sau *scurg*, *pun*, perf. *scurs^{ei}*, *pus^{ei}*; participiū perf. *scurs*, *pus*, șcl.

3. Verbe cu perfectul indic. în *s^{ei}* și cu participiul perfect în *t*, *tă*, sunt mai puține, și anume: *coc*, *cops^{ei}*, *copt*; *fierb*, *fierb^{ei}*, *fiert*; *frig*, *frips^{ei}*, *fript*; *infig*, *infips^{ei}*, *infipt*; *rump*, *rumps^{ei}*, *rupt*; *sug*, *sups^{ei}*, *supt*, șcl.

4. Verbele cu participiul perfect în două forme în **s** și **t** sunt: aleg, culeg; ales*ei*, cules*ei*; participiū perf. ales, cules (la Macedo-români și alept); direg, dires*ei*, part. dires și dirept (ca adiectiv); frâng, înfrâng, resfrâng; frâns*ei*, înfrâns*ei*, resfrâns*ei*, part. frâns și frânt (ca adj.), înfrâns și înfrânt, resfrâns și resfrânt; înving, învins*ei*, învins și învipt (învechit); mulg și smulg, muls*ei*, smuls*ei*, muls, smuls și smult; împung, străpung, împuns*ei*, împuns, ci și *punt* (ca substantiv) și de aci *puntură*; string, strins*ei*, strins și *strimpt* (ca adj.); torc, întorc, storc, tors*ei*, tors și tort (ca subst.); ung, uns*ei*, uns și *unt* (ca subst.) și *untură*; scriu, scris*ei*, scris, și *script* (învechit), de aci *scriptură* (ca subst.); înțeleg, înțeles și înțelept (ca adj.), și altele.

§. 43. Modul conjunctiv.

Modul conjunctiv de conjug. a III-a are aceleași timpuri cași în conjug. I. și II., precum urmază :

	<i>Presente.</i>		î n t o r s :
Sing.	1. <i>să bat</i> 2. <i>să bat-ă</i> 3. <i>să bat-ă</i>	Sing.	1. <i>batere-aș</i> 2. <i>batere-ai</i> 3. <i>batere-ar</i>
Plur.	1. <i>să bat-em</i> 2. <i>să bat-eți</i> 3. <i>să bat-ă</i>	Plur.	1. <i>batere-am</i> 2. <i>batere-ați</i> 3. <i>batere-ar</i>
	<i>Perfect.</i>		<i>Preaperfect II.</i>
Sing.	1. <i>să fi bătut</i> 2. <i>să fi bătut</i> 3. <i>să fi bătut</i>	Sing.	1. <i>să fi fost bătut</i> 2. <i>să fi fost bătut, șcl.</i>
Plur.	1. <i>să fi bătut</i> 2. <i>să fi bătut</i> 3. <i>să fi bătut</i>		<i>Viitorul I.</i>
	<i>Imperfect.</i>	Sing.	1. <i>voi să bat</i> 2. <i>vei să bați</i> 3. <i>va să bată</i>
	(s. <i>Presente Optativ</i>).	Plur.	1. <i>vom să batem</i> 2. <i>veți să bateți</i> 3. <i>vor să bată</i>
Sing.	1. <i>aș bate</i> 2. <i>ai bate</i> 3. <i>ar bate</i>		<i>Viitorul II.</i>
Plur.	1. <i>am bate</i> 2. <i>ați bate</i> 3. <i>ar bate</i>	Sing.	1. <i>voi fi să bat</i> 2. <i>vei fi să bați</i> 3. <i>va fi să bată</i>

- Plur. 1. *vom fi sã batem*
 2. *veți fi sã bateți*
 3. *vor fi sã batã*

s a ũ:

- Sing. 1. *voiũ sã fi bătut*
 2. *veĩ sã fi bătut, șcl.*

Preaperfect I.

(s. **Perfect Optativ**).

- Sing. 1. *aș fi bătut*
 2. *ai fi bătut*
 3. *ar fi bătut*

- Plur. 1. *am fi bătut*
 2. *ați fi bătut*
 3. *ar fi bătut*

s a ũ:

fireaș fi bătut, și
bătut-aș fi, șcl.

Preaperfect III.

(s. **Perfect optativ**).

- Sing. 1. *aș fi fost bătut*
 2. *ai fi fost bătut*
 3. *ar fi fost bătut*

- Plur. 1. *am fi fost bătut*
 2. *ați fi fost bătut*
 3. *ar fi fost bătut*

s a ũ:

fost-aș fi bătut;
 s. *fire-aș fi fost bătut, șcl.*
 s. *bătut-aș fi fost, șcl.*

Note 1. Formarea timpurilor e cași la Conjunctivul conjugățiunilor de mai înainte.

2. Verbele terminate în **d**, **t**, cari în *presente indicativ* se aud și cu consonantele înmoiade *d* *ț* țin pe acești *d* și *ț* și în *presentele conjunctiv* sing. și a 3-a persoană din plural, pr.: *sã cred*, *sã cređi*, *sã cređã*; *sã trimeț*, *sã trimeți*, *sã trimetã*. Însã formele ne-înmoiade cu *d*, *t* sunt mai bune și mai usitate.

3. Verbele terminate în **n**, **r**, precum: *pun*, *cer*, formezã aceleași persoane și cu terminațiunile *iũ*, *i*, *ie*, unde *n* și *r* înmoiându-se pierd. Spre ex. *sã pu(n)iũ*, *sã pu(n)i*, *sã pu(n)ie*; în loc de: *sã pun*, *sã puni*, *sã punã*; *sã ceiũ*, *sã cei*, *sã ceie*, în loc de: *sã cer*, *sã ceri*, *sã cãrã*.

§. 44. Imperativ.

Conjugățiunea a III-a formezã imperativul cași la Conjugățiunea a II-a, precum:

Afirmativ I.

- Sing. 2. *sã bat-i*
 3. *sã bat-ã*
- Plur. 2. *sã bat-eți*
 3. *sã bat-ã*

Afirmativ II.

- Sing. 2. *bat-e (tu)*
- Plur. 2. *bat-eți (voi)*

Negativ.

Sing.	2. nu bat- <i>e</i> (re)		Plur.	2. nu bate(re)- <i>ți</i>
	3. nu bat- <i>ă</i>			3. nu bată

Afirmativul al II-le sing. se formeză la cele mai multe verbe cu *e*, dară sunt câteva cari îl formeză și cu *i*, precum: *cresci*, *mergi*, *treci*, *plângi*.

2. Verbele *dic*, *duc*, *fac* aŭ afirmativul al II-le după limba latină, lăpędând consonanta *c* din capet pr.: *dî*, *dî*, *fà*.

Ca *fà* dela verbul *fac* se *dicea* la cei vechi și *và* (dela verbul pierdut *vad*, lat. *vado*) în însemnarea: *mergi*, *dî-te*.

3. În verbul compus *aduc*, imperativul afirm. II. *adû* sê pronunță cu tonul retras pre *a*, și de aci, ne urmând altă pãrticea împreunată cu el, *û* se schimbă în *o* saŭ *ă*, pr.: *ádo*, saŭ *ádă* apă; împreunându-se cu pãrticele, se aude acum *ă*, acum *ă*, pr. *adă-mi* cărțile, *adu-ți* aminte de noi Dómne!

§. 45. **Infinitiv.**

Presente. Forma scurtă: a bate.

„ lungă: batere.

Perfect: a fi bătut.

Preaperfect: a fi fost bătut.

Participiü.

Presente: bătă-*tor* (m.), bătă-*tóre* (f.)

Perfect: bătú-*t* (m.), bătú-*tă* (f.).

Gerundiü: bătê-*nd*.

§. 46. **Verbul anomal:** *fac*.

Verbul *a face* formeză perfectul indicativ regulat în *uî*; însă mai are și altă formă specială după limba latină, precum:

Perfect (I. simplu).

Sing.	1. <i>fecî</i>		Plur.	1. <i>fécerăm</i>
	2. <i>féceși</i>			2. <i>fécerăți</i>
	3. <i>féce</i>			3. <i>fécer(ă)</i>

Preaperfect (I, simplu).

Sing.	1. <i>fecésem</i> 2. <i>fecéseși</i> 3. <i>fecése</i>	Plur.	1. <i>fecésem</i> 2. <i>fecéseși</i> 3. <i>fecéser(ă)</i>
-------	---	-------	---

Participiū perfect: fapt, faptă.

Notă. Formele acestea astăzi sunt mai puțin usitate, întocmai ca perfectul simplu în *săi* al verbelor de această conjugățiune.

În loc de *feci* mai mult se usită perfectul simplu în *ui*, pr.: *făcui*, *făcuiși*, *făcu*, șcl. iară participiul perfect: *făcut*, *făcută*.

D) Conjugățiunea a IV-a în *i*.

§. 47. Modul indicativ.

<i>Presente.</i>		<i>Preaperfect</i> (I, simplu)	
Sing.	1. <i>dorm</i> 2. <i>dorm-î</i> 3. <i>dorm-e</i>	Sing.	1. <i>dormi-sem</i> 2. <i>dormi-seși</i> 3. <i>dormi-se</i>
Plur.	1. <i>dorm-im</i> 2. <i>dorm-iți</i> 3. <i>dorm</i>	Plur.	1. <i>dormi-sem</i> 2. <i>dormi-seți</i> 3. <i>dormi-se(ră)</i>
<i>Imperfect.</i>		<i>Perfect</i> (II, compus)	
Sing.	1. <i>dormi-am</i> 2. <i>dormi-ai</i> 3. <i>dormi-a</i>	Sing.	1. <i>am dormit</i> 2. <i>ai dormit</i> 3. <i>a dormit</i>
Plur.	1. <i>dormi-am</i> 2. <i>dormi-ați</i> 3. <i>dormi-ai</i>	Plur.	1. <i>am dormit</i> 2. <i>ați dormit</i> 3. <i>ai dormit</i>
<i>Perfect</i> (I, simplu)		î n t o r s :	
Sing.	1. <i>dormi-î</i> 2. <i>dormi-și</i> 3. <i>dormi —</i>	Sing.	1. <i>dormit-am</i> 2. <i>dormit-ai</i> 3. <i>dormit-a</i>
Plur.	1. <i>dormi-răm</i> 2. <i>dormi-răți</i> 3. <i>dormi-ră</i>	Plur.	1. <i>dormit-am</i> 2. <i>dormit-ați</i> 3. <i>dormit-ai</i>

Preaperfect (II, compus)

Sing. 1. *am fost* dormit
2. *ai fost* dormit
3. *a fost* dormit

Plur. 1. *am fost* dormit
2. *ați fost* dormit
3. *au fost* dormit

întors:

Sing. 1. dormit-*am fost*
2. dormit-*ai fost*, șcl.

și:

Sing. *fost-am* dormit,
fost-ai dormit, șcl.

Viitor I.

Sing. 1. *voi* dormi
2. *vei* dormi
3. *va* dormi

Plur. 1. *vom* dormi
2. *veți* dormi
3. *vor* dormi

întors:

Sing. 1. dormi-*voi*
2. dormi-*vei*
3. dormi-*va*

Plur. 1. dormi-*vom*
2. dormi-*veți*
3. dormi-*vor*

Viitorul II-le.

Sing. 1. *voi* fi dormit
2. *vei* fi dormit
3. *va* fi dormit

Plur. 1. *vom* fi dormit
2. *veți* fi dormit
3. *vor* fi dormit

întors:

Sing. 1. *fi voi* dormit
2. *fi vei* dormit
3. *fi va* dormit

Plur. 1. *fi vom* dormit
2. *fi veți* dormit
3. *fi vor* dormit

Note 1. Fărte puține verbe de conjugățiunea a IV-a se ȃic în prezente cu persoanele terminate numai *într'o vocală*; ci, cele mai multe ieaă terminațiunile lungi: *esc, ești, esce*, după norma conjugățiunei I.; pr.: *dela a răpi*, prezente: *răpesc, răpesci, răpesc*, plural 3 pers. *răpesc*.

2. Unele verbe se aud în prezente Indicativ și cu consonanta finală înmoiată, și anume:

a) cele terminate în **ȃi, ți, și**, cu *i* lung, precum *dela a auȃi, împărți*, va fi prezente: *aud, împart*, sau cu consonantele *d, t, s*, înmoiate în *ȃ, ț, ș*: *aud, împartș*; sau cu terminațiunile *lungi*: *împărțesc, pășesc*.

b) cele terminate în **ni, ri**, înmăie pe *n* și *r*, ca cele de conjugățiunea 2-a și 3-a (veȃi și anormale de conjug. 4-a pg. 77—9.) pr.- *dela a veni, pieri, sări*, va fi prezente Indic. *viă, viă, vine; pieiă, piei, pier*; *saiă, sai, sare*, șcl., în loc de: *veniă, veni, vene; pieriă, pieri, pier*; *sariă sari, sare*.

3. Vocala infinitivului *i*, în imperfect se împreună cu *a* într'un diftong și se pronunță jumătătit, ca *ia* (diftong), de unde une-ori se p^ote scrie și cu *ea*, ca în conjugățiunea a II-a și a III-a pr.: dormiam sau dormeam, înse unele se scria^u numai cu *ia*, după cum se și pronunță, precum: a^udiam, ascu^utiam, șcl.

4. Verbele *coperi*, *cufuri*, *suferi* și compusele lor, în graiul popular se ăic în a 3-a persoană plural, cași în singular, pr.: copere, cufure, sufere; ci rău; așa și în imperativul afirmativ al II-le.

Exemple: a) Fără terminațiunile *esc*: a au^uđi, ascu^uđi, coperi, acoperi, descoperi, dormi, eși, fugi, inghi^uđi, min^uđi, mori, osteni, pieri, pu^uđi, sări, sci, suferi, sui, veni, și altele.

b) Cu *esc*: a amu^uđi, batjocori, domni, dori, îmbetrăni, împoteri, înțelep^uđi, mări, lă^uđi, sânti, pătim^uđi, șcl.

c) Cu *esc* și fără *esc*: a pă^uđi, împăr^uđi, sêm^uđi, șcl.

§. 48. Modul conjunctiv.

Modul conjunctiv de a IV-a conjugățiune are aceleași timpuri, cași în celealalte conjugățiuni, și se conjugă după cum urm^ăz^ă:

	<i>Presente.</i>			
Sing.	1. <i>s^ă dorm</i> 2. <i>s^ă dorm-^ă</i> 3. <i>s^ă d^orm-^ă</i>	Plur.	1. <i>vom s^ă dormim</i> 2. <i>ve^{ți} s^ă dormi^{ți}</i> 3. <i>vor s^ă d^orm^ă</i>	
			<i>Imperfect</i>	
			(s. <i>Presente optativ</i>).	
Plur.	1. <i>s^ă dorm-im</i> 2. <i>s^ă dorm-i^{ți}</i> 3. <i>s^ă d^orm-^ă</i>	Sing.	1. <i>aș dormi</i> 2. <i>a^ă dormi</i> 3. <i>ar dormi</i>	
	<i>Perfect.</i>	Plur.	1. <i>am dormi</i> 2. <i>a^{ți} dormi</i> 3. <i>ar dormi</i>	
Sing.	1. <i>s^ă fi dormit</i> 2. <i>s^ă fi dormit, șcl.</i>		<i>in t o r s :</i>	
	<i>Preaperfect (II).</i>	Sing.	1. <i>dormire-aș</i> 2. <i>dormire-a^ă, șcl.</i>	
Sing.	1. <i>s^ă fi fost dormit</i> 2. <i>s^ă fi fost dormit șcl.</i>		<i>Preaperfect I.</i>	
	<i>V^uitor I.</i>		(s. <i>Perfect optativ</i>).	
Sing.	1. <i>voi^ă s^ă dorm</i> 2. <i>ve^ă s^ă dorm^ă</i> 3. <i>va s^ă d^orm^ă</i>	Sing.	1. <i>aș fi dormit</i> 2. <i>a^ă fi dormit</i> 3. <i>ar fi dormit</i>	

- Plur. 1. *am fi dormit*
2. *ați fi dormit*
3. *ar fi dormit*

î n t o r s :

fireaș fi dormit, saș :
dormit-aș fi, șcl.

Viitorul II-le.

- Sing. 1. *voiș fi sê dorm*
2. *veș fi sê dormi*
3. *va fi sê dórma*
- Pl. 1. *vom fi sê dormim*
2. *veși fi sê dormiți*
3. *vor fi sê dórma*

s a ũ :

- Sing. 1. *voiș sê fi dormit*
2. *veș sê fi dormit, șcl.*

Preaperfect III-le

(s. **Preaperfect optativ**).

- Sing. 1. *aș fi fost dormit*
2. *ăș fi fost dormit*
3. *ar fi fost dormit*
- Plur. 1. *am fi fost dormit*
2. *ați fi fost dormit*
3. *ar fi fost dormit*

î n t o r s :

fost-aș fi dormit,
s. *fire-aș fi fost dormit*
s. *dormit-aș fi fost, șcl.*

§. 49. Imperativ.

Modul imperativ de conjugățiunea a IV-a încă are tot aceleași forme, ca în conjugățiunile de mai înainte, precum :

Afirmativ I.

- Sing. 2. *sê dormi*
3. *sê dórma*
- Plur. 2. *sê dormiți*
3. *sê dórma*

Afirmativ II.

- Sing. 2. *dormi (tu)*
- Plur. 2. *dormiți (voi)*

Negativ.

- Sing. 2. *nu dormi(-re)*
3. *nu dórma*
- Plur. 2. *nu dormi(-re)ți*
3. *nu dórma*

Note 1. În afirmativul al II-le sing. tonul de pre vocala infinitivului se retrage pre silaba cea mai de aproape lungă, rămânând *i* ca vocală scurtă și jumătătită, pr.: *dormi, aúđi, súi, eși, fúgi, șcl.* Cele de o silabă aú doi *i*, (unul lung, altul scurt), precum : *sciș, fiș.*

2. Unele verbe de conjugățiunea acésta forméză afirmativul al II-le cu *e* (în loc de *i*), precum : *copere, suferé* (Nota 4 pag. 75), și mai ales tóte acele, cari forméză presentele

Indicativ cu terminațiunile lungi *esc, esci, șcl.*, precum dela *a mări, îmbetrâni, sânși, împărăți*, va fi imperativul afirm. II.: *măresce, îmbetrênesce, sântesce, împărătesce, șcl.*

§. 50. **Infinitiv.**

Presente. Forma *scurtă*: *a dormi.*

„ *lungă*: *dormire*

Perfect: *a fi dormit.*

Preaperfect: *a fi fost dormit.*

Participiū.

Presente: *dormi-tor, dormi-tóre,*

Perfect: *dormi-t, dormi-tă.*

Gerundiū: *dormi-nd.*

§. 51. **Verbe anormale în i.**

Verbe anormale de a IV-a conjugățiune sunt: *a fi, scî, și veni.*

a) Verbul **a fi**, carele e tot odată și verb auxiliar (pag. 46—8), nu are unele timpuri, pr.: *presente și imperfect* Indicativ, iară altele și-le formeză parte după a III-a, parte după a IV-a conjugățiune.

Presentele și imperfectul Indic. le are dela verbul *sum*; perfectul și preaperfectul simplu Indic. le formeză după conjug. a III-a cu *u*; presentele din conjunctiv, Imperativul și toate timpurile compuse le formeză după conjugățiunea a IV-a; participiul presente și gerundiul după ambele (a III-a și a IV-a conjug.); iară participiul perfect cu totul neregulat.

b) Verbul **a scî**, se conjugă în toate timpurile, parte după a III-a, parte după a IV-a conjugățiune, și anume:

Indicativ } Sing. *sciū, sciū, scie* sau *sci*; pl. *scim, sciți, sciū*.
Presente: }
Imperfect: *sciam, sciași, scia, sau scieam, scieai, sciea* (după a III-a conjug.).
Perfect (I). *sciūi, sciūși, sciū*; *sciūrăm, sciūrăți, sciūră*.
Preaperf. (I) *sciusem, sciuseși, sciuse; sciusem, sciuseți, sciuser(ă)*.
Participiū, presente: *sciutor*; *perfect sciut* (după a III-a conj.);
Gerundiū: *sciend, sau sciind. Imperativ:* *sci*.
 (după a IV-a conjug.).

Celealalte timpuri mai ales compuse, și-le formeză regulat.

c) Verbul **a veni** se conjugă preste tot regulat, afară de: a) *presente* Indicativ și Conjunctiv, unde suferă óre-cari schimbări fonetice din cauza înmóierei lui *n*-dinainte de *i*, precum: *viū, vii, vine*, plur. 3. pers. *vin*; *sē viū, sē vii, sē vină* (sau *viă*), în loc de: *ve(n)iu, ve(n)i, șcl.* (pag. 74 Nota 2. b.) *imperativ afirm. II.* pr. *vină și vino*.

Perfectul (I. simplu) Indicativ la cei vechi se usită după forma limbei latine, precum:

Sing.	1. <i>vēni</i>	Plur.	1. <i>vēnem</i>
	2. <i>veniși</i>		2. <i>vēnet</i>
	3. <i>vēne</i>		3. <i>vēner(ē)</i>

dar astăzi se dice regulat :

Sing.	1. <i>veni-ți</i>	Plur.	1. <i>veni-răm</i>
	2. <i>veni-și</i>		2. <i>veni-răți</i>
	3. <i>veni —</i>		3. <i>veni-ră</i>

Participiū presente: *venitor și viitor,*

„ *perfect:* *venit (și vint)*

„ *gerundiū:* *venind și viind.*

Celealalte timpuri sunt tóte regulate, precum: *veniam, venisem, am venit, voiū veni, șcl.*

Note 1. Tot cam asemeni schimbări eufonice mai suferă și verbul **a peri**. Acesta se întrebuintează pre unele locuri cu

i după *p*, precum: a *pier*i, pre alte locuri fără *i*; iară consonanta *r* dinaintea lui *i* final acum se înmăoie, acum rămâne ne-înmoiată, pr.: *Presente*: *pier*, *pier*i, *piere*, *pierim*, șcl. și *piei*u, *piei*, *piere*. *Conj. pres.* să *pier*, să *pier*i, să *piér*ă, sau: să *piei*u, *piei*, *piee*. *Participi*u: *pieritor* și *pieitor*; *pierind*, și mai rar: *pieind*. Celealalte timpuri sunt regulate, cu *r* neînmoiat.

2. Unele verbe de *Conj. IV-a* precum: a *dobor*i, *cobor*i, *pogor*i, formeză pers. a 3-a din *Indic.* și *Conj. presente* după *conj. I.* precum: *dobór*ă, *cobór*ă, *pogór*ă, *Conj. s*ă *dobóre*, *cobóre*, *pogóre*; iară verbul a *fugi*, are *gerundi*u *fugind* și *fugând*, *participi*u *presente*: *fugitor* și *fugător*.

Conspect

asupra formelor celor patru conjugățiuni.

I.	II.	III.	IV.
a cântă	a tăce	a bate	a dormi

Indicativ.

Presente.

S. 1. cânt	tac	băt	dorm
2. cânt-î	tac-î	baț-î	dorm-î
3. cânt-ă	tac-e	bat-e	dorm-e
Pl. 1. cânt-ăm	tăc-em	bat-em	dorm-im
2. cânt-ați	tăc-eți	bat-eți	dorm-iți
3. cânt-ă	tac	bat	dorm

Imperfect.

S. 1. cânt-am	tăce-am	băte-am	dormi-am
2. cânt-aî	tăce-aî	băte-aî	dormi-aî
3. cânt-a	tăce-a	băte-a	dormi-a
Pl. 1. cânt-am	tăce-am	băte-am	dormi-am
2. cânt-ați	tăce-ați	băte-ați	dormi-ați
3. cânt-au	tăce-au	băte-au	dormi-au

Perfect (I simplu).

S. 1. cântă-î	tăcú-î	bătú-î	dormí-î
2. cântă-și	tăcú-și	bătú-și	dormí-și
3. cânt-à	tăc-ù	bătù	dormí
Pl. 1. cântă-răm	tăcú-răm	bătú-răm	dormí-răm
2. cântă-rați	tăcú-rați	bătú-rați	dormí-rați
3. cântă-ră	tăcú-ră	bătú-ră	dormí-ră

Preaperfect (I simplu)

S. 1. cântă- <i>sem</i>	tăcú- <i>sem</i>	bătú- <i>sem</i>	dormí- <i>sem</i>
2. cântă- <i>seși</i>	tăcú- <i>seși</i>	bătú- <i>seși</i>	dormí- <i>seși</i>
3. cântă- <i>se</i>	tăcú- <i>se</i>	bătú- <i>se</i>	dormí- <i>se</i>
Pl. 1. cântă- <i>sem</i>	tăcú- <i>sem</i>	bătú- <i>sem</i>	dormí- <i>sem</i>
2. cântă- <i>seși</i>	tăcú- <i>seși</i>	bătú- <i>seși</i>	dormí- <i>seși</i>
3. cântă- <i>se(ră)</i>	tăcu- <i>se(ră)</i>	bătú- <i>se(ră)</i>	dormí- <i>se(ră)</i>

Perfect (II compus).

<i>am</i> cântat	<i>am</i> tăcut	<i>am</i> bătut	<i>am</i> dormit
s. cântat- <i>am</i>	s. tăcut- <i>am</i>	s. bătut- <i>am</i>	s. dormit- <i>am</i>

Preaperfect (II compus).

<i>am fost</i> cântat	<i>am fost</i> tăcut s.	<i>am fost</i> bătut s.	<i>am fost</i> dormit s.
s. cântat- <i>am fost</i>	tăcut <i>am fost</i>	bătut <i>am fost</i>	dormit <i>am fost</i>

Vitor I.

<i>voi</i> cântá	<i>voi</i> tăcé	<i>voi</i> bate	<i>voi</i> dormí
s. cântá- <i>voi</i> ú	s. tăcé- <i>voi</i> ú	s. bate- <i>voi</i> ú	s. dormí- <i>voi</i> ú

Vitorul II.

<i>voi</i> fi cântat	<i>voi</i> fi tăcut	<i>voi</i> fi bătut	<i>voi</i> fi dormit
s. fi <i>voi</i> ú cântat	fi <i>voi</i> ú tăcut	fi <i>voi</i> ú bătut	fi <i>voi</i> ú dormit

Conjunctiv.*Presente.*

S. 1. <i>s</i> ă cânt	<i>s</i> ă tac	<i>s</i> ă bat	<i>s</i> ă dorm
2. <i>s</i> ă cânt- <i>î</i>	<i>s</i> ă tac- <i>î</i>	<i>s</i> ă baț- <i>î</i>	<i>s</i> ă dorm- <i>î</i>
3. <i>s</i> ă cânte	<i>s</i> ă tac- <i>ă</i>	<i>s</i> ă bat- <i>ă</i>	<i>s</i> ă dorm- <i>ă</i>
Pl. 1. <i>s</i> ă cânt- <i>ăm</i>	<i>s</i> ă tăc- <i>em</i>	<i>s</i> ă bat- <i>em</i>	<i>s</i> ă dorm- <i>im</i>
2. <i>s</i> ă cânt- <i>ați</i>	<i>s</i> ă tăc- <i>eți</i>	<i>s</i> ă bat- <i>eți</i>	<i>s</i> ă dorm- <i>iți</i>
3. <i>s</i> ă cânt- <i>e</i>	<i>s</i> ă tac- <i>ă</i>	<i>s</i> ă bat- <i>ă</i>	<i>s</i> ă dorm- <i>ă</i>

Imperfect.(s. **Presente optativ**)

<i>aș</i> cântá	<i>aș</i> tăcé	<i>aș</i> bate	<i>aș</i> dormí
s. cântare- <i>aș</i>	s. tăcére- <i>aș</i>	s. batere- <i>aș</i>	s. dormire- <i>aș</i>

Perfect.

<i>s</i> ă fi cântat	<i>s</i> ă fi tăcut	<i>s</i> ă fi bătut	<i>s</i> ă fi dormit
----------------------	---------------------	---------------------	----------------------

Preaperfect I.

(s. Perfect optativ).

<i>aş fi cântat</i>	<i>aş fi tăcut</i>	<i>aş fi bătut</i>	<i>aş fi dormit</i>
s. cântat-aş fi	tăcut-aş fi	bătut-aş fi	dormit-aş fi
s. fireaş fi cântat	fireaş fi tăcut	fireaş fi bătut	fireaş fi dormit

Preaperfect II.

<i>să fi fost cântat</i>	<i>să fi fost tăcut</i>	<i>să fi fost bătut</i>	<i>să fi fost dormit</i>
--------------------------	-------------------------	-------------------------	--------------------------

Preaperfect III.

(s. Preaperfect optativ)

<i>aş fi fost cântat</i>	<i>aş fi fost tăcut</i>	<i>aş fi fost bătut</i>	<i>aş fi fost dormit</i>
s. fost-aş fi cântat	s. fost-aş fi tăcut	s. fost-aş fi bătut	s. fost-aş fi "
s. fireaş fi fost "	s. fireaş fi fost "	s. fireaş fi fost "	s. fireaş fi fost "
s. cântat-aş fi fost	s. tăcut-aş fi fost	s. bătut-aş fi fost	s. dormit-aş fi fost

Viitorul I.

<i>voi să cânt</i>	<i>voi să tac</i>	<i>voi să bat</i>	<i>voi să dorm</i>
--------------------	-------------------	-------------------	--------------------

Viitorul II.

<i>voi fi să cânt</i>	<i>voi fi să tac</i>	<i>voi fi să bat</i>	<i>voi fi să dorm</i>
s. fi-voi să cânt	s. fi-voi să tac	s. fi-voi să bat	s. fi-voi să dorm
s. voi să fi cântat	s. voi să fi tăcut	s. voi să fi bătut	s. voi să fi dormit

*Imperativ.**Presente.*

<i>Afirm. I. să cânti</i>	<i>să taci</i>	<i>să bați</i>	<i>să dormi</i>
" II. cântă	taci	bate	dormi
<i>Negativ: nu cântă</i>	<i>nu tăce</i>	<i>nu bate</i>	<i>nu dormi</i>

*Infinitiv.**Presente.*

<i>form. scurtă: a cântă</i>	<i>a tăce</i>	<i>a bate</i>	<i>a dormi</i>
" lungă cântare	tăcere	batere	dormire

Perfect.

<i>a fi cântat</i>	<i>a fi tăcut</i>	<i>a fi bătut</i>	<i>a fi dormit</i>
--------------------	-------------------	-------------------	--------------------

Preaperfect.

<i>a fi fost cântat</i>	<i>a fi fost tăcut</i>	<i>a fi fost bătut</i>	<i>a fi fost dormit</i>
-------------------------	------------------------	------------------------	-------------------------

Participiū.

Presente: cântător	tăcător	bătător	dormător
Perfect: cântat	tăcut	bătut	dormit
Gerundiū: cântând	tăcând	bătând	dormind

§. 53. Forma pasivă.

Forma verbelor, carea ne arată pre subiect nu ca lucrător, ci ca *pătimitor*, adecă ca pre unul, *ce suferă o lucrare* óre-care, ce vine asupra-*î dela o altă persónă*, se numesce *p a s i v ă*.

Forma aceasta o aũ singur verbele *active-transitive*, va se dĩa acelea, ce exprim o lucrare ce *ése dela subiect și trece* la obiect (pag 41 § 23) precum: scolarul *cumpără* carte; țeranul *va ará* pământul; ostașul *a bătut* doba, șcl.

Propozițiunile aceste, în cari verbele *cumpără, va ará, a bătut*, ne exprimă obiectele *ca lucrătoare*, se numesc *active*; ele se pot dĩa însé și în formă *pasivă*, pr.: cartea *e cumpărată* de scolar; pământul *va fi arat* de țeran; doba *a fost bătută* de cătră ostaș; în cari din urmă, subiectele: *cartea, pământul, doba* nu lucră, ci ele sunt influințate de o lucrare străină.

Conjugarea pasivă (carea este numai una), *mai des* se formeză:

a) *dela participiul trecut* al verbului activ, adaus la formele auxiliarului *sum* și *a fi* (forma *auxiliară*); unde auxiliarul se conjugă după timpuri și persóne, iară participiul ca adiectiv se îndreptă după subiectul seũ, concordându-se cu el în *gen* și *număr*.

b) *mai rar* (și *mai ales* pentru persóna *a a 3-a*), se construesce *pasivul* dela formele *active*, punându-se înaintea lor pronumele personale *me, te, se; ne, ve*, (pag. 41—2), numită și forma *pronominală a pasivului*. Spre ex. dela verbul **a bate** va fi:

Indicativ.

Presente.

Forma auxiliară:		Forma pronominală:	
Sing.	1. <i>sum</i> bătut(ă) 2. <i>esti</i> bătut(ă) 3. <i>e(este)</i> bătut(ă)	Sing.	1. <i>me</i> bat 2. <i>te</i> bați 3. <i>se</i> bate
Plur.	1. <i>suntem</i> bătuti(e) 2. <i>sunteți</i> bătuti(e) 3. <i>sunt</i> bătuti(e)	Plur.	1. <i>ne</i> batem 2. <i>ve</i> bateți 3. <i>se</i> bat

Imperfect.

Sing.	1. <i>eram</i> bătut(ă) 2. <i>erași</i> bătut(ă) 3. <i>era</i> bătut(ă)	Sing.	1. <i>me</i> băteam 2. <i>te</i> băteași 3. <i>se</i> bătea
Plur.	1. <i>eram</i> bătuti(e) 2. <i>erați</i> bătuti(e) 3. <i>erau</i> bătuti(e)	Plur.	1. <i>ne</i> băteam 2. <i>ve</i> băteași 3. <i>se</i> băteau

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Perfect I.

Sing.	1. <i>fui</i> bătut(ă) 2. <i>fuși</i> bătut(ă) 3. <i>fui</i> bătut(ă)	Sing.	1. <i>me</i> bătui 2. <i>te</i> bătuiși 3. <i>se</i> bătui
	1. <i>furăm</i> bătuti(e) 2. <i>furați</i> bătuti(e) 3. <i>fur(ă)</i> bătuti(e)	Plur.	1. <i>ne</i> băturăm 2. <i>vă</i> băturați 3. <i>se</i> bătura

Perfect II.

Sing.	1. <i>am fost</i> bătut(ă) 2. <i>ai fost</i> bătut(ă) 3. <i>a fost</i> bătut(ă)	Sing.	1. <i>m'am</i> bătut 2. <i>te-ai</i> bătut 3. <i>s'a</i> bătut
Plur.	1. <i>am fost</i> bătuti(e) 2. <i>ați fost</i> bătuti(e) 3. <i>au fost</i> bătuti(e)	Plur.	1. <i>ne-am</i> bătut 2. <i>ve-ați</i> bătut 3. <i>s'au</i> bătut
s. <i>fost-am</i> bătut s. bătut-am <i>fost</i> , șcl.		s. bătutu- <i>m'am</i> bătutu- <i>te-ai</i> , șcl.	

Preaperfect I.

fusésem bătut, șcl.

me bătusem, șcl.

Viitor I.

<i>voi</i> fi bătut		<i>me voi</i> bate	} (de altul)
s. <i>fi-voi</i> bătut			
s. bătut <i>voi</i> fi		s. bate <i>me-voi</i>	

Viitorul II.

<i>voi</i> fi fost bătut		<i>me voi</i> fi bătút,	} (de altul)
s. <i>fi voi</i> fost bătut, şcl.		s. bătutu- <i>me voi</i> fi, şcl.	

Conjunctiv.*Presente*: s \bar{e} fi \bar{u} bătut(ă)*Imperfect*: aş fi bătút(ă)s. *fire-aş* bătut(ă)*Preaperfect*: s \bar{e} fi \bar{u} fost bătút(ă)*Preaperfect*: aş fi fost bătut(ă)s. *fost-aş fi* bătut,s. *fire-aş fi* fost bătut,*Viitorul I*: *voi* s \bar{e} fi \bar{u} bătut(ă)*II*: *voi* s \bar{e} fi fost bătut(ă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Imperativ.*Pres. Afirm. I*. s \bar{e} fi \bar{u} bătut*II*. fi \bar{u} bătut*Negat.* nu fi \bar{u} bătut**Infinitiv.***Presente*: a fi bătut(ă).*Perfect*: a fi fost bătut(ă)*Gerundi* :*fiind* bătut(ă).**§. 54. Conjugarea reflexivă.**

Când vrem s \bar{e} exprimăm o lucrare *reflexivă*, atunci ne folosim de forma activă a verbului, pun \bar{e} nd *înaintea acestuia* pronumele reflexive din *acusativ*, sau din *genitiv* şi *dativ*, în toate timpurile şi persoanele. Spre ex.

Indicativ.

Presente.

(Cu acuzativ).

- Sing. 1. (eũ) *me* silesc
 2. (tu) *te* silești
 3. (el, ea) *se* silește
- Plur. 1. (noi) *ne* silim
 2. (voi) *ve* siliți
 3. (ei, ele) *se* silesc

Imperfect. me siliám, șcl.*Perfect I. me* silii, șcl.

" *II. m'am* silit, șcl.
 săũ, silitu-*m'am*, șcl.

Preaperf. I: me silisem, șcl.

" *II: m'am* fost silit șcl.
 săũ, fostu *m'am* silit șcl.
 săũ, silitu-*m'am* fost șcl.

Viitorul I: me voiũ silii, șcl.săũ, silii *me* voiũ, șcl.*Viitorul II: me* voiũ fi silit,

săũ, *fi* *me* voiũ *fi* silit,
 săũ, silitu *m'-oiũ fi*, șcl.

(Cu dativ).

- Sing. 1. (eũ) *mĩ-* întipuesc
 2. (tu) *ți-* întipuesci
 3. (el) *și-* întipuesce
- Plur. 1. (noi) *ne* întipuim
 2. (voi) *ve* întipuiți
 3. (ei) *și-* întipuesc

mĩ- întipuiam, șcl.*mĩ-* întipuii șcl.*mĩ-am* întipuit, șcl.săũ, întipuitu *mĩ-am*, șcl.*mĩ-* întipuisem, șcl.*mĩ-am* fost întipuit, șcl.săũ, fostu *mĩ-am* întipuit, șcl.săũ, întipuitu *mĩ-am* fost, șcl.*mĩ-* voiũ întipuii, șcl.săũ, întipui-*mĩ* voiũ, șcl.*mĩ-* voiũ *fi* întipuit, șcl.s. *fi-mĩ* voiũ *fi* întipuit, șcl.săũ, întipuitu *mĩ-oiũ fi*, șcl.

Conjunctiv.

Presente: sã *me* silesc, șcl.*Imperfect: me* aș silii, șcl.săũ, silii *m'-aș*, șcl.*Perfect: sã* *me* fi silit, șcl.*Preaperf. I. m'aș* fi silit, șcl.săũ, silitu *m'-aș* fi, șcl.*Preaperf. II. sã* *me* fi fost

silit, șcl.

Preaperf. III. me aș fi fost

silit, șcl.

săũ, fostu *m'-aș* fi

silit, șcl.

săũ, silitu *m'-aș* fi

fost, șcl.

sã *mĩ-* întipuesc, șcl.*mĩ-aș* întipuii, șcl.săũ, întipuii *mĩ-aș*sã *mĩ-* fi întipuit, șcl.*mĩ-as* fi întipuit, șcl.săũ, întipuitu *mĩ-aș* fi, șcl.sã *mĩ-* fi fost întipuit, șcl.*mĩ-aș* fi fost întipuit, șcl.săũ, fostu *mĩ-aș* fi întipuit, șcl.săũ, întipuitu *mĩ-aș* fi fost, șcl.

<i>Viitorul</i> I. voiŭ s \bar{e} <i>me</i> silesc,	voiŭ s \bar{e} <i>m\bar{i}-</i> întipuiesc, şcl.
„ II. voiŭ fi s \bar{e} <i>me</i> silesc, şcl.	voiŭ fi se <i>m\bar{i}-</i> întipuiesc, şcl.
saŭ, voiŭ s \bar{e} <i>me</i> fi silit, şcl.	saŭ, voiŭ se- <i>m\bar{i}-</i> fi întipuit, şcl.

Imperativ.

<i>Afirm.</i> I. s \bar{e} <i>te</i> silesc \bar{i} ,	s \bar{e} - $\bar{t}\bar{i}$ întipuesc \bar{i} ,
„ II. silesce- <i>te</i> ,	întipuesce- $\bar{t}\bar{i}$,

Infinitiv.

<i>Presente:</i> a <i>me</i> sil \bar{i} ,	a- <i>m\bar{i}</i> întipui,
<i>Perfect:</i> a <i>me</i> fi silit,	a- <i>m\bar{i}</i> fi întipuit,
<i>Preaperf.:</i> a <i>me</i> fi fost silit,	a- <i>m\bar{i}</i> fi fost întipuit,

Gerundiŭ.

sil \bar{i} ndu- <i>me</i>	întipui \bar{i} ndu- <i>m\bar{i}</i> ,
------------------------------	---

§. 55. Verbele impersonali.

Unele verbe exprimă o lucrare, ce nu se p \bar{o} te ascrie nici unei pers \bar{o} ne, saŭ se întrebuint \bar{e} ză numai în pers \bar{o} na a 3-a, şi de aceea se numesc *impersonali* (saŭ *unipersonale*).

a) Ele sunt *proprii*, precum: *plouă*, *ninge*, *fulgeră*, *tună*, *grindină*, *înghiaţă*, *brumă*, *viscolesce*, *rour \bar{e} ză*, *îmbrum \bar{e} ză*, *înnopt \bar{e} ză*, *îns \bar{e} ră*, *întunecă*, *îns \bar{e} rină*, *înnor \bar{e} ză*, şcl. ce exprimă fenomene naturali.

b) *Improprii*, adecă cari numai în unele împrejurări se întrebuint \bar{e} ză ca impersonale, încolo sunt personale active, pasive, neutre, or \bar{i} reflexive; precum: *cântă*, *vorbesc*, *şic*, *spun* (ómenii); *se vorbesce*, *se aude*, *se şice*, *se cr \bar{e} de*, *se pare*, *se cuvine*; *me d \bar{o} re* (s. *d \bar{o} re*), *ustură*, *frige*, *arde*; *m \bar{i} - place*, *m \bar{i} - vine*, şcl.

De aci, verbele impersonale se conjugă după norma verbelor regulate, pasive or \bar{i} reflexive, după natura şi răd \bar{e} cina lor. Spre ex. dela verbul **a ploua** va fi:

Indicativ.*Presente:* plouă*Imperfect:* plouă*Perfect I:* plouă*Perfect II:* a plouat
saŭ, plouat-a*Preaperf. I:* plouase*Viitorul II:* va fi plouat

saŭ, fi-va plouat

*Preaperfect II:*a fost plouat
s. plouat-a fost*Viitorul I:*va plouă
saŭ: plouă-va**Conjunctiv.***Presente:*
să ploue*Imperfect:*
ar plouă
saŭ, plouare-ar*Perfect:*
să fi plouat*Preaperfect: I.*
ar fi plouat
saŭ, plouat-ar fi
saŭ, fire-ar fi plouat**Infinitiv.***Pesente* a ploua*Perfect:* a fi plouat*Preaperf.* a fi fost plouat*Preaperfect II.*
să fi fost plouat*Preaperfect III.*ar fi fost plouat
saŭ, plouat-ar fi fost
saŭ, fost-ar fi plouat
saŭ, fire-ar fi fost plouat*Viitorul I.*

va se ploue

*Viitorul II.*va fi să ploue
saŭ, va să fi plouat.**Participiū.***Presente:* (neusitat)*Perfect:* plouat*Gerundiū:* plouând**§. 56. Verbe defective.**

Sunt vre-o câteva verbe, cari numai in puține forme aŭ rămas și numai pre unele ținuturi se mai aud; aceste se numesc *defective*. Ast-fel sunt;

a) *Blem, bleți* sau *bleați*, forme scurtate din *să âmblăm, să âmblați*; conjunctiv pierdut dela verbul *âmbli*, de I-a conjugățiune, cu înțelesul: *să mergem*.

b) *Detor, detóre*, și compusul *adotor, adetóre*; participiū prezente, cu însemnare adiectivală, dela verbul pierdut *dére* (lat. *debeo, debere*).

c) *Opt*, (în loc de *opu 'st* al latinilor), usitat numai la cei vechi, în înțeles de *e trebuință*, precum: *opt* să scim, (adecă: *trebuie se scim*).

d) *Vă*, imperativul afirm. II. (ca *fă*) dela verbul pierdut *vad* (*vado, vadere*, lat.), în însemnarea de: *du-te*, întrebuințat numai în munții apusenii (de cătră Ungaria).

e) *Lăut*, participiul perfect, dela verbul *lau* (*lavo, lavare*, lat.) în însemnare de *spăl, spălat*. Se întrebuințază pre unele ținuturi, mai ales ca adiectiv și în timpurile compuse. De aci se derivă și substantivul *lătură, lături* (adecă *spălături*).

Notă. Unele verbe, pre unele ținuturi urmază forma de conjugare după câte două și trei conjugățiuni, spre ex.:

adaug dela *a adauge* (III-a conj.) și *a adaugá* (I-a conj.);
scriu dela *a scrie* " " " *a scriá* " " ;

îndestulesc dela *a îndestuli* (după a IV-a conj.) și " " ;

îndestulez " *a îndestulá* (" I-a ");

adeveresc " *a adeveri* (" a IV-a " și

adeverez " *a adeverá* (" a I-a ") șcl.

între cari înse, mai lățite și mai bune sunt formele de *a adauge, a scrie* (după a III-a), *a îndestuli* și *a adeveri* (după IV).

Cap VII.

Despre părțicéle.

Părțile cuvântarei, sau cuvintele, cari prin întrebuințarea lor în vorbire nu își schimbă forma, adecă rămân *neschimbate (nflexibile)*, se numesc părțicéle

(pag. 2. §. 2), și sunt de patru specii: *adverbul*, *prepozițiunea*, *conjunctiunea* și *interjecțiunea*.

§. 57. **Adverbul.**

Adverbiile se numesc cuvintele, ce se pun pre lângă verb, spre a ne arăta mai de aproape *locul*, *timpul*, *modul* și *motivul* său *causa* lucrării ori a stărei, ce o exprimă verbul. Spre ex. Scolarul scrie *acî* (loc); scrie *astăzi* (timp); scrie *frumos* (mod); scrie *de bună voie* sau *din plăcere* (motiv). De acî, adverbiile se împart după însemnare, în

1. *Adverbiile de loc*, cari determină locul, unde se întîmplă lucrarea verbului; și cari răspund la întrebarea *unde? de unde? și în cătrău?* Spre ex. *acî*, *colo*, *sus*, *jos*, *în laturi*, *deoparte*; *din sus*, *din jos*, *dinainte*, *dinapoi*; *la deal*, *la vale*, *încôce*, *încolo*, șcl.

2. *Adverbiile de timp*, cari determină timpul, în carele se împlinesce lucrarea, ce exprimă verbul; și răspund la întrebările *cînd? de cînd? până cînd? și cât timp?* Spre ex. *acum*, *ieri*, *astăzi*, *mîne*, *târziu*, *odiniora*, *cîndva*; *de azi*, *de ieri*, *de curînd*; *până de sêră*, *de noapte*, *de dimineță*; *îndelung*, *curînd*, *pe încetul*, *numai de cât*, șcl.

Adverbiile de mod, cari determină modalitatea, ori calitatea lucrării, ce exprimă verbul; și răspund la întrebarea; *cum?* Spre ex. *bine*, *frumos*, *râu*, *încet*, *omenesce*; *almintrea*, șcl.

Ele pot fi:

- a) *calificative*, pr. *bine*, *râu*, *omenesce*, *copilăresce*, șcl.
- b) *cantitative*, pr. *mult*, *puțin*, *nimic*, *cu totul*, șcl.
- c) *afirmative*, pr. *întocmai*, *așa*, *de asemenea*, șcl.
- d) *negative*, *nicî* de *cum*, *de loc*, *de fel*, șcl.

4. *Adverbiu de motiv* sau *causă*, cari arată mai de aproape îndemnul lucrării verbului; și răspund la întrebarea *de ce?* sau *din ce cauză?* Spre ex. de silă, de frică, de voiă bună, de sine, din glumă, șcl.

După formă, adverbiile pot se fi *originali* (sau primitive) și *derivate*. Cele originale iarăși pot fi: *simple* și *compuse*.

Adverbiu *original* și *simple* sunt foarte puține, pr.: ieri, mâne, acum, atunci, târziu; ici, colo, sus, jos, șcl. Mai multe sunt *compuse*, precum: în-ainte, în-apoi, în sus; poi-mâne, alaltă-ieri, tot-de-una, în-de-lung șcl.

Cele mai multe adverbiu sunt *derivate*, mai ales dela *adiective*, precum: frumos, bine, mereu, mult, puțin; *gerundi*, precum: ridând, glumind, vorbind, jucând; și dela *substantive* cu *prepozițiune* ori *fără* de acesta pr.: a casă, în casă, în laturi, la deal, pre vale, de séra, la nópte, a lene, de grabă; séra, nóptea, ziua, domineca, șcl.

Adiectivele luate ca adverbiu, se pot și compara; precum: omul acesta lucră bine, mai bine și foarte bine, ori prea bine. El âmbra încet, mai încet, sau de tot, ori preste măsură încet, șcl.

Substantivele cu prepozițiune, ce se întrebuintează ca adverbiu, se numesc și *locuțiuni adverbiale*, sau pre scurt: *adverbiale*.

Cap VIII

§. 58. Prepozițiuni.

Cuvintele, ce se pun mai ales înaintea substantivelor, prunumelor și a verbelor, spre a arăta diferitele lor relațiuni, se numesc *prepozițiuni*. Spre ex. Pasărea e în casă; pre casă, după casă, lângă casă,

şcl. Fratele merge *cu mine*; *pre lângă mine*, *după mine*, *înaintea mea*, şcl. El copere, *acopere*, *descopere* casa; Eū leg: *aleg*, *culeg*, *desleg*, *releg*, *preleg*; şcl.

Prepoziţiunile sunt parte *simple* (de o silabă, şi de mai multe silabe), parte *compuse*.

Unisilabe sunt: *a*, *cu*, *de*, *în*, *la*, *pre*, *spre*, *sub*, cari pot sta de sine, şi se pot pune lângă orî-ce cuvânt, precum: *a casă*, *a-leg*; *cu mama*, *cu mine*, *cu-leg*, şcl. Altele înse, precum: *ad*, *as*, *co*, *con*, *cum*; *des*, *du*, *pur*; *s*, *re*, *res*; *stra*, *tra* (*tri*); *dis*, *contra*, *e*, *ob*, *pro*, *se*, şcl. se pun mai ales numai lângă *verbe*, şi se împreună cu ele într'un cuvânt nedespărţit; de aceea se numesc şi *neseperabile*. Spre ex. *adun*, *ascund*, *coper*, *contenesc* *cumpăr*; *desleg*, *dumic*, *purced*, *spun*, *remân*, *răstorn*, *străpung*, *trimit*; în *neologisme*: *displac*, *contradic*, *emit*, *obleg*, *produc*, *seduc*, şcl.

Compuse sunt: *asupra*, *din* (de în), *dela*, *depre*, *despre*, *dintru* (de întru), *înainte*, *în contra*, *prin* (pre în), *pentru*, *pre sub*, cari se pun mai ales lângă nume şi pronume, şi sunt toate *seperabile*, va se dîcă: pot sta de sine, fără de a se împreună într'una cu cuvântul, lângă carele se pun. Spre ex. *din casă*, *dela scôlă*, *de pre coperiş*, şcl.

Tôte prepoziţiunile (afară de *asupra* şi *înainte*) cer după sine *acusatîv*.

Unele înse, mai ales compuse, pr.: *înainte*, *de asupra*, *înapoi*, *îndărăt*, *înlăîntru*, şcl., luându-se ca *substantive*, se articulează, şi atunci se concórdă cu substantivul următor întocmai ca substantivele, cerënd după sine *genitîv*, precum: *înaintea lui Domneđeu*, *de asupra casei*, *îndărătul scôlei*; sau cu pronume: *înainte(a)-mî*, *de asupra-mî*; sau mai bine schimbându-se reflexivele în pronume *posesive*, precum: *înaintea mea*, *de asupra ta*, *îndărătul nostru*, şcl.

Aceste, *nearticulate* cer după sine acusativ cu *de*, pr.: înainte *de mine*, îndărăt *de tine*, şcl.

Unele prepozițiuni compuse se întrebuintează și ca *adverbi*, pr.: El șede *de asupra*, *de desubt*; şcl.

Cap IX.

§. 59. Conjuncțiuni.

Cuvintele neflexibile, ce lĂgă între sine două sau mai multe cuvinte homogene, orĂ propozițiuni, se numesc *conjuncțiuni*. Spre ex. Mama și tata lucrĂ. EĂ scriĂ *cași* tine. Nu pot veni la tine, *fiind-că* sunt morbos; şcl.

Conjuncțiunile, după raportul cuvintelor, pre cari le lĂgă între sine, sunt de mai multe specii, și anume:

a) *Împreunătore* sau *copulative*, cari lĂgă două idei sau lucruri de aceeași natură, precum: *și*, *care*, *de împreună*, şcl.

b) *Causală*, cari arată o legătură între cauza lucrului și efectul acestuia, și răspund la întrebarea *pentru-ce?* pr.: *că*, *căci* (sau *căce*), *pentru-că*, *fiind-că*, *de ôre-ce*, şcl.

c) *Comparative*, cari arată o asemănare între două sau mai multe lucruri, precum: *că*, *căși*, *precum*, *așa*, *întocmai*, şcl.

Condițională, ce arată legătură între condițiune și urmare, precum: *să*, *de*, *dacă*, *decumva*, *bine că*, şcl.

e) *Consecutive* sau *conclusive*, cari arată nexul între lucrurile precedente (premergătore) și consecente (următore) pr.: *decă*, *așadar*, *drept aceea*, *prin urmare*, şcl.

f) *Corective*, sau *adversative*, cari arată legătura

între două sau mai multe lucruri opuse, pr.: *ci, înse, dar, totuși, cu toate acestea, de nu alta, iară, șcl.*

g) *Disjunctive* sau *distinctive*, prin cari se face o deosebire între lucruri sau cugetări de asemenea, ori opuse, precum: *aũ-aũ, sau-sau, ori-ori, veri-veri, nici-nici, atunci-când, cu cât — cu atât, pre cât — pre atât, șcl.*

h) *Întrebătoare*, cu cari se cercă un raport óre care, sau se cere vre-o deslucire, precum: *aũ? óre? nu? aũ nu? pentru-ce? la ce? de ce? șcl.*

i) *Concesive*, cari arată un raport între antecedințe și consecințe de natură opuse; precum: *deși, macar, macar-că, cu toate-că, șcl.*

j) *Finală*, cari arată scopul lucrării, precum: *ca, ca să, pentru-ca, spre a, șcl.*

Dintre conjuncțiuni numai *să* și *ca să* cer totdeauna prezentele conjunctiv, pr.: *să vadă, ca să mERGă, șcl.*

Iară cele alalte, chiar și cele condiționali se construiesc și cu alte timpuri atât din conjunctiv, cât și din indicativ, precum: *de aud, dacă aud, dacă auziám; dacă aș auzí, de ar fi auzit, șcl.*

Cap X.

§. 60. Interjecțiuni.

Părțile, ce exprim un sêmțământ óre-care, și se pun în vorbire fără ca să se împreune cu alte cuvinte, se numesc *interjecțiuni*. Spre ex. *oh, vai, pst, étă, én, șcl.*

Ele exprim mai ales *bucuriă, dorere mâniă, témere, frică, mirare, uimire; strigare, șcl.* precum: *O, oh, a, ha, u, iu, iha; of, vai, aĩ, aũ, uf, fuĩ; i, ho, eĩ, ea, étă, na; heĩ, u; st, pst; mẽ, mẽĩ, dieũ, șcl.*

Interjecțiunile se deosebesc în *propriu* și *impropriu*. Cele proprii sunt mai ales exclamațiuni unisilabe, fără ore-care însemnare de cuvânt, și se întrebuintează numai în forma de interjecțiuni; pr.: *oh, vai, pst, șcl.*

Cele improprii însă, sunt cuvinte substantive, adiective, verbe ori părțile de mai multe silabe, având înțeles propriu, dară cari se pot adese întrebuinta și ca interjecțiuni, pentru exprimarea sântemintelor, precum: *deu! du-te! taci! cară-te nici una!*

Ca interjecțiuni improprii se întrebuintează mai ales *imperativi* verbelor și casul *Vocativ*, precum: *Dómne! Domne-deule! Ómeni bun! vino! fugi, lasă-mă, șcl.*

Partea II.

Formarea cuvintelor.

Dintr'un cuvânt se pot forma mai multe cuvinte diferite.

Cuvântul, din carele se formază altele, se numesce *originar* s. *primitiv*, iară cele de nouă formate se dic *derivate*.

Formarea cuvintelor se întemplă prin *flexiune*, *derivațiune* și *compunere*.

Cap I.

Flexiune.

Prin flexiune se schimbă numai forma cuvintelor, precum se întemplă în *declinațiune* și *conjugățiune*, adaugându-se unele *terminațiuni* la rădăcină, sau mai bine dis la tulpina cuvântului. În acest cas, înțelesul cuvântului originar rămâne același, numai cât se determină mai de aproape după genuri și casuri, ori după moduri, timpuri, numerî și persoane. Spre ex. om, omul, omului; omenî, omenilor; a cântă, cânt, cântî, cântă, cântăm, cântăm, cântați, cântarăm, cântasem; cântat, cântător, cântând, șcl.

Cap II.

Derivațiune.

Prin derivațiune se formază cuvintele, adaugând la tulpină una sau mai multe părțicele, cari schimbă înțelesul cuvântului originar. Părțicelele adăugate se

numesc *prefixe* și *sufixe*, după cum se pun înaintea, ori înapoia cuvântului. Spre ex. dela *leg* se deriva: *a-leg*, *cu-leg*, *des-leg*; *cânt*, *cânt-are*, *cânt-ec*, *cântă-reț*, *cântă-tor*, șcl.

Formarea prin derivațiune se întâmplă mai ales la *substantive*, *adiective*, *verbe* și *adverbiu*.

I. Substantive derivate.

Substantivele se pot deriva dela alte *substantive*, dela *adiective*, *verbe*, sau dela alte părți ale vorbirei.

1. Dela substantive se formează prin adaugerea sufixelor:

a) *an*, *ian*, *ean* (sau *én*), cari arată originea, precum: *munte-an*, *văle-an*, *cetăț-ian*, *codr-ean*, *săt-ean*, *munt-eni*, *săt-eni*, șcl.

b) *are*, *ar*, *aș*, *așc*, *ăriă*, *at*, pr.: *spin-are*, *mor-ar*, *zid-ar*; *ceter-aș*, *luntr-aș*; *Petr-așc*, *copil-ăriă*, *joc-ăriă*, *bărb-at*, *colț at*, șcl.

c) *et*, *eț*, *ésă*, *iță*, precum: *brăd-et*, *spin-et*; *jud-eț*, *osp-eț*; *mir-ésă*, *preot-ésă*, *morăr-iță*, șcl.

d) *iă*, *riă*, *ime*, precum: *ferăr-iă*, *bărbăț-iă*, *făță-riă*, *jocă-riă*; *omen-ime*, *preoț-ime*, șcl.

e) *deminutivele*, adecă cari însemnă o micșorare a lucrului; prin sufixele:

1. *aș*, pr. *fecior-aș*, *copil-aș*, *cuptor-aș*.

2. *el*, *ea*, *cel*, *cea*, pr. *tiner-el*, *tiner-ea*, *săt-cel*, *văl-cea*, șcl.

3. *eț*, *uț*, *uță*; *uleț*, pr.: *horn-eț*, *del-uț*, *căș-uț*, *căș-uță*, *săc-uleț*, șcl.

4. *ică*, *cică*, *icea*; *iță*, *liță*, *iscă*, pr.: *Flor-ică*, *floricică*, *părt-icea*; *domn-iță*, *copil-iță*, *muscu-liță*, *mor-ișcă*,

5. *ior, ióră, cióră, șor, șóră*, precum: *frăț-ior, sor-ióră, vrăbi-óră, căs-cióră, veri-șor, veri-șóră, pui-șor, meri-șor*, șcl.

6. *ue, uică, uș, ușă, ferestr-ue, păsăr-uică, lemn-uș, măn-ușă*, șcl.

f) *augmentative*, adecă, cari însemnăză o noțiune mai mare, ca de ordinar; se forméză prin sufixele *andru, oiă, óiă eă (ăă)*, pr.: *copil-andru, bărbăt-oiă, urs-óiă, muier-óiă; omet-eă*, (dela *omet*, cu înțeles de *popor*), *căl-ăă, muier-ăă*, șcl.

2. Dela *adiective* se forméză prin adaugerea sufixelor: *ate, tate; élä, éță; iă, ime; óre, uș și ură* pr.: *drept-ate, strâmbă-tate, bună-tate; negr-élä, alb-éță; lăcom-iă, măr-ime, strêmt-óre, alb-uș, căld-ură*, șcl.

3. Dela *verbe*, prin adaugerea sufixelor: *are, ere, ire; ec, er, et; iș, ință; mânt, óre, or; ciune și tură*, pr.: *cânt-are, dor-ére, auđ-ire; cânt-ec, flu-er, âmbl-et, sufl-et; cobor-iș, ascuț-iș, cred-ință; jură-mânt, scris-óre, ajut-or, rogă-ciune, beu-tură*, șcl.

4. Dela alte cuvinte se derivă mai puține *substantive*, și *anume*:

a) dela *numerale*, cu sufixele de până aci, pr.: *un-ime, tre-ime, decime, ântâie-tate, uni-tate, pătr-at*, șcl.

b) dela *pronume, prepozițiuni și adverbii*, pr.: *însuș-ire, asupr-ire, înapoi-are*, șcl.

II. *Adiective derivate.*

Adiectivele se pot deriva mai ales dela *substantive*, dela alte *adiective*, și dela *verbe*.

1. Dela *substantive* se forméză cu ajutorul sufixelor: *aș, atic, an, ean, av, (iv); esc, eț; ic, nic, iu, iș, os și*

cios, pr.: *părt-aș*, *cos-aș*, *iern-atic*, *pădure-an*, *groz-av*, *beț-iv*, *domn-esc*, *pădur-eț*, *obraz-nic*, *cenuș-iă*, *făț-iș*, *măni-os*, *dorer-os*, *credin-cios*, șcl.

2. Dela *adiective*, se formeză prin sufixele: *el*, *șor*, *iu* și *uț*, mai ales deminutive, pr.: *subțir-el*, *buni-șor*, *acri-șor*, *gălbîn-iă*, *mic-uț*, șcl.

3. Dela *verbe* se formeză mai multe. Aprópe tóte *participiile* perfecte în *t*, *ta*; *s*, *sa*, și *participiile* prezente în *tor*, *tóre*, se întrebuintéză ca *adiective*, pr.: *láuda-t*, *mor-t*, *scri-s*; *mori-tor*, *beu-tor*, șcl.

Tot dela *verbe* se mai formeză cu sufixele: *aciă*, *eț*, și în neologisme cu: *bil*, pr.: *fug-aciă*, *pung-aciă*, *índrăsn-eț*, *láuda-bil*, șcl.

Notă. Unele *substantive* și mai ales *adiective*, cari aú dóuë *terminațiuni* deosebite, după *genul* masculin și feminin (pag. 11. Not. 5) se numesc *mobile*, iară *derivarea* aceasta a *femeninelor* dela *masculine*, se numesce *moțiuni*.

Cele mai multe *sufixe* numérate până aci pentru *genul* masculin, aú și formă feminină, și vice-versa, adecă sunt *mobile*.

III. Verbe derivate.

Cele mai multe *verbe* derivate se formeză dela *substantive*, *adiective*, *pronume*, *numerali*, *adverbiu*, și *prepozițiuni*, și fórté puține dela *alte verbe*.

1. Mai tóte *verbele* formate din *substantive* și din *cele alalte* părți ale *vorbirei* urméză *conjugățiunea* I-a saú a IV-a, și primesc *terminațiunile*: *a*, *are*; *i*, *ire*, *ez* și *esc*, precum:

- a) dela *substantive*: *lucru*, a *lucrá*, *lucr-ez*; *fum*, a *fumá*, *fumare*, *fum-ez*; *lumină*, a *luminá*, *luminare*, *lumin-ez*; *zid*, a *zidi*, *zidire*, *zidesc*; *rugină*, a *ruginí*, *ruginire*, *rugin-esc*, șcl.

- b) dela *adiective*, pr.: mare, a mări, măresc; înalt, a înălta, înalt; lat, a lătă, lătesc; putred, a putredzi, putredesc, şcl.
- c) dela *pronume* şi *numerale*, pr.: însuş, a însuşi, însuşesc; un, a unî, unesc; dece, a îndecî, îndecesc; puţin, a impuţina, impuţinez, şcl.
- d) dela *adverbiu* şi *prepoziţiuni*, pr.: târziu, a întârziá, întârziá; departe, a depártá, depártez; aproape, a apropiá, apropiá; înainte, a înaintá, înaintez, şcl.
2. Dela *alte verbe* se forméză pr.: dela a dormi: a dormitá, dormitez; a cercá, a cercetá, cercetesz; a scápá, a scápeta, scapët; a cere: cerşi, cerşesz, şcl.

IV. Adverbiu derivate.

Adverbiu originare sunt foarte puţine. Cele mai multe sunt *derivate* şi *compuse*.

Cele derivate se forméză:

- a) dela *adiective*, luânduse genul neutru al acestora drept adverbiu de calitate, precum: *frumos, rău, repede, verde, mult, puţin*, şcl.
- b) schimbând terminaţiunea adiectivale *esc*, în *esce*, pr.: domnesc, domnesce; părinţesc, părinţesce; omenesc, omenesce, şcl.
- c) dela *substantive*, prin terminaţiunea *iş*, pr.: cruce, cruciş; cóstă, costiş; lature, laturiş; faţă, fătíš, şcl.
- d) dela *verbe*, maî ales participii *perfecte* (ca *supine*) terminate în *e*, şi *gerundiú*, precum: lucrá pre întrecute (dela a întrece), pre apucate, pre audite; vorbesce ridénd, glumind, vine fluerând, şcl.

Nota. Dintre cele alalte părți ale vorbirei, pr.: *articolu*, *numerale*, *pronume*, și dintre părțile: *prepozițiunile*, *conjunctiunile* și *interjecțiunile* nu sunt derivate, ci tóte sunt parte *simple* (originali), parte formate prin *compunere* (compuse).

Cap III.

Compunerea cuvintelor.

Pre lângă derivare, cuvintele se mai forméză și prin *compunere*: când două (rare-orî mai multe) cuvinte se pun lângă olaltă, spre a forma un al treile cuvânt cu însemnătate nouă. Cuvântul ast-fel format se numesce *compus*; iară cuvintele din cari s'a format acesta, se numesc *simple*.

Prin compunere se pot formá aprópe tóte părțile vorbirei, mai ales *numele* (substantive, adiective, pronume și numerale), *verbele*, și dintre *părțile* cu deosebire: *adverbiile*, *prepozițiunile* și *conjunctiunile*.

I. Substantive compuse.

Substantivele compuse se forméză

1. Din *doúe substantive*, dară fórté puține alātu-rânduse lângă olaltă:

- a) *fără* de a se legá între sine, precum: anu-timp, căs-armă, Domne-đeú, Mureș-Oșorheiú, Turn-Severin, șcl. În care întêmplare ele se pot scrie într'un cuvânt, orî despărțite prin o linióră (-).
- b) *legându-se* între sine prin prepozițiunea *de*, precum: unt-*de*-lemn, cap-*de*-operă, Gură-*de*-aur, șcl.
- c) punându-se *substantivul* al' doile în *genitiv* (că determinător și determinat), precum: Câmpul-*pânei*, Poiana-*mêrului*, pasul-*cucului*, Vêrful-*Urlei*, Câmpul *lui* Neag, șcl.

2. Dela un *substantiv cu adiectiv*, pr.: *bună-voință, mătă-nópte, mătă-dî, Sântă-Măriă. Sân-Petru, șcl.*

3. dela *substantiv cu numeral*, pr.: *primă-vară, trei-foiü, uni-formă, trei-sânți, șcl.*

4. Dela *substantiv cu verb*, pr.: *bat-jocură, pierde-vară, papă-lapte, strâmbă-lemne, sfarmă-petri, ucigăl-crucea, șcl. și mai des.*

5. Dela *substantive cu particéle*, (*adverbiü și prepozițiuni*), pr.: *bine-cuvântare, ne-adevăr, ne-dreptate; fără-de-lege, pre-âmbulare, des-cântec, re-sunet, contradicere, supra-veghiare, șcl.*

II. Adiective compuse.

Adiectivele se pot compune :

1. Din câte *două adiective*, orî din *adiectiv și adverbü*, precum : a *tot-sciutor*, a *tot-puternic*, *bine-făcător*, *rău-voitor*, *ne-bun*, *ne-drept*, *rău-vêđut*, șcl.

2. Dela *participiul* verbelor compuse cu *prepozițiuni*, pr.: *des-făcut*, *pre-făcut*, *pre-lucrat*, *contra-semnat*, șcl.

Note 1. *Numeralele*, partea cea mai mare sunt *compuse*. Ele se compun cu ajutoriul *prepozițiunilor spre* sau *spră*, *de*; *de și orî*; cu *articolul* (primar și secundar) *al și le, a*; cu *conjunțiunea și, câte*, șcl. pr.: *un-spră-dece*, *treideci și unul*, o sută *de mii*: *al doi-le, câte dece*, *de trei-orî*, șcl. Despre acestea veđi mai pre larg în partea I-ă (pag. 26—31).

2. Dintre *pronume* de asemenea sunt multe compuse, cu *articliü l, a*; cu *particélele în, ne, a, ce*; *fiě, óre, orî*, șcl. pr.: *el, ea, îns*: *mine, tine*; *cel, acel, cel-ce; fiě-care*, șcl. despre cari veđi îndeosebi la locul lor (pag. 32—41).

III. Verbe compuse.

Cele mai multe verbe compuse se forméză cu ajutoriul *prepozițiunilor*. Aceste pot să fiě parte separabile, pr.: *de, in, sau im, pre, sub, des, re, contra, dis, între*;

parte neseparabile, pr.: *a, ad, con, cum*, şcl. (pag. 91), dar prepozițiunile preste tot împreunându-se cu verbe, numai foarte rar se despărţesc. Spre ex. *deprind, înnot, împac, presăr, subjug, subscriu, desfac, rămâi, contradic, dispun, întrepun*; — *aleg, adun, contenesc, cumpăr, cumpănesc*, şcl.

IV. Părticéle compuse.

Cele mai multe părticéle sunt derivate şi *compuse*.

Şi anume:

1. Adverbiile *compuse* se forméză:

- a) Din *adverbiu cu prepoziţiuni*, sau cu *alte adverbiu*, pr.: *încolo, însus, din jos, de aproape, pre aproape, pre jos, pre departe, pre afară; poţ-mâne, de curênd, tot de una; cu încetul, de loc, până mâne*, şcl. (pag. 89—90).
- b) Din *substantive cu prepoziţiuni*, pr.: *la deal, de vale, în parte, în laturi, de oparte, sub suoră*; cum şi *tóte locuţiunile adverbială*, pr.: *prin ţeră, la têrg, după casă, în ruptul capului, fără cap*, şcl.
- c) mai rar *dela adverbiu şi conjuncţiuni*, pr.: *nic-ăiri, unde-va, ore-unde, ori-unde, ori-când*, şcl.

2. Prepoziţiunile se compun foarte multe

- a) *între sine*, pr.: *din (de in), prin (pre in), dintre (de între), printre (pre între), despre, înainte, în contra, de asupra, pre sub, pre la*, şcl.
 - b) *din prepoziţiune cu substantiv ori adverbiu*, precum: *înapoi, înlaturi, injur, împrejur*, şcl. (pag. 91).
3. Conjuncţiunile se compun de asemenea, mai mult între sine şi cu alte părticéle, precum:

căci (că-ce), pentru-că, pentru-că, de ôre-ce; cași, întocmai, așa dară, de cum-va, șcl. (pag. 92—3).

Conjuncțiunii compuse cu *adjective* și *substantive* ori *pronume* sunt mai puține, pr.: prin urmare, drept aceea, totuși, cu cât, cu atât, pre cât, cu tóte aceste, de nu altă, drept aceea, șcl.

Notă. Dintre *interjecțiuni*, mai ales cele *improprii* sunt partea cea mai mare compuse. Spre ex. Du-te Cără-te! Nici una! Ține-te! Lasă-mă! Ecătă-mă! Vai-de mine! Cum se nu?! Lasă-te! șcl.

Cap IV.

Despre afinitatea cuvintelor.

Fie-care cuvânt are o *însemnare* ôre-care. După însemnarea acésta cuvintele se pot împărți în diferite specii.

1. Cuvintele, cari exprim obiecte sau lucruri reali, ce cad sub simțirile nôstre, se dic *concrete*; pr.: om, casă, masă, negru, șcl. Iară cele ce exprim noțiuni și lucrări numai ideală sau cugetate, se numesc *abstracte*; pr.: cuget, suflet, fericire, libertate, șcl.

2. Unele însemnă noțiuni sau lucruri cu totul diferite și *opuse*, pr.: bun-rău, mare-mic, frumos-urît, alb-negru; — altele din contră, însemnă mai tot acelaș lucru, sau în multe privințe lucruri asemenea și *înrudite*, pr.: muiere, femeia; lemn, copaciù, arbore; vită, fêră, dobitoc, animal, șcl.

Înrudirea sau afinitatea aceasta a cuvintelor provine din împregiurarea că,

- a) unul și același cuvânt, pre lângă însemnarea sa de frunte și *propriă*, pôte se mai aibă și alte însemnări laterale sau *improprii*, pentru asemenarea (în întreg sau în parte), a lucrului ce represintă, cu alte lucruri de aceeași natură.
- b) unul și același lucru se pôte exprima prin două sau mai multe cuvinte.

De aci facem deosebire între cuvintele :

1. afine după formă sau **homonime**, adică, cele ce au în limbă și în pronunță tot *aceeași formă*, dară în privința înțelesului se deosebesc, având *mai multe însemnări*. Spre ex. *limba*, (în gură) ca organ de vorbire al omului, și *limba* ca mod al vorbirei unui popor. *Colț*, ca dinte; *colț*, în însemnare de unghiū; *colț*, de ierbă; și *colț*, de stâncă. *Corn*, la vite; *corn*, de casă; *corn*, de plug; *corn*, de vânat; și *corn* ca arbore, șcl.

Să se cerce însemnările la următoarele cuvinte *homonime*: arc, brâscă, baie, cap, casă, capră, cârmă, coș, cocoș, cot, culme, fapt, lună, mărturiă, nevoiă, pod, pupăză, spată, șcl.

2. afine după însemnare sau **sinonime**, adică, cari după forma și tulpina lor sunt *cuvinte diferite*, dară după înțeles sunt afine, având tot *aceeași însemnare*, sau numai puțin diferită. Spre ex. *obiceiū*, *datină*, *deprindere*, *us*, însemnând o dedare ôre-care spre un lucru; *avere* (bogăția, găzdăciă); *arest* (prinsóre, temniță, carcer); *băiét* (prunc, copil); *simbriă* (plată, răsplată, remunerațiune); *fălos* (mândru, sumeț, superb); șcl.

Să se cerce *sinonime* la următoarele cuvinte: abdic, afurisit, aleșuesc, amăgesc, ansă, apus, arenă; baie, basă, bucată; culme, cametă, casă, cimiter, capet, camin; deșert, hrană, iute, legat (sol șcl.); prisosintă, scut, supunere, silință, șagă; timp, țipet, vatră, zamă.

Notă. Pre afinitatea aceasta de cuvinte și de însemnări se basază sensul *figurat* al cuvintelor și al fraselor.

Ortografia.

I. Semnele scrierei.

Cuvintele se compun din *sunete*. Fiě-care sunet din vorbire, cānd vrem sē-l scriem trebuie sē ni-l infāțișām prin semne. Semnele aceste ale sunetelor se numesc *litere* (pag. 1. 2).

Partea aceea a gramaticēi, care ne arētā *ce fel de litere* se întrebuiņām în scriere, *ce natură* aū diferitele sunete, cum *se împreună* într'un cuvēt și cum *se despărțesc* între sine, se numesce *ortografia* sau *scriere corectă*.

În scrierea limbēi romānesci în timpul de față avem *ortografia* așa *disă fonetică*, primită de academia romānă și introdusă pretotindenea la întregă romānimea.

În cărțile bisericesci înse se mai folosesce *ortografia* așa numită *cirilică*. Literile cirilice sunt următorele:

a) pentru *vocale curate*.

А а (az)	А а
Б б (iest)	Е е
І і (i)	І і
И и (ijă)	Ї і
О о (on)	О о
У у (uc)	У u, Ў ũ

b) pentru *vocale derivate* și *inchise* (sau obscure)

Ъ ъ (ior)	Ă, ă, Ё, ё
Ь ь (ier)	— —

$\left\{ \begin{array}{l} \text{Ӗ ӗ (ius)} \\ \text{Ӧ ӧ (în)} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{â, é, î, û,} \end{array} \right.$
c) pentru <i>diftongi</i> $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ӫ ӫ (iac)} \\ \text{Ӭ ӭ (ia)} \\ \text{Ӯ ӯ (iet)} \\ \text{Ӱ ӱ (ot)} \\ \text{Ӳ ӳ (u)} \\ \text{Ӵ ӵ (iu)} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ia, ea} \\ \text{é, ea} \\ \text{O, o, Ó, ó, Oa, oa} \\ \text{U, u, Ū, ū} \\ \text{Iũ, iũ} \end{array} \right.$
d) pentru <i>consonante</i> (original) Б б (buche) В в (vede) Г г (glagore) Д д (dobra) Ф ф (ferta) Х х (her) К к (caco) Л л (lude) М м (mislete) Н н (naş) П п (pocoi) Р р (riţă) С с (slovă) $\left\{ \begin{array}{l} \text{Т т (tferd)} \\ \text{Ѡ ѡ (tita)} \end{array} \right.$	B, b V, v G, g, Gh, gh D, d F, f H, h Ca, co, cu, (k), L, l M, m N, n P, p R, r S, s $\left\{ \begin{array}{l} \text{T, t, (th)} \end{array} \right.$
e) pentru <i>cons. derivate</i> . Ч ч (cerf) Ж ж (juvete) Ц ц (gea) Щ щ (ţi) З з (zemle) Ш ш (şa) Ъ ѡ (ştea) Ъ ѣ (csi) Ъ ѣ (psi)	Ce, ce, Ci, ci J, j Ge, ge, Gi, gi Ț, ț Z, z, D, d Ş, ş Şt, şt Cs, cs, (x) (ps)

II. Regule generali de scriere.

1. Cu *litere mari* (inițiali) scriem singur începutul cuvântului, și numai în următoarele cazuri:

- a) Când *începem* scrierea, pr.: *Tatăl* nostru, carele ești în cer, șcl.
- b) După *punct*, pr.: *Pasărea* cântă. *Flórea* înfloresce. *Noi* scriem, șcl.
- c) în *numele proprii și titulaturi*, pr.: *Onorate Domnule! Ilustrissime! Măria Ta!* șcl.

2. Tóte cele alalte cuvinte, pr.: articolul, substantivele (comune), adiectivele, numeralele, pronumele, verbul și părțile se scriu cu litere mici.

3. Fié-care sunet trebuie scris cu semnul său, adecă cu litera ce-î corespunde.

Pentru sunetele *curate* și *originale* avem litere corespundătoare, pr.: a, e, i, o, u; b, d, f, g, h, l, m, n, șcl.; iară pentru sunetele cele obscure și *derivate*, lipsindune în parte literile corespundătoare, ne servim de *accent*, de *sedilă* (codiță) și de *combinarea* literilor, din cari se derivă. Spre ex. *ă, â, é, ó; ce, ge, đ, ț, ș*; (p. 1. 2.).

4. Când este *îndoiélă*, cum se se scrie cutare sunet derivat într'un cuvânt, atunci recurgem la cuvintele înrudite cu acesta, sau la cuvântul de unde se derivă, și căutăm cum este scris, — sau în fine chiar și la vre-un neologism (cuvânt nou intrat în limbă) afin. Spre ex. vom scrie: *ved, pecat, betrán, cuvânt, pénă, flóre, móră; cer, germe, đ, negoț, șcl.* în loc de: *văd, păcat, bătrín, cuvînt, pană, floare, soacră, zi, șcl.* — fiind-că cuvintele aceste au în flexiunea lor formele: *vedî, vedere; a înflóri, șcl.*

III. Despărțirea cuvintelor.

Cuvintele de mai multe silabe se despart :

- a) După *silabele*, sau după *cuvintele*, din cari sunt compuse. Spre ex. ca-să, pul-ve-re, fe-ri-ci-re, îm-pă-ră-ți-ă, îm-pă-mên-te-ni-re; Dom-ne-șeu, des-fătare, șcl.
- b) Fiē-care *vocală* întregă pōte formă și de sine silabă pr. : a-pă, a-er, a-ri-ă, ó-lă, chie-e, șcl.
- c) *Diftongi* se socotesc de o singură vocală, și prin urmare nu se despart, pr. : ochiū, paiū, puiū, maiū, cla-iă, pa-ie-le, șcl.
- d) O *consonantă*, între două vocale, trece de comun la silaba următoare, precum : ca-să, ó-lă, fă-ră-de-le-ge, șcl.
- e) de ocur ~~două consonante~~ între două vocale, atunci, de cumva nu exist cuvinte începătoare cu astfel de consonante, se despart, și anume consonanta primă trece la silaba dinainte, iară consonanta a doua la silaba următoare, precum : car-te, par-te, fier-bin-te, fōr-fe-ce; iară de cumva avem în limbă cuvinte începătoare cu astfel de consonante, atunci nu se despart, și ambele trec la silaba următoare pr. : la-tră, bē-trân, pă-trar, su-flet, vi-clean, o-cro-ti, la-cri-mă, șcl. — De asemenea se întemplă și
- f) Când ocur câte trei *consonante* între două vocale, pr. : as-pru, în-cleș-tă, în-tre-mă, des-frē-na-re, șcl.

Bucăți de cetire cu litere cirile.

1. Крѣз ѿтрѣ ѿнѣрѣи ѿл.

Крѣз ѿтрѣ оунѣл Домнезеѣ Тѣтѣл ѡтот цѣнтѣрюл,
 фѣкѣтѣрюл чѣрюлѣй, ши ѡл пѣмѣнтѣлѣй, вѣзѣтелѣр
 тѣтѣрѣр, ши невѣзѣтелѣр. Ши ѿтрѣ оунѣл Доми
 Ісѣс Хрѣстѣс, Фіюл лѣй Дѣмнезеѣ, оунѣл нѣскѣт, кѣреле
 дела Тѣтѣл сѣѣ нѣскѣт, маи ѿнаѣнте де тоѣй вѣчѣй.
 Дѣминѣ дин лѣминѣ, Дѣмнезеѣ ѡдевѣрат дин Дѣм-
 незеѣ ѡдевѣрат, нѣскѣт ѣрѣ нѣ фѣкѣт, чѣл де ѡ фѣинѣцѣ
 кѣ Тѣтѣл, прѣн кѣреле тоѣте сѣѣ фѣкѣт. Кѣреле пѣнтрѣ
 нѣй ѡменѣй, ши пѣнтрѣ ѡ ноѣстрѣ мѣнтѣѣре сѣѣ
 погорѣт дин чѣрюрѣй, ши сѣѣ ѿтрѣпаѣт дела Дѣхѣл
 сѣѣнт, ши дин Марѣа фѣчѣарѣ сѣѣ фѣкѣт ѡм.
 Ши сѣѣ рѣстѣгнѣт пѣнтрѣ нѣй сѣѣнт Пѣлат дин Пѣнт,
 ши лѣ пѣтѣмѣт ши сѣѣ ѿгрѣпаѣт, ши ѡѣ ѿвѣѣт ѡ
 трѣа зѣ дѣпѣ скриптѣрѣй. Ши сѣѣ сѣѣнт ла чѣрюрѣй,
 ши шѣде дѣ дѣрѣпта Тѣтѣлѣй. Ши ѣрѣшѣй ва сѣѣ вѣе
 кѣ мѣрѣѣре сѣѣ жѣдече вѣѣй, ши морѣѣй, ѡ кѣрѣл ѡпѣ-
 рѣѣѣ нѣ ва фѣ сѣѣрѣшѣт. Ши ѿтрѣ Дѣхѣл сѣѣнт,
 Домнѣл де вѣѣцѣ фѣкѣтѣрюл, кѣреле дела Тѣтѣл пѣр-
 чѣде, чѣла че ѿнѣрѣднѣ кѣ Тѣтѣл ши кѣ фѣюл ѣсте
 ѿкѣнаѣт, ши мѣрѣт, кѣреле лѣ грѣнт прѣн Прѣрѣчѣй.
 ѿтрѣ оуна сѣѣнтѣ сѣѣкорнѣчѣскѣ, ши ѡпѣстѣлѣчѣскѣ
 Бѣскѣрѣкѣ. Мѣртѣрѣсѣск оун ѡтѣз, ѿтрѣ ерѣтѣрѣа пѣкѣ-
 телѣр. ѿѣпѣт ѿвѣѣрѣкѣ мѣрѣѣилѣр. Ши вѣѣѣѣа вѣѣкѣлѣй,
 че ва сѣѣ фѣѣе: ѿмин.

2. Деспре сѣмѣнѣтѣ рѣ.

Вшѣтаѣ сѣмѣнѣтѣ рѣюль сѣ сѣмене сѣмѣнца сѣ, шѣ кѣндѣ аѣ сѣмѣнѣтѣ, оуна аѣ кѣзѣтѣ лѣнѣтѣ калѣ, шѣ сѣ кѣлкатѣ: шѣ пасерѣле черѣюльѣ ѿ аѣ мѣнкатѣ.

Ѣрѣ аѣлта аѣ кѣзѣтѣ пре пѣлѣтрѣ, шѣ аѣкѣкѣ аѣ рѣсѣрѣтѣ сѣ сѣ оускатѣ, пѣнѣтрѣ кѣ нѣ аѣвѣк оумѣхѣлѣ.

Шѣ аѣлта аѣ кѣзѣтѣ аѣн спѣнѣнѣ, шѣ крѣскѣндѣ спѣнѣнѣнѣ ѿ аѣ аѣнекатѣ.

Ѣрѣ аѣлта аѣ кѣзѣтѣ пре пѣмѣнтѣ бѣнѣ, шѣ крѣскѣндѣ аѣ фѣкѣтѣ рѣдѣ кѣ сѣтѣле. аѣчѣстѣтѣ зѣкѣндѣ аѣ стрѣгатѣ, чѣл чѣ аѣре оурѣкѣнѣ дѣ аѣзѣтѣ сѣ аѣзѣ.

Шѣ лѣдѣ аѣтребѣтѣ оучѣнѣчѣнѣ сѣнѣ пре домнѣлѣ, зѣкѣндѣ: чѣ гѣстѣ пѣлѣдѣ аѣчѣстѣ?

Ѣрѣ елѣ аѣ зѣнс: вѣошѣ вѣ гѣстѣ дѣтѣ аѣ шѣнѣ тѣнѣнѣ аѣпѣрѣзѣнѣнѣ сѣлѣнѣ дѣмнѣхѣдѣ. Ѣрѣ чѣнѣура лѣлѣнѣнѣ аѣ пѣлѣдѣ, кѣ вѣзѣндѣ сѣ нѣ вѣзѣ, шѣ аѣзѣндѣ сѣ нѣ аѣцѣлѣтѣ.

Ѣрѣ пѣлѣдѣ гѣстѣ аѣчѣстѣ: сѣмѣнца гѣстѣ кѣвѣнтѣлѣ лѣнѣ дѣмнѣхѣдѣ.

Ѣрѣ чѣ дѣ лѣнѣтѣ калѣ, сѣнтѣ чѣнѣ чѣ аѣдѣ, Ѣрѣ аѣрѣ аѣчѣлѣ вѣнѣ дѣлѣвѣлѣ, шѣ аѣ кѣвѣнтѣлѣ дѣла нѣнѣма лѣрѣ, кѣ нѣ кѣмѣвѣ крѣзѣндѣ сѣ сѣ мѣнтѣтѣскѣ.

Ѣрѣ чѣ дѣ пре пѣлѣтрѣ, сѣнтѣ, кѣрѣнѣнѣ кѣндѣ аѣдѣ, кѣ бѣкѣрѣе прѣймѣскѣ кѣвѣнтѣлѣ, шѣ аѣчѣшѣа рѣдѣчѣнѣнѣ нѣ аѣ, кѣрѣнѣнѣ крѣдѣ пѣнѣ лѣ ѿ врѣмѣ, шѣ аѣ врѣмѣ дѣ нѣспѣтѣ сѣ лѣпѣдѣ.

Ѣрѣ чѣлѣ чѣ аѣ кѣзѣтѣ аѣн спѣнѣнѣ, аѣчѣшѣа сѣнтѣ, кѣрѣнѣнѣ аѣдѣ: чѣнѣ кѣ вѣгѣнѣнѣлѣ, шѣ кѣ грѣнѣлѣ, шѣ кѣ аѣлѣчѣнѣлѣ лѣмѣнѣнѣ аѣчѣшѣа оумѣлѣндѣ, сѣ аѣнѣкѣкѣ шѣ нѣ рѣдѣскѣ дѣ сѣвѣрѣшѣтѣ.

Ірз чк де пре пзмжит еѡн, ачѣщїа сѣнтѣ, карїи кѡ йнимз еѡнз ши кѡратз, аѡзїна кѡвѣнтѡл ѿ цїн, ши фак рѡдѣ ѿтрѡ рѡвѡаре.

Luca 8. 5—16.

3. Деспре чей зѣче таланцї.

Оун ѡм де еѡн нѣм аѡ мерс ѿнтрѡ царз депзрѣтѣ; сѣши а лѡи ѿмпзрѣцїе, ши сѣ се ѿнтрѡаркз.

Ши кїемжнѣ зѣче слѡцї аде сале, лѣѡ дат лѡр зѣче таланцї, ши аѡ зїс кѡтрѣ ѡї: негоцетѡрїцї, пѣнз вѡю венї.

Ірз четзцѣнїи лѡи ѿ оурѣ пре ѣл, ши аѡ тримїс солїе аѡпѣ ѣл, зїкжнѣ: нѡ вѡм пре ачѣста сѣ ѿмпзрѣцкѣкѣ прѣсте ѿнѡї.

Ши аѡ фост кжнѣ сѣѡ ѿтѡрс ѣл, лѡжѣ ѿмпзрѣцїа, аѡ зїс сѣ кїаме пре слѡцїле ачѣлѣ, кѡрѡра дѣдѣсѣ аѡрїнѣѡл, ка се шїе, чїне че аѡ негѡцѣтѡрїт.

Ши аѡ венїт чѣл дїнтѣю, зїкжнѣ: дѡмне таланѣѡл тѣѡ аѡ аґонїсїтѣ зѣче таланцї.

Ши ѡѡ зїс лѡї: кїне, слѡгѣ еѡнз, пентрѡкѣ ѿнтрѡ пѡцїн аї фост крѣдїнчѡсѣ, сѣ аїкї пѡтѣре прѣсте зѣче четзцї.

Ши аѡ венїт аѡ дѡилѣ, зїкжнѣ: дѡмне, таланѣѡл тѣѡ аѡ фѣкѡт чїнчї таланцї.

Ши аѡ зїс ши ачѣлѡл: ши тѡ фїї прѣсте чїнчї четзцї.

Ши аѡлѡл аѡ венїт, зїкжнѣ: дѡмне, ѡтѣ таланѣѡл тѣѡ, карѣ лѡм цїнѡт легѣт ѿн мѡхрѣмз.

Къ мамъ темѣт де тине, пентрѣ къ ѡм юте
ѣщй: ѡй че нѣ ай пѣс, ши сѣчерй, че нѣ ай
семжнат.

Ши аѣ зис лѣи: дин гѣра тѣ те вою жѣдекл
слѣгъ рѣ, шѣѣгай; къ ѣѣ сѣнт ѡм юте, лѣжнд че
нѣ ам пѣс, ши сѣчержнд че нѣ ам семжнат.

Даръ пентрѣ че нѣ ай дѣт арѣинтѣл мѣѣ не-
гоцзтѣрилѣр, ши веннд ѣѣ, лаш фи черѣт къ
добжндз?

Ши чѣлѣр че стѣ де фѣцъ лѣѣ зис: лѣѣцй дѣла
ѣл талѣнтѣл, ши л дѣцй чѣлѣй че арѣ зѣче талѣнцй.

Ши аѣ зис лѣй, дѣмне, дѣла арѣ зѣче талѣнцй.

Ѣтѣ вѣ зик рѣѣѣ, къ тѣтѣ чѣлѣй че арѣ, исѣка
дѣ: ѡр дѣла чѣл че нѣ арѣ, ши че арѣ лѣѣсѣка дѣла ѣл.

BCU Cluj / Central University Library Cluj 19. 12—28.

ERDÉLYI MŰZEUM

941 * 1887.MAJ.10.

KÖNYVTÁR.